KARINTHY FRIGYES



Dați-mi voie, domnule profesor...

KARINTHY FRIGYES

TANÁR ÚR KÉREM

Uj idők irodalmi intezet R.T.
(Singer és Wolfner)
Kiadasa Budapest

KARINTHY FRIGYES

Dați-mi voie, domnule profesor...

În romînește de
A. BUTEANU

EDITURA TINERETULUI

Coperta: Tiberiu Nicorescu

PREFAȚĂ

Un debut scînteietor la douăzeci de ani îl consacră pe Karinthy Frigyes ca pe un scriitor satiric cu bogate resurse, de prima mînă. Pagini de un umor suculent, incisiv, o undă de tristețe reprimată printr-o ironie subțire, multă fantezie, siguranță deplină a mijloacelor genului, l-au impus cu repeziciune. Student încă, se consacră în întregime literaturii. An după an îi apar lucrările, trezind un interes crescînd în lumea literară; curînd numele său devenind cunoscut și peste hotare. Prospețimea, originala împletire de glumă și amărăciune abia întrezărită, în avalanșa de replici și întorsături, de un irezistibil umor, îi asigură un loc aparte în galeria marilor umoriști. Parodiile cuprinse în volumul „Așa scrieți voi" *(1909), constituind modele ale genului, se înscriu primele în seria de volume, care, cu trecerea anilor, vor ocupa un raft drag și cercetat frecvent de cititori.* Ninge *(1910), nuvele,* Oglinda Strîmbă *(1912),* Întîlnire cu un tînăr, Baladă despre bărbații muți *(1913),* Amintiri budapestane *(1913) etc., se adaugă excelentelor sale traduceri, dintre care remarcabilă prin calitatea ei e traducerea integrală, prima în literatura maghiară, a Gulliverului lui Swift.*

În 1913 scriitorul își semnează propriul cuvînt introductiv la volumul care reunește schițele din „Dați-mi voie, domnule profesor", prezentat aici, în traducere romînească, cititorului nostru.

Să fie o carte de amintiri de liceu?

Se reîntoarce în clasa a VI-a b. a liceului. Nici nu s-au împlinit zece ani de cînd elevul pirpiriu intra în clasă după clopoțel, în mijlocul unei tăceri adînci, dar atît de grăitoare. În urechi îi răsună țîrîitul neînduplecat al „deșteptătorului" de-acasă, clădește și dărîmă dialoguri cu profesorii săi. În aceste dialoguri e cînd îndrăzneț, cînd timorat de pupitrul de școală, de catedră, de profesor și de catalog, acesta din urmă fiind cel mai greu de înduplecat. Opt ani de zile, o luptă necurmată, într-o școală rigidă, cu profesori indiferenți, cu ceva jalnic în absurdul ei, cu speranțe și căderi, cu primele impresii adevărate asupra vieții, cu bucurii naive și amăgiri reale. Iar acest itinerar, o dată străbătut cu geanta școlarului, în pantaloni rămași scurți pe un copil ce pășea-n adolescență, îl reface scriitorul cu arma tăioasă a satirei, rîzînd, împrăștiind scîntei ca-ntr-un duel cu vechiul. Ironie, glumă, persiflare, sarcasm. Nu lipsește nimic din panoplie. Doar că pe alocuri își face loc acel fir amăriu subteran, fin, ascuns cu grijă, discret, răbufnind rar de-asupra, din care descifrăm că acest itinerar e plin de tristețe, împletită cu legitimă aversiune față de școala veche, față de incontestabilul ei dar de-a înăbuși tot ceea ce e spontan, viu, original, tot ceea ce e sincer și neprefăcut, tinzînd prin sistemul ei anchilozat, în care statul burghezo-moșieresc și biserica își dau fratern mîna, să crească un supus, docil semidoct și îmbătrînit sufletește înainte de vreme.

Așadar nu e o carte de amintiri, sau numai de amintiri, evident. Dar e o carte care are însușirea de-a ne face pe noi să nu uităm. Așa a fost. Iar dacă scriitorul îmbracă în ironie și satiră amintirile sale, cu atît mai bine.

Rîdem cu lacrimi urmărindu-l pe erou explicîndu-și acasă, în fața părinților, certificatul de note. Nu sînt uitate ștrengăriile, nevinovate, care mărturisesc inventivitate, imaginație aprinsă. Nu sînt nici într-un fel umbrite de șiretenie meschină, nu sînt reprobabile, ca autenticele vicii de caracter. Au în ele candoare și aparțin vîrstei. Nostimele păcăleli,

tîrguielile cu anticarul, răspunsurile uşor învăluite în aroganţă ale premiantului, alături de bîiguielile ininteligibile ale elevului care „nu s-a pregătit", sau „a avut o trecătoare indispoziţie", lucrările de control, primele întrebări tulburătoare ale vîrstei, sînt parcurse cu o extraordinară trăire a fiecărui amănunt, cu o vervă neobosită.

În cartea lui Karinthy, profesorii nu bat. Nu sînt de calibrul lui domnul Vucea a lui Delavrancea. Nici măcar nu trag de urechi. Sînt însă indiferenţi, lipsiţi de imaginaţie, îndepărtaţi la mii de ani lumină de viaţa zilnică a clasei, de elevi şi problemele lor. Devin aproape o noţiune. Nu răsună nicăieri un clinchet măcar, din care să deducem că vreunul din ei a vibrat omeneşte. Scriitorul a nimerit exact. Profesorul nu era şi pedagog. Întreaga clasă, recreaţiile gălăgioase, pulsul puternic al vieţii, nu puteau fi comprimate într-un notes, cu nume, pronume, calificative.

Într-un singur loc slujitorii sistemului de învăţămînt, apus pentru totdeauna, se trezesc, se agită şi se înspăimîntă. Cînd li se cere să dea înapoi banii plătiţi, taxa pe anii de şcoală. E o formidabilă lovitură! Aşa ceva n-au mai întîlnit, n-au auzit. Dar fostul elev spune nişte adevăruri crude. „Şcoala nu m-a învăţat nimic. E nefolositoare în viaţă. Un ban găurit, nici atît nu merită". O satiră groasă, care ustură. Karinthy încheie magistral scena prin silinţele profesorilor de-a găsi excelente cascade de răspunsuri anapoda date de fostul elev.

Tonul acesta grav, e undeva în adînc, apare în subtext. Cititorul, o dată cu autorul, se reîntoarce, zîmbeşte şi-i place, trăind emoţii vechi, trezite de jurnalul fidel al unei clase ca oricare alta, prin care mulţi au trecut. Înţelegem că şcoala veche nu se putea apropia de elev, nu-i înţelegea psihologia, nu cultiva sinceritatea, entuziasmul fierbinte, generozitatea şi puritatea. Apăsa însă conştiinţele cu lespedea unei prigoane îmbîcsite, contrarie adevărului vieţii, viitorului, încercînd să le înăbuşe între co-

perţile amenințătoare ale catalogului, spaimă a elevilor.

Şi abia la sfîrşit, la un ultim retuş, penelul neastîmpăratului umorist nu se mai poate stăpîni, nu mai poate rezista. În „Întîlnire cu un tînăr", ultima povestire din volum, scriitorul, notează după simbolica întîlnire cu el însuşi, răspunzînd tulburat:

„— Un vechi cunoscut — un băiat tare drăguţ."

Şi la urmă, amar, în sfîrşit deschis, fără a se cruţa:

„— Şi rana, de-acum mă durea înăbuşit..." E ultimul rînd al cărţii.

N-a fost uşor de străbătut acest drum. „Am rîs amintindu-ne de băncile şcolii, de lada cea nouă de lemne, în care s-a ascuns un coleg, în toate am găsit plăcere să ni le amintim. Şi nu ne-am oprit numai acolo, la examenul final" — ne-ar spune scriitorul. Dar e o strînsă legătură între ţîrîitul deşteptătorului de-acasă şi această ultimă replică. Între timp se războieşte cu alte vicii, îşi bate joc de futurişti, de dadaişti, militînd în rîndul acelor scriitori, care luptau pentru spiritul revoluţionar, transformator al literaturii, în rîndul cărora s-a numărat pînă la sfîrşit.

Aşadar nu e numai o carte de amintiri. În esenţa ei, cartea de faţă e o satiră socială, adresată vechii orînduiri, instituţiilor ei care deformau realitatea, schilodeau conştiinţele, urmărind să ucidă viaţa adevărată. O citim ca pe un document literar de înaltă ţinută, rîzînd şi o dată cu aceasta despărţindu-ne de unul din aspectele vechiului.

Azi popoarele ţărilor socialiste construiesc o lume nouă; şi-n această lume nouă şcoala ocupă un loc din cele mai importante. S-a schimbat esenţial faţă de ceea ce reprezenta ea în trecut. Nu preluăm decît tradiţia ei progresistă. Karinthy Frigyes şi opera sa fac parte integrantă din această tradiţie.

Ştefan Luca

PARTEA INTII

IMAGINI DIN ŞCOALĂ

INTRODUCERE

Am trecut prin curte și am intrat pe furiș în clădirea școlii. O fi trecut de nouă și jumătate. Coridoarele sînt pustii, doar cînd trec prin dreptul unei uși închise mă izbește zumzetul care îmi strînge inima adînc și dureros. La etajul al doilea, pe dreapta lîngă cancelarie, ușa clasei a VI-a b e deschisă pentru aerisire. Îmi scot pălăria, mi-o vîr în buzunar, apoi, cu multă băgare de seamă, intru pe ușă ; cu capul întors într-o parte mă înclin spre catedră și o apuc, tiptil-tiptil, spre fundul clasei. În ultima bancă, lîngă sobă, e un loc liber. Profesorul nu se uită la mine — totul merge strună — a dat doar din mînă, crezînd că sînt unul din elevii clasei, poate cel care ieșise afară cu cinci minute mai înainte. Ocolesc fără zgomot scuipătoarea și coșul de hîrtii. Calc pe o jumătate de chiflă, mă întorc cu băgare de seamă și mă așez în banca din fund. Un băiat roșcat, cu fața pistruiată stă lîngă mine. A, da, da ! îmi vine să strig de bucurie, de mirare și de fericire : Păi ăsta-i Büchner ! Da, dom'lor, Büchner în carne și oase ! Vai, de cînd nu l-am văzut ! Pe unde oi fi rătăcit, dumnezeule, doamne ? Ce visuri îngrozitoare m-au frămîntat ? Dar iată-mă din nou acasă, aici, în făgașul cel bun și adevărat, în viața mea adevărată pe care nu trebuia s-o părăsesc niciodată. O, da, sînt acasă ! Eu sînt, eu, Karinthy Frigyes din a VI-a b, fără doar și poate ! Vai, ce vis urît am avut ! Și iată că deodată toate mirosurile din jurul meu îmi sînt familiare ; întind cu emoție mîna și scot din pupitru un caiet. O clipă ochii mi se întunecă,

apoi încep să văd limpede, și citesc: da, e numele meu, clasa a VI-a b; lucrări la limba maghiară.

Büchner, scumpul meu Büchneraș, ce mai faci tu, dragul meu roșcovan?

Büchner mă privește nedumerit; nu înțelege de ce mă bucur așa de grozav. Și la drept vorbind nici n-are cum să înțeleagă. St! — face omul — dîndu-mi un ghiont, și mă săgetează cu privirea piezișă. Ei da, are dreptate; eu fac gălăgie în timp ce alții sînt scoși la tablă, la pritoceală. Cine e la rînd? Aha, Steinmann, Steinmann Bodog! Și pînă la urmă tot el are să tragă ponoasele... Dar bine, scumpul meu Büchneraș, tu nu înțelegi că abia îmi pot stăpîni bucuria? Nu, Büchner nu înțelege cum poate fi cineva așa „vită încălțată". Ce rîzi așa, mă? zice el cu arțag — nu știi că are pică pe mine? O să creadă că fac cine știe ce drăcii și de asta rîzi tu. De fapt, ce te-a apucat de nu te mai poți astîmpăra? St, vorbește mai încet!

Ei bine, dragă Büchneraș, ascultă ce prostie am visat, și-ți închipui cît sînt de fericit că n-a fost decît vis: am visat că nu mai am șaișpe ani, că au trecut anii și fel de fel de lucruri ciudate și fără noimă au venit claie peste grămadă, cu totul altfel de cum mi le închipui acum. Știi, se făcea că-mi dădusem bacalaureatul, închipuiește-ți! (Nu cumva te bucuri, că n-a fost decît un vis, nătărăule? Ce n-aș da să mă văd scăpat de el!) Așadar, eram după bacalaureat și intrasem în școala vieții, vorba domnului profesor Lenkei. Nu mai știu în ce clasă eram în această faimoasă școală a vieții — că avea o puzderie de clase — și se făcea că... (st, nu țipa așa de tare, e cu ochii pe noi, știi că are o pică nebună pe mine și mă poate scoate la tablă cît ai zice pește)... Așadar, se făcea că eram de douăzeci și șapte de ani, stăteam la o masă, la cafenea și, închipuiește-ți, nu mă simțeam în apele mele, deși tu știi cît țineam în timpul din urmă să mă văd și eu cu douăzeci și șapte de ani bătuți pe muche. Care va să zică, stăteam la cafenea și eram cogeamite scriitor, așa cum am visat de cînd mă știu. Îmi apă-

ruseră mai multe cărți, îl cunoaștem personal pe Brody Sandor[1], stăteam de vorbă fără emoții cu Molnár Ferenc[2], mi se cereau autografe și, închipuiește-ți tu... nu eram totuși în apele mele! Nu-i ciudat? Am înțeles așadar că după bacalaureat viața nu e tocmai așa de frumoasă cum ne-o închipuim noi... Și în timp ce stăteam la cafenea, afară ploua, și totul era nespus de trist... Deodată, prin vis, gîndul mi se opri: e totuși cu neputință să am douăzeci și șapte de ani și viața să-și urmeze înainte cursul acesta — și deodată îmi adusei aminte de clasă... îmi amintii că de fapt eu sînt elev într-a șasea de liceu și mai am atîtea de făcut: să pun la punct desenul geometric, să revăd lecția la istorie și, printre picături, să mă gîndesc și la viitorul meu care, firește, va fi măreț și minunat, de vreme ce nu am decît șaisprezece ani. Și iac-așa, judecînd la rece, mi-am dat limpede seama că visam, și nici măcar nu visam cine știe ce vis frumos și glorios, ci unul destul de antipatic și de searbăd și că cel mai bun lucru ce pot să fac e să mă opintesc, să mă smulg din somn, să mai arunc o privire pe geometrie și să plec la școală. Mi-am lipit fruntea de geamul răcorit de ploaie și am luat hotărîrea fermă: mă voi trezi și din clipa aceea voi privi cu alți ochi viața mea adevărată, viața mea de licean. Nu voi mai vedea-o atît de apăsătoare, atît de amară și de obositoare, ci voi căuta să deslușesc într-însa tot ce e voioșie și umor, amintire și tinerețe încîntătoare, tot ceea ce de aici, din această perspectivă, îmi apare cu atîta claritate. Da, voi privi-o mai atent decît pînă acum, iar vouă, dragi prieteni, elevi al școlilor medii, rugîndu-vă să fiți cu luare-aminte, vă voi arăta-o încă o dată, în toată bogăția ei de culori, cu toate ciudățeniile ei și cu tot avîntul care gîlgîie într-însa, cu întregul ei alai de amintiri și de speranțe.

---

[1] Brody Sandor, scriitor realist maghiar. (n.t.)

[2] Molnár Ferenc, scriitor și dramaturg maghiar care s'a bucurat de o mare popularitate în primele patru decenii ale secolului nostru. (n.t.)

ORA ȘAPTE DIMINEAȚA

Brrr... țrr...

Ce-i asta? Ce-i asta, dumnezeule doamne? Ce înseamnă zbîrnîitul acesta infernal? Arde ceva? Da, de bună seamă, ăștia-s pompierii... Ar trebui să-i spun femeii să stingă lampa. Te pomenești că a luat foc bufetul...

Brrr... țrrr...

Da' de unde... E deșteptătorul... Deșteptătorul sună... Va să zică e ora șase și jumătate. Ar trebui să mă scol.

Bine, dar cum se poate așa ceva? Doar abia m-am culcat. Ce zi avem azi ?

Miercuri? Maghiară, germană, matematică, geografie, gimnastică. Cinci. E-n regulă. Va să zică pot să mai dorm cinci minute.

Maghiara, germana, matematica... geo... Tii! Harta! N-am făcut încă harta!... Adică, e gata, în creion, dar n-am trecut cu tuș frontierele Ungariei... Tii! Ar trebui să mai citesc măcar o dată geografia... și maghiara, ar trebui să mă scol, azi ne ascultă... da, da, ne ascul... ne asc... ne a...

Dar ce-i asta, frate? Nu cumva adorm din nou? Nu, asta nu se poate, nu se poate, azi ne ascultă... dom' profesor Makossy și frontierele Ungariei...

Ei, dar fii calm, Bauer băiatule, fii calm... Nu te pripi... N-ai nici un motiv să te grăbești. Graba strică treaba... Nu te prăpădi cu firea... Ia-o mai domol, mai pe-ndelete, bărbătește și cu socoteală. Nici

Zrinyi[1] n-a tăbărît asupra turcilor așa dintr-o dată, sărind din pat. Și el și-a pregătit atacul... Domnule profesor, vă rog, eu m-am pregătit...

N-are nici o noimă, absolut nici una, să-ți scoți piciorul de sub plapumă pe un frig ca ăsta... Ciorapii... da, e adevărat, ciorapii au oarecare importanță, cînd vrei să te scoli... dar, domol, dragă Bauer, domol și cu băgare de seamă... Așa... îți vîri frumușel ciorapii sub plapumă... Ce rost are să-ți scoți picioarele pentru atîta treabă ?... E ridicol... Parcă nu poți să-ți pui ciorapii și pe sub plapumă !... Poftim ! Ce spuneam eu ?... Dar, atenție ! Aici trage, trage al dracului !... Domnule căpitan, domnule căpitan, patul a început să ia apă ! Căpitane Nemo... ne scufundăm... Astupați spărtura !... Așa... acum e bine.

Gata, am scăpat de belea. Ei, dar am și muncit, nu glumă, am dreptul la cîteva minute de odihnă. De altfel, ce a fost greu a trecut... Ce a mai rămas ? Ghetele și hainele... așa că pot să mă întind puțin. Odihna e necesară. Mai ales că sînt și bolnav... „Prea stimate Domnul Profesor, fiul meu fiind bolnav, nu poate veni azi la școală, cu stimă Bauer Karoly".

Deși, ce să zic ? nu prea ține !... așa că totuși ar fi cazul să citesc cît de cît la geografie și să trec cu tuș... În definitiv, de ce să mă scol pentru atîta lucru ? Întîi că și ieri am mai citit ceva și pe urmă o să mai citesc îndată, că acuși mă scol. Așa că tot aia e.

În fond, toată lecția nu e decît o singură pagină, iar pe de altă parte sînt și bolnav. Da, sînt suferind... Și nu numai că am s-o citesc, dar uite, am s-o și repet, aici în pat, din memorie, așa cum am citit-o chiar ieri... fiindcă eu nu stau în pat să trîndăvesc, nu, ci... dați-mi voie, domnule profesor... stau ca să spun lecția la geografie... Sînt în pat din motive ne-

[1] Aluzie la un fapt eroic cunoscut în istoria maghiară sub numele de „Năvala lui Zrinyi Miklós", cînd Zrinyi Miklós a încercat să iasă din cetatea Szigetvár înconjurată de turci, căzînd eroic în luptă. (n.t.)

spus de importante și urgente... Trebuie să iau anumite măsuri... privind, da, da, rămînerea în pat, căci cine știe dacă n-o fi ora șapte...

Așadar, la sud Ungaria se mărginește cu Dunărea... cu Serbia și cu Romînia dalmatică... Iar Serbia... da, capitala Serbiei... Serbia capitalei...

Ah, Bauer, nenorocitule, ia-o de la cap ! Dați-mi voie, domnule profesor... m-am pregătit... zău, am știut lecția, dar... am uitat-o. Nu fi obraznic, Bauer ! Trebuie să răspunzi ! Ai patru [1] la Serbia... iar conferința trimestrială s-a și întrunit... Taci din gură, Bauer !...

Da, conferința trimestrială s-a întrunit într-adevăr, aci, la frontiera Serbiei... tratativele sînt în toi... nu mai așteaptă decît sosirea comandantului și bătălia începe numaidecît. Așadar, care e capitala Bosniei ? Bauer, ține-ți pliscul și treci colea lîngă tun, din clipa asta tu ești Artileristul care trebuie să apere frontierele Ungariei. Bine, primesc să apăr frontierele Ungariei, dar atunci dați-mi o mie de cow-boy încercați, fiecare cu cîte un aparat de filmat, restul las' pe mine ! Le arăt eu ! Ura ! Ura, băieți ! Pe ei ! Înainte ! Un cal pentru Bauer !

Ei, acu-i acu ! Trupele noastre au pătruns adînc în Serbia... Vedeți, domnule profesor, eu cred că tot acest Bauer va apăra frontierele Ungariei. La matematică stă el prost, e adevărat, dar la paralele face douăzeci de balansări, la rînd — și asta i se cere unui comandant. Păi dacă-i așa, dă-i drumul, dragă Bauer... ocupă Serbia... în felul acesta poate ai să-ți îndrepți nota la geografie...

Bine, domnule profesor, fie și așa. Uniforma de general îmi vine bine ? Așa. Acum, după mine, băieți ! Dumneata domnule profesor Makossy... dumneata vei fi aghiotantul meu... dar vezi să nu uiți ce ordine îți dau... și... ține-ți gura ! Așa. Urcă-te pe cal, aici, în spatele meu, iar dacă vine vreun glonte, prinde-l din zbor, că acuși vezi pe dracul !... Gura, domnule profesor ! Ascultă, domnule profe-

[1] În școala maghiară de pe vremuri notele școlare erau de la 1 la 4. Nota 4 era cea mai rea. (n.t.)

sor, *tu* n-ai învățat nimic pe ziua de azi, ești clei, mă-nțelegi ? Cum ? Păi atunci spune-mi care-i capitala Serbiei ? Ei, vezi că nu știi ? Stai jos, domnule profesor, ai încasat un patru !

Ei, ia să vedem acum, unde vine, de fapt, Serbia aceea ? Unde o fi, frate-meu ! Un lucru e sigur : undeva trebuie să fie ! Dar uite că nu dau de ea, vai, vai, domnule profesor, nu-i chip să găsesc Serbia...

Bineînțeles că n-o găsești, ticălosule, fiindcă n-ai trecut cu tuș frontierele Ungariei... așa că nu se vede unde începe Serbia.

Ei, așteaptă, așteaptă, Bauer, nemernicule ! Asta o făcuși înadins ! Să i se taie capul ! Călăule, taie-i repede capul cu briceagul ăsta.

Vai, vai, domnule călău, dar m-am pregătit ! Vai, Erzsi, Erzsi !...

Ce-i asta, coconașule ! În pat, la ora asta ? Păi, e ora opt, conașul a plecat de mult la birou.

Aoleo ! Iar am sfeclit-o. Ce o să mai iasă și din asta ?! Bine că mi-am pus măcar ciorapii !...

AM ÎNTÎRZIAT

La ora opt dimineața lumina zilei e încă tulbure. La fel de tulburi mișună în capul meu somnoros șansele și posibilitățile zilei de azi. Timp de opt ani viața liceanului nu este decît o luptă continuă, de zi cu zi, înfruntarea neîntreruptă a unor primejdii de moarte. În fiecare dimineață, la ora opt exact, el iese pe cîmpul de bătaie plin de capcane viclene, de riscurile hazardului, de evenimente hotărîtoare, unde primește și împarte lovituri și uneori — sucombă. A doua zi însă învie, și o ia de la capăt.

În fiecare dimineață alt armament și alt plan de bătaie. Un plan subtil și extrem de complicat în care se împletesc sute și sute de cauze și de efecte.

Pe ziua de azi armamentul este descompletat, și tocmai de aceea trebuie selecționat cu multă grijă. Ora întîia : matematică. Am ajuns la ecuațiile iraționale (nu le terminasem rîndul trecut). Probabilitatea că voi fi ascultat : 25—27 la sută. Am făcut acest calcul ținînd seama și de împrejurarea că mulți încă nu și-au îndreptat notele și că Fröhlich e un caracter șovăitor și fără voință, care nu inspiră nici un pic de încredere, căci chiar dacă ora trecută avea de gînd să continue azi explicațiile, s-ar putea ca totuși, așa din senin, aproape inconștient, să se apuce să ne asculte...

Există în fundul sufletului omenesc astfel de simptome patologice de care trebuie să ținem seama !

Fiindcă azi e miercuri, doamne dumnezeule, după ora de matematică avem două ore de desen geometric. N-am culoare sepia, îmi lipsește și florarul, și

tocmai azi o să fie control! Guttman mi-a făgăduit însă nişte gumă-gută [1], am să i-o cer.

Frumuseţile limbii lui Vörösmarty [2]. Ei da, frumuseţile limbii lui Vörösmarty, ştiu, asta-i miza pe ziua de azi: dublă ori nimic. N-am citit însă decît partea de la urmă, dar înainte de ora de maghiară mai avem două recreaţii de cîte zece minute, total douăzeci, iar acum, pînă la şcoală, o să repet în gînd partea întîi: mai cîştig aşadar cincisprezece minute. În timpul acesta trec în zbor peste frumuseţile limbii lui Vörösmarty, îi cer lui Guttman guma-gută şi parcurg în galop şi istoria. Dar ce mă fac că nu-mi găsesc maculatorul. Domnule profesor, azi fiul meu a fost suferind, aşa că nu a putut face tema la matematică... Preastimate domnule profesor, organismul plăpînd al fiului meu reclamă o îngrijire mai îndelungată; iar în tot acest timp medicul curant i-a recomandat să se abţină de la temele de matematică.

Ei bine, asta-i egal cu zero. Simple visuri, himere irealizabile. Realitatea crudă e alta; şi pentru a face faţă realităţii crude, e nevoie de o hotărîre eroică, de îndrăzneală, de voinţă de fier, de prezenţă de spirit, dar mai e nevoie şi de Guttman, din caietul căruia în cinci minute scurte pot să copiez tot. Deşi ce folos că o să am lucrarea, dacă habar n-am de dobînda compusă, căci dacă ne ascultă, şi e limpede ca bună ziua, din asta ne ascultă. Aşa că lasă visurile, băiete, treci la fapte!

Iar acum n-ar strica să mă cam grăbesc. Cu domnul acesta care vine din faţă mă întîlnesc de obicei la ora opt şi cinci minute. Ia să vedem, să-mi adun puţin gîndurile, căci marea clipă se apropie. Aşadar, n-am nevoie decît de sepia şi de florar. În schimb, după cum se ştie, limba lui Vörösmarty e de o puritate clasică, iar cuvintele lui, de o perfecţiune cristalină... Ce fac cuvintele lui? Sfinte Sisoe, păi eu habar n-am... trebuie neapărat să văd ce fac cuvin-

[1] „Gumă-gută" — vopsea galbenă. (n.t.)
[2] Vörösmarty Mihály (1800—1855), poet maghiar. (n.t.).

tele de cristalină perfecţiune ale lui Vörösmarty. Şi Ludovic cel Mare ! Doamne fereşte, să nu amestecăm lucrurile. Aşadar... Vörösmarty, prin cuvinte de o puritate cristalină, i-a cerut lui Guttman gumagută... Da, dar ce se întîmplă dacă Guttman nu i-o dă ? În cazul acesta, preastimate domnule profesor, fiul meu a fost suferind şi de aceea n-a putut să aducă guma-gută... Doar o singură eventualitate mai există : un incendiu, sau moartea unui profesor şi suspendarea cursurilor la ora zece.

Ei, dar asta ce-i ? Inima începe să-mi bată neliniştită. În faţa intrării, ţipenie de om. Clădirea e cufundată într-o linişte suspectă şi ameninţătoare. Nu cumva ?...

Nu, nu... Asta nu se poate. Aşa ceva nu mi se poate întîmpla tocmai mie ! În orice caz, să ne grăbim.

La primul etaj e linişte. Pereţii au încremenit în tăcere profundă. Nu se aude decît răsunetul paşilor mei.

Nu mai încape nici o îndoială ! Monstruozitatea inimaginabilă s-a consumat : a sunat !

Nu mai am decît o singură şansă : să nu fi intrat încă Fröhlich.

Străbat coridoarele goale păşind în vîrful degetelor şi mă strecor pînă la uşa clasei. Îmi lipesc urechea cu băgare de seamă de gaura cheii. Strîmbătura amară a dezamăgirii îmi schimonoseşte buzele. Liniştea monotonă dinăuntru vorbeşte cît se poate de elocvent.

Ei bine, aici nu mai e nimic de făcut. S-ar putea totuşi, să nu mă fi trecut încă absent. Deschid uşa, încet, încet de tot, Fröhlich nu scoate o vorbă, dar o satisfacţie crudă îi luminează faţa, în timp ce eu, modest şi politicos, mă furişez în bancă, la locul meu.

Un murmur surd, de groază, străbate întreaga clasă. Fröhlich îşi scoate încet ceasornicul şi se uită la el. Îmi trîntesc cărţile în pupitru. Büchner, care şade alături de mine, se apleacă înainte, spre catedră. Faţa lui arde de setea adîncă şi de nestins pe

care o simte pentru științele matematice; numai eu văd că își țuguie gura spre stînga, adică spre mine și numai eu îl aud cum sîsîie printre dinți:

— Te-a trecut absent.

Îmi țugui și eu buzele spre dreapta, bineînțeles. Mă aplec înainte. Pe fața mea se întipărește imensul interes pe care îl nutresc față de totalitatea științelor matematice. Șuier printre dinți:

— Continuă cu explicațiile?

Büchner sîsîie spre stînga:

— Nu. Ne ascultă!

„Atîtea cărți duci astăzi la școală ? mă întrebă tata și văzînd că dau resemnat din cap se întoarse către mătușa mea care se afla și ea de față și începu pe nemțește să înjure școala de mama focului. Niște escroci, draga mea, n-au altă grijă decît să fabrice an de an manuale scumpe și noi. Noi, vorba vine, că nu găsești nimic nou în ele... dar ți le bagă pe gît și te obligă să le cumperi."

Puțin îmi pasă ! Să mă văd odată în stradă. O iau pe Bulevardul Muzeului, iar de acolo pe Bulevardul Karoly. Aceasta e strada noastră : un șir întreg de anticari. Merg înainte, cu caietele subsuoară, iar cartea, cartea cu pricina, o răsfoiesc pe-ndelete, din mers, parcă aș sta acasă într-un fotoliu. Am mare experiență în această privință ; în drum spre școală învăț în toată legea, ba uneori și scriu.

Așadar să vedem. E vorba de istoria naturală de anul trecut, „ediția a cincea, substanțial întregită și prelucrată". Ei, de prelucrat am prelucrat-o și eu, tot substanțial ; coperta din spate s-a dezlipit. Atîta pagubă ! Pe coperta din față e un desen geometric. Foaia 178, din păcate, lipsește.

Jobenul din capul „Scheletului Uman" (figura 87) ca și luleaua din gură le-am desenat, din nenorocire, cu un creion prea tare, așa că nu s-au mai putut șterge cu guma, iar anul trecut, cînd eram încă tînăr și nu mă gîndeam la viitor, i-am făcut morsei, de-a dreptul cu tuș, o legătoare de mustăți. Am încercat eu s-o șterg, am frecat-o, cît am putut cu guma, dar ce folos ? Morsa s-a găurit, dar legătoarea de mus-

tăţi tot se mai vede. Şi oare în ce clipă de iresponsabilitate şi de tîmpenie mi-a putut veni în minte să frec pagina 172 cu praf de piatră pînă s-a subţiat ca o foiţă de ţigară? Că din Harta Statistică a Regnului Animal lipseşte o bucată lunguiaţă în formă de pentagon, asta da, o ştiu şi e în perfectă ordine: îmi aduc aminte că pe vremea aceea construiam un avion şi aveam nevoie de hîrtie groasă. Însă foaia cu sumarul, într-adevăr nu trebuia să o împodobesc — muncind din greu — cu crestături pe margini şi nici să o răsucesc făcînd-o un sul subţire care acum nu se mai poate întinde, se răsuceşte mereu la loc.

Totuşi, privită aşa în ansamblu, este o carte drăguţă. Dacă te uiţi la ea de departe, cu ochii pe jumătate închişi, e chiar foarte nostimă şi curăţică. Ei, bineînţeles, se vede că-i... purtată, dar cu toate acestea e atît de simpatică, modestă şi bună! Nouă, costă 2 coroane 70 de fileri. Am să-i explic anticarului că dacă şterge cu gumă scoarţa, poate s-o vîndă drept nouă. Înşală puţin, evident, dar ce importanţă are? Dacă mă întreabă, am să-i cer o coroană; dacă nu mă întreabă, ci spune doar o sumă, voi cere cu douăzeci de fileri mai mult decît oferă el.

Mă opresc un minut, două, în faţa vitrinei şi studiez terenul prin geam. Anticarul e un bătrîn mărunţel: se uită, prin ochelari, la un tablou. Am să i-o dau şi cu nouăzeci de fileri. E un om bătrîn şi serios.

Intru brusc. Bătrînul stă de vorbă cu cineva: mă priveşte pieziş şi nu mă salută. Îşi cunoaşte clienţii. Nu-l deranjez, stau şi aştept cu răbdare, apoi tuşesc. Deodată inima mi se umple de o nesfîrşită tristeţe şi descurajare: în gînd mîngîi, cu înlăcrimată resemnare, sufletul bătrînului. O moşneagule cu inima împietrită şi rece ca un sloi de gheaţă, de ce nu vrei să înţelegi pe sărmanul, pe sărmanul licean care de săptămîni întregi rîvneşte şi el — şi cît de arzător şi cu cîtă disperare — la nişte fărîmituri de ciocolată, la puţin elastic din care să-şi facă o praştie, la un carton din acelea noi din care se

pot construi căsuțe și la bani, la bani mulți, o coroană, două, numai de dragul banilor, l'art pour l'art[1]. Vezi, eu te înțeleg, moșneagule, eu știu că, aproape tot atît te costă și pe tine, că e o afacere dificilă și că, într-adevăr, cartea e tare murdară. Iacă, ți-o dau cu 70 de fileri.

Bătrînul discută mai departe. Mie nu-mi spune nici o vorbă, noi ne înțelegem și fără cuvinte : deodată își întinde mîna într-o parte iar eu îi pun cartea în mînă. El continuă să vorbească cu cumpărătorul, răsucește cartea între două degete... doamne... uite, acum, cu nesfîrșită scîrbă... a deschis-o... A deschis-o tocmai la morsă, acolo unde e și pagina aceea cu praful de piatră. I-o las și cu șaizeci, n-are decît să se spele pe cap cu ea...

O aruncă pe masă :

— Ediție veche. E ruptă și are foi lipsă.

O pîclă neagră se lasă în fața mea.

— În strada Marko... pe asta se-nvață... îi spun cu încăpățînare sălbatică, dar cu gîtlejul sugrumat de emoție.

— Știu. Și tratează mai departe cu clientul. Eu sînt aer pentru el.

Stau minute întregi, zăpăcit. O amărăciune inumană mi se așază pe coșul pieptului.

— O dau cu cincizeci — izbutesc să-i spun, abia șoptind.

Anticarul continuă să stea de vorbă cu clientul. După două minute — cînd nu mă mai așteptam — îmi răspunde :

— Patruzeci de fileri — spune, fără a se întoarce spre mine.

Îmi fac repede socotelile. Atîta nu-mi ajunge nici pentru cinematograf. Dar clipa e decisivă. Hai, cu ochii închiși, cu capul înainte. După mine potopul !

Pun repede mîna pe Stilistica mea nou-nouță, care îmi trebuie chiar azi la școală :

— Pe asta cît îmi dați ?

[1] În franceză în original : artă pentru artă. (n.t.)

La casă primesc în total o coroană și șaizeci de fileri. A ! Stilistica o vînă ticălosul, diavolul, Stilistica din anul acesta ! Cred și eu ! Cum a lăcomit la ea, cum s-a grăbit s-o ia ! Mi-a smuls-o, literalmente mi-a smuls-o din mînă, nici n-am avut timp să mă gîndesc bine ce fac...

Și acum ce-o să se întîmple ?

O să se întîmple ? Ce se poate întîmpla ? Deocamdată banii sînt la mine.

Mîine îmi voi răscumpăra Stilistica. Am să-i mai cer babacului o coroană pentru riglă și am s-o cumpăr din nou.

Mîine mă voi angaja undeva ; voi scrie adrese, voi căra moloz, mă voi angaja ucenic pe un vapor.

Mîine, îmi voi răscumpăra Stilistica.

ELEVUL EMINENT RĂSPUNDE

Elevul eminent șade în banca întîi. Trei inși stau în această bancă : la mijloc, stă el, elevul eminent, Steinmann. Numele lui nu servește numai la determinarea unui om ; numele lui e un simbol. Cîți băieți sînt în clasă, tot atîția părinți cunosc acest nume. „Dar Steinmann de ce știe ?" întreabă la ei acasă treizeci și doi de tați pe cei treizeci și doi de băieți ai lor : „Roagă-l pe Steinmann să-ți explice" — zice tatăl și băiatul îl roagă într-adevăr pe Steinmann. Fiindcă Steinmann știe tot, el știe lucrurile chiar înainte de a ne fi explicate. El colaborează la reviste de matematică și cunoaște cuvinte misterioase care nu se învață decît la universitate. Există, desigur, unele lucruri pe care le știm și noi, dar felul în care știe Steinmann e unic ca justețe, e precizia întruchipată, e absolutul.

Steinmann răspunde.

E un moment excepțional, solemn. Profesorul și-a consultat îndelung carnețelul. Deasupra clasei plutește o încordare supremă.

Creierii se zbat într-un ultim și sîngeros efort. Mai sînt încă două secunde, în răstimpul acesta fiecare repetă fulgerător în gînd, regulile progresiei geometrice. Domnule profesor, eu am învățat — zice fiecare în sinea lui. Domnule profesor, fiul meu a fost ieri suferind... Ca să nu fie văzut, unul își ascunde capul ca struțul aplecîndu-se deasupra caietului. Altul se uită țintă în ochii profesorului, îl sugestionează. Al treilea, fire excesiv de nervoasă,

se lasă în voia sorții, își închide ochii : să vie ghilotina !...

În banca ultimă Eglmayer se ascunde, dispare, la spatele lui Deckmann. El nu-i aici, doamne ferește, mersi frumos, el habar n-are de nimic, n-au decît să-l dea absent, să-l șteargă din rîndul celor vii, să-l uite, fie-i țărîna ușoară ; el nu vrea să participe la frămîntările vieții publice.

Profesorul întoarce deodată două foi ; trebuie să fie pe la litera K. Elevul Altman, care la începutul anului își maghiarizase numele, devenind Katona, se căiește amarnic de pasul pripit. Dar în clipa următoare răsuflă ușurat ; profesorul închide carnețelul.

— Steinmann ! zise el aproape șoptind, cu o rostire excepțională.

Oftat adînc, de eliberare. Atmosferă deosebită, de zile mari. Steinmann se ridică prompt, ortacul de lîngă el sare repede din bancă și stă modest și politicos pînă ce elevul eminent își părăsește locul, stă neclintit ca un soldat de gardă, figură secundară, mută și decorativă a unui mare eveniment.

Chiar și profesorul e solemn. Se așază într-o dungă pe scaun, își împreună degetele și rămîne dus pe gînduri. Elevul eminent iese la tablă și ia creta în mînă. Profesorul continuă să se gîndească. Elevul eminent apucă buretele și cu mișcări iuți începe să șteargă tabla. E o infinită distincție și demnitate în aceste mișcări care parcă arată că el, Steinmann, are vreme, nu trebuie să se căznească, să-și stoarcă creierii, n-are de ce să se teamă, e gata oricînd, și chiar pînă ce va începe ascultarea, el vrea să facă ceva util pentru societate, are răgaz să se gîndească la salubritatea publică, la evoluția pașnică a omenirii și de aceea șterge tabla.

— Să luăm — începe profesorul, lungind cuvintele, ca dus pe gînduri — să luăm un exemplu interesant...

Elevul eminent tușește politicos și cu infinită înțelegere. Firește, un exemplu interesant, potrivit cu situația excepțională. În clipa aceasta el se uită la

profesor cu atîta căldură și seriozitate de parcă ar fi o contesă frumoasă, căreia un conte i-a cerut mîna și care înainte de a-i da răspunsul se uită adînc, cu simpatie și înțelegere în ochii lui, bine știind că privirea aceasta îl farmecă, în timp ce la rîndul lui, contele presimte că răspunsul așteptat cu fericită înfrigurare îi va fi favorabil...

— Să luăm un con... — zice contele, profesorului.

— Un con — repetă Steinmann, contesă. Dar cum știe să spună, chiar aceste cîteva cuvinte, cu cîtă înțelegere și pătrundere. Numai *el* știe *cît* de con este conul pe care îl ia. Eu, Steinmann, cel mai bun elev din clasă, iau un con, fiind însărcinat de societate ca cel mai indicat pentru această treabă. Încă nu știu de ce iau conul, dar puteți fi liniștiți cu toții că orice s-ar întîmpla cu el, eu îmi voi face datoria cu vîrf și îndesat.

— De altfel — se răzgîndește profesorul — să luăm mai bine un trunchi de piramidă.

— Un trunchi de piramidă — repetă elevul eminent, dacă se poate pe un ton și mai inteligent. El este în raporturi tot atît de clare și amicale — deși condescendente — cu trunchiul de piramidă ca și cu conul. Ce-i pentru el un trunchi de piramidă ? El știe perfect de bine — el nu poate fi indus în eroare — că trunchiul de piramidă nu-i decît o piramidă ca oricare alta, o piramidă simplă și obișnuită, o piramidă normală, din acelea pe care e în stare să și le imagineze chiar și un Eglmayer — atîta doar că din ea e tăiată o altă piramidă.

Chestionarea nu durează decît cîteva clipe. Cei doi vorbesc repede, se înțeleg perfect cu jumătăți de cuvinte. Încetul cu încetul, un dialog se înfiripează între profesor și elevul eminent, un dialog intim pe care noi, ceilalți, nici nu-l mai înțelegem. E ceva ce îi privește numai pe ei doi, sînt două suflete înrudite care aici în fața noastră se unesc în atmosfera eterică a ecuațiilor diferențiale. Deodată, în mijlocul unei fraze, profesorul tresare : Ce rost are, în fond, conversația aceasta ? E vorba doar de răspunsul unui elev, de aprecierea progresului pe

care acest elev l-a făcut. Elevul eminent nici nu mai trebuie să-şi încheie fraza. De ce s-o încheie? A rămas oare o cît de mică îndoială că n-ar fi în stare s-o încheie?

Elevul eminent se aşază la locul lui, modest şi cuviincios. În clipa următoare el ascultă cu cea mai mare atenţie penibila bîlbîială a celui ce-i urmează la tablă. La un moment dat zîmbeşte ironic şi discret, căutînd pe furiş privirea profesorului. Căci încrucişîndu-şi privirea cu aceea a maestrului, acesta va trebui să vadă că el, deşi nu zice nimic, deşi nu i se mişcă nici un muşchi al feţei, îşi dă perfect de bine seama — cum dovedeşte zîmbetu-i ironic — de inepţiile pe care le debitează cel ce răspunde şi ştie şi ce anume ar fi trebuit să spună.

La asta nu s-a așteptat într-adevăr. De gîndit s-a gîndit nici vorbă, ba noaptea trecută a și visat așa ceva, dar în vis a fost ascultat la maghiară. E drept însă că tot Fröhlich preda și maghiara. În vis s-a descurcat ușor, a răspuns despre liniile paralele, și a luat nota unu pe doi [1].

Cînd își aude numele, nu-i vine să-și creadă urechilor. Se uită de jur împrejur, să vadă dacă nu se întîmplă vreo minune. Poate că numai un coșmar apăsător, o aiureală cumplită l-a făcut să creadă că e numele lui și în curînd se va trezi din acest vis tulbure... Apoi apucă un maldăr de caiete și în timp ce înaintează de-a lungul ulicioarei dintre bănci, repetă în gînd : „aplusbeoriaminusbe egal alapatratminusbelapatrat".

Da, da, asta îl va întreba. Sigur că asta îl va întreba. „Dacă mă întreabă altceva, voi da diferența pentru școala civilă [2] și mă fac ofițer."

Furat de gînduri se poticnește și scapă din mînă caietele. În timp ce le culege de pe jos, la spatele lui răsună rîsul obligatoriu, pe care — de data aceasta — nimeni nu-l interzice : elevul slab este în afara legii, de el oricine are voie să rîdă.

[1] În școala maghiară clasificarea se făcea cu notele 1—4, cea mai bună fiind nota 1, dar se acordau și note intermediare : 1/2, 2/3, 3/4. (n.t.)

[2] Școala civilă era o școală medie inferioară, cu patru clase, care nu dădea calificare pentru a intra în cursul superior al liceului, ci numai pentru unele școli medii superioare, printre care și școala militară. (n.t.)

Profesorul se aşază la masă, îşi pune carneţelul în faţă, apoi se uită la el. Elevul slab repetă în sinea lui cu disperare: „aplusbeori..." Ia creta în mînă. Profesorul se uită din nou la el.

— Te-ai pregătit? îl întreabă.

— Da, m-am pregătit.

O, da, fireşte! S-ar putea să nu se fi pregătit? Chiar condamnatul la moarte se pregăteşte: primeşte maslul şi se tunde.

— Bine, atunci scrie!...

Elevul slab se-ntoarce către tablă.

— Bepatrat minus-plusminus rădăcinăpatrată beminuspatruaceoridoia.

Elevul slab începe să scrie docil, repetînd cu voce tare cifrele scrise. Scrie, scrie, cum ar scrie „de din vale de Rovine", ştie despre ce e vorba, vede tema dar „de acolo, de departe" ca atunci cînd a adormit în vreme ce încerca să o rezolve şi cînd habar nu avea ce înseamnă toată harababura... Da, da, asta este: vag de tot îşi dă seama că e vorba de o ecuaţie de gradul doi... Dar ce o mai ieşi de aici, numai dumnezeu poate şti.

Scrie încet şi caligrafic. Îngroaşă coada lui patru, şterge cu multă grijă o bucăţică din liniuţa fracţiunii; pentru această operaţie se duce pînă la fereastră ca să ia buretele. Bună manevră pentru a cîştiga timp. Căci pînă una-alta te pomeneşti că sună, sau cine ştie ce se mai poate întîmpla. Mult tot n-o să zăbovească el aici în faţa tablei. Mai scrie el ce scrie, pune încet, tacticos, şi semnul egalităţii; da, toate acestea le face la fel cu alţii, la fel cu fiinţele superioare, la fel cu un elev bun. Mai scrie „a^2"... La şcoala militară te scoli cu noaptea-n cap — îi trece deodată prin minte. Da, dar pe urmă ieşi sublocotenent. Şi poate pleci la Fiume[1].

Între timp scrie încet şi cu chibzuială. Încă n-a isprăvit. Un nepricepător care ar urmări cu atenţie scena, ar crede că răspunde un elev bun. Dar cu-

[1] Fiume (Rijeka) — oraş şi port în Iugoslavia. Pînă la primul război mondial a aparţinut Ungariei. (n. r.)

noscătorul știe perfect de bine ce înseamnă cînd cineva desenează cu atîta grijă codița lui doi. În jurul elevului domnește o liniște de cimitir. Profesorul nu face nici o mișcare. Acum trebuie vorbit :

— Ecuația de gradul doi... — începe el răspicat, uitîndu-se la tablă cu ochii încruntați și cu o adîncă atenție.

— Ecuația de gradul doi... — zice el din nou, ca omul care se repetă nu pentru că — doamne ferește — nu ar ști ce vrea să spună, ci mai degrabă pentru că din nenumăratele idei ce i se îmbulzesc în minte, vrea să aleagă, drămuind cu minuțiozitate pe cea mai potrivită, pe cea mai frapantă și mai desăvîrșită.

Dar profesorul, o, da, profesorul, știe ce înseamnă manevra aceasta.

— Te-ai pregătit ? îl întreabă, aspru și sec.

— M-am pregătit, domnule profesor...

Cuvintele acestea le spune cu iuțeala fulgerului : îndîrjire încăpățînată și revoltă deznădăjduită vibrează în glasul lui.

Profesorul (cu un gest larg) :

— Bine, atunci să auzim.

Elevul răsuflă adînc.

— Ecuația de gradul doi derivă din ecuația de gradul întîi și anume în așa fel că înmulțim întreaga ecuație...

De data aceasta elevul vorbește. Spune ceva — dumnezeu știe ce — dar spune. La a doua frază se așteaptă să fie întrerupt și se uită pe furiș la profesor. Dar profesorul îl privește cu fața nemișcată, fără să spună dacă e bine sau nu. Nu scoate o vorbă. Cu toate că elevul slab își dă perfect de bine seama că ceea ce îndrugă el nu poate sta în picioare. De acord, dar în cazul acesta de ce nu intervine profesorul ? E îngrozitor ! Vocea începe să-i tremure. Deodată vede că profesorul își întinde mîna după carnețel... În clipa aceea elevul pălește și începe să turuie cu viteză amețitoare :

— Ecuațiile de gradul doi derivă din ecuațiile de gradul întîi și anume în așa fel, că pînă la urmă.. vă rog, domnule profesor... eu m-am pregătit...

— Polgar Erno — rostește profesorul cu voce tare. Ce înseamnă asta ?

A chemat la tablă un alt elev ? Cu el s-a isprăvit ? Ce-i asta ? Visează ?

Începe din nou, amenințător :

— Ecuațiile de gradul doi...

Polgar Erno iese sprinten din bancă, se așază la celălalt capăt al tablei ; a și luat în mînă o altă cretă.

— Ecuațiile... Domnule profesor, eu am citit...

Nimeni nu-i răspunde. Stă acolo singur, stingher, în mijlocul mulțimii, ca pe o insulă. Dar la loc nu se duce. Lui încă nimeni nu i-a spus să se ducă la loc : stă deci acolo cu inima răvășită și goală ca o scorbură, fiindcă nu i s-a spus, nu, nu i s-a spus să treacă la loc, el mai răspunde. Să defileze din nou printre bănci ? Asta nu ! Preferă să stea pe loc, prostește : mîna îi umblă nehotărîtă pe tablă, printre cioburile ecuației, ca un pilot printre ruinele avionului prăbușit. Între timp celălalt a început să răspundă. Vorbește de niște linii paralele, iar vorbele lui par atît de ciudate și străine... ca tot ce spune și se face de ani de zile în jurul lui... ca toate problemele de care se ocupă, veseli, sprinteni, și gălăgioși, ceilalți... și din care el n-a prins niciodată nimic, în afară de cîteva fraze cu care a încercat să plutească, să se mențină la suprafață...

Stă acolo, mai stă, așteaptă, speră ceva, ascultă politicos ce spune celălalt... Uneori dă din cap aprobativ, dovedind cel puțin astfel că el a citit... a învățat... alteori, legănîndu-se în iluzia că a fost întrebat, spune cîteva cuvinte, dar timid și încet, ca nu cumva să fie trimis la loc... apoi, modest, tace din nou, ascultă cu atenție... se apleacă înainte, participă la răspunsuri, „colaborează" plin de zel cu elevul care răspunde, îi dă creta, ba din cînd în cînd îi și suflă, cu voce tare, nu ca să-l ajute, ci ca profesorul să vadă că el suflă, deci știe... Cu alte cuvinte : nu se dă bătut.

Dar, deodată, toate puterile îl părăsesc, amuțește și se gîndește din nou la școala militară. În mintea lui înnegurată, cuvintele răsună ca niște zgomote îndepărtate... aude scîrțiitul cretei pe tablă... chipurile oamenilor se scurg... o clipă vede clar infinitul despre care Polgar chiar acum declară că e locul de întîlnire al dreptelor paralele... Da, vede infinitul... e imens și albăstrui... într-o parte se află o căsuță cu inscripția : „Intrare în infinitul al patrulea"... În căsuță sînt niște cuiere în care dreptele paralele își agață pălăriile, apoi trec în altă odaie, se așază în bancă și se salută bucuroase între ele... Da, dreptele paralele... Acolo, în clasa infinitului, a înțelegerii, a bunătății și a iubirii de oameni, unde el niciodată nu va ajunge, în acea „clasă superioară", în care, „din cauza rezultatelor insuficiente" el nu va fi admis niciodată..

UN BĂRBAT CĂZUT LA EXAMEN

Bărbatul căzut la examen așteaptă de mult la ușa cancelariei. Toți elevii au plecat acasă; unul cîte unul pleacă și profesorii. „Am onoarea să vă salut" — repetă politicos de douăzeci de ori, înclinîndu-se. El însă îl așteaptă pe Schwicker, da, de la unsprezece îl așteaptă pe Schwicker, căruia îi va vorbi scurt, măsurat și liniștit. «„Domnule profesor" — așa o să-i spună lui Schwicker — e vorba de viața unui om. Nu aș vrea să se întîmple o nenorocire; așa ceva nu puteți dori nici dumneavoastră. Știți prea bine cum s-au petrecut lucrurile, să vorbim deschis, bărbătește, de la om la om. Atunci, da, știți dumneavoastră cînd... atunci cînd am spus Henric al optulea, eu știam de fapt că nu de Henric VIII, ci de Richard al treilea e vorba și în clipa următoare eram gata să mă corectez, fiindcă numele lui Henric al optulea mi-a scăpat cu totul involuntar... Dumneavoastră însă — nu vreau să judec, ci numai să constat la rece, starea de fapt — da, dumneavoastră m-ați și poftit să stau jos. Nu e cazul să examinăm acum dacă ați procedat în conformitate cu legea și cu uzanțele, eu doresc să aranjăm această chestiune, noi între noi. Intrăm aici în cancelarie, dumneavoastră veți binevoi să tăiați nota „insuficient", precum și propoziția : „se declară repetent", și pe urmă ne vom despărți în pace, ca doi bărbați. Vă mirați, poate, auzindu-mă vorbind pe un ton atît de neobișnuit, dar să lăsăm asta. Faptul că am fost înțeles greșit de domniile voastre se datorește — o știu prea bine — firii mele închise;

n-am avut pînă acum nici un motiv să fac declarații și în definitiv ce puteam să vorbesc într-un mediu care nu e în stare să mă înțeleagă?» Da, așa va vorbi bărbatul căzut la examen, iar Schwicker, care-l va asculta uluit, se va opri brusc, se va uita adînc în ochii lui, va roși, apoi îi va întinde mîna : „Neugebauer — va zice Schwicker — ajunge ! Eu te înțeleg. Dă-mi, te rog, certificatul. Dumneata m-ai crezut un om rece, eu însă pînă acum n-am știut cu cine am de-a face, dragă Neugebauer".

Da, așa îi va vorbi bărbatul căzut lui Schwicker. Dar atunci de ce oare, de cîte ori se deschide ușa cancelariei, el se dă totuși speriat înapoi ? E aproape ora două și le-a promis celor de acasă că la unsprezece le va aduce certificatul. Ce bine ar fi să vină odată Schwicker ! Adică de ce ar fi bine ? În definitiv el nici n-are de gînd să se ducă acasă. Mai are oare casă un bărbat prăbușit ?

Dar iată că vine Schwicker... da, uite-l aici... vorbește cu cineva, s-a întors, acum nu-i pot vorbi. Nici acum... fiindcă acum se îndreaptă spre scări. Haidem după el, o să-i vorbesc pe scări. Nu, pe scări nu se poate, nu se cuvine. Eh, o să-i vorbesc în fața ușii portarului. Dar portarul stă tocmai în ușă, nu... nu se poate ; aici nu se poate. Bine, dar acum e gata să iasă pe poartă, și pe urmă...

— Îmi dați voie, domnule profesor... Domnule profesor, îmi...

— Ce-i cu tine ? Ce vrei ?

— Dați-mi voie, domnule profesor, aici scrie... aici e trecut...

— Ce scrie ? Cum te cheamă ?

— Neugebauer.

— A, da, la mine ai căzut ! Ei, du-te frumos acasă și pregătește-te de corigență.

— Da, domnule profesor.

— N-o să-ți strice să înveți puțin în timpul vacanței.

Neugebauer rînjește politicos.

— Da, domnule profesor. Am onoarea să vă salut.

— Servus !

Bărbatul căzut la examen se ploconeşte, apoi o ia razna pe bulevard. Prea mult înţeles n-are, nici vorbă, drumul acesta, fiindcă, în definitiv, unde o să-l ducă ? Convorbirea cu Schwicker nu i-a lăsat decît o senzaţie de surdă apatie şi nicidecum de decepţie. Era doar evident că aşa o să se petreacă lucrurile, fiindcă, în fond, el nici n-a vrut să vorbească cu Schwicker ; ce are el cu ăştia ? Dar să vedem ce mai poate urma de acum înainte ? Cîteva străzi pe care le va parcurge, cîteva prăvălii, cîteva cugetări amare, bărbăteşti, despre stupiditatea vieţii, despre nemernicia oamenilor... şi în sfîrşit... fleacul acela... Să lase oare ceva scrisori în urma lui ? La ce bun ? Poate, totuşi, cîteva rînduri, cam în felul acesta : „Mai bine primul în Utica[1], decît al doilea la Roma"... Hm, oare e sigur că Cezar a spus vorbele acestea la Utica ? Nu, nu e sigur ; acolo s-a întîmplat altceva... ştia ce anume, dar a uitat... să scrie mai degrabă aşa : „Prefer să fiu al doilea în moarte, decît întîiul în viaţă..." Da, vorbele sună foarte frumos, deşi el nu le înţelege tocmai bine, dar asta n-are nici o importanţă, o să le înţeleagă ei... mizerabilii... da, n-au decît să-şi bată capul... Mai bine primul în mormînt...

Un nouraş scăldat în toate nuanţele curcubeului vibrează în faţa bărbatului prăbuşit... Gîtul i se strînge şi abia acum observă că tot timpul cît a prefirat prin minte aceste gînduri el a cîntat aproape cu voce tare, voce de tenor, marşul de la parada de gimnastică :

„Sus, copii ai ţă-hă-rii me-he-le,
La întreceri pe-he te-he-ren,
Pe-he te-he-ren."

Da, cînta melodia aceasta, sărea într-un picior şi izbea pereţii cu ghiozdanul de muşama. În acelaşi timp avea o senzaţie de nelinişte, parc-ar fi uitat ceva extrem de important, de imediată necesitate. Ce anume, doamne sfinte, ce ? N-ar putea să spună, deşi azi dimineaţă îi trecuse prin minte. Rigla de

[1] Vechi oraş în Africa, la nord de Tunis, azi ruinat. (n.t.)

sticlă? Nu! Turbina cu aburi? Nu, fiindcă la așa ceva nici prin vis nu se poate gîndi atîta timp cît nu are suma de cinci forinți[1] exact. Și asta cînd va fi?! Cel mai curînd la viitoarea zi întîi... A, da, acum își amintește: ascuțitoare de creioane... și încă ceva, da, da, sugiuc.

Sugiuc! Îi lasă gura apă! Ce nume curios! Ce o fi oare? E ceva cafeniu și cioturos și atîrnă în prăvăliile de delicatese, dar trebuie să fie ceva infinit de gustos: e ca un cîrnat și e făcut din must! Deocamdată să-l guste pe ăsta, toate deodată nu se poate. Păstrăvul în aspic este încă muzica viitorului. Cîți bani are? Să vedem opt pițule[2], plus trei pițule, plus șase creițari și un filer, pe care eventual l-ar putea strecura drept creițar. Deci, în total, aproape trei coroane.

În mai puțin de două minute este în posesiunea ascuțitoarei de creioane. Peste alte două minute bărbatul căzut se află în prăvălia de delicatese. „Din asta de treizeci" — zice și degetul mic și murdar îi tremură arătînd bunătățile, iar inima îi zvîcnește parcă în piept. Brusc, o hotărîre temerară, nechibzuită și fatală pune stăpînire pe el. E în delir. „Vă rog și două sute de grame de ciocolată... Da, cred că ajunge... și de douăzeci... șvaițer... mai dați-mi de douăzeci și cinci și din aia roșie... e batoc? Da, și batoc..."

Vînzătorul împachetează separat, cu grijă, fiecare lucru și bărbatul prăbușit îl lasă să împacheteze, deși știe că e inutil, fiindcă în cel dintîi gang va desface totul... Două coroane și zece... poftiți... Mai primește și ceva rest.

În gangul primei porți desface bunătățile cumpărate, apoi le vîră de-a valma în buzunar.

Începe cu șvaițerul. Rupe din el, în buzunar, bucăți groase pe care le înfulecă lacom, cu fața stacojie, gata-gata să se înece. Apoi devorează sugiucul... și la urmă batocul... Acum însă parcă ar avea bolo-

---

[1] Un forint = 2 coroane. (n. t.)

[2] Pițulă: monedă de 10 creițari (în fosta monarhie austro-ungară). Un creițar = 2 fileri. (n. t.)

vani în stomac. N-are a face! Să piară totul! Urmează ciocolata. Ah, e bună ciocolata, e caldă, şi dulce, ţi se topeşte în gură. A terminat şi cu asta. Dar ce greu îi este acum stomacul! Simte nevoia de ceva uşor, de ceva ce l-ar înviora, l-ar răcori. „Cîte parale portocalele?" Sînt scumpe, bineînţeles, e sfîrşit de sezon. Tot aia-i. Ce mai aveţi? I-au mai rămas nouă creiţari. Ce să facă cu ei? „Vă rog halviţă, de nouă..."

Şi acum, iată-l pe bărbatul căzut la examen înaintînd de-a lungul străzii „Nu-mă-uita". Cum a ajuns aici? N-are importanţă. Merge, merge pe strada aceasta lungă, se uită prin ganguri, păşeşte agale, cu o senzaţie de greutate ca de plumb... şi nu ştie dacă apăsarea aceasta îi vine de la stomac sau de la inimă. Se uită prin ganguri, pe sub porţi, îşi molfăie înainte halviţa... În jurul lui: vid ucigător, viaţă fără sens, nedreptăţi strigătoare la cer. Un vaier monoton şi fără sfîrşit îl urmăreşte cu încăpăţînare, un vaier de care nu poate scăpa şi care îl torturează infernal.

„Sus, copii ai ţă-hă-rii me-he-le..."

Roade, chinuindu-se cu coca cleioasă ce i se lipeşte de dinţi şi saliva amestecată cu lacrimi stă să-l înece.

1. *Lucrarea care a luat nota* $^{3}/_{4}$

Poezia lirică a lui Petőfi [1]

Petőfi Sándor, marele poet maghiar de celebritate mondială, ocupă şi ca poet liric un loc de frunte în acest Canaan binecuvîntat unde curge lapte şi miere, şi pe care l-a caracterizat atît de minunat în poemele sale descriptive.

În poeziile lirice ale lui Petőfi elementul principal este subiectivitatea, în timp ce la Arany János [2] mai degrabă obiectivitatea este însuşirea preponderentă.

În timp ce la Petőfi se reliefează atît de frumos tonul naiv şi popular, la Arany János tonul popular trece pe plan secundar şi locul lui este ocupat de frumuseţea limbii, care de altfel poate fi găsită şi în minunatele poezii ale lui Petőfi.

În poeziile lirice ale lui Petőfi descoperim următoarele frumuseţi, ca de ex.: 1. simplitate populară, 2. patriotism naţional, 3. tropi şi figuri, 4. iubire filială faţă de maică-sa, 5. poezie de amor etc.

Petőfi a năzuit totdeauna la subiectivitate şi a reuşit să-şi atingă scopul în cea mai mare măsură, deoarece poeziile lui îşi croiesc drum atît spre inima oamenilor simpli cît şi spre sălile strălucitoare şi inundate de lumină ale palatelor !...

În poeziile sale el a cîntat minunata Pustă a Ungariei cu holdele ei de aur, pe care nimeni altul nu a fost în stare să o caracterizeze atît de frumos, ca el în frumoasa sa poezie care începe astfel :

---

[1] Petőfi Sándor (1822—1849), mare poet liric maghiar, animator al mişcării revoluţionare din 1848. (n. t.)

[2] Arany János (1817—1882), mare poet epic al Ungariei. (n. t.)

„Frumoasă este Pusta ce se-ntinde-n zare"...

Cu toate acestea Petőfi a fost capabil să caracterizeze nu numai Pusta și Tisa, ci și pe „bunul" și bătrînul cîrciumar, prin care trebuie să înțelegem pe propriul său tată.

Într-o altă poezie a reliefat și mai mult simplicitatea, descriind pe un cioban mergînd călare pe un măgar, care fiind mic de statură, picioarele ciobanului ajung pînă la pămînt. Deodată aude că iubita lui e pe moarte și aleargă grabnic acasă, ca s-o găsească încă în viață, dar nu o mai găsește. În durerea lui cea mare, ce putea să facă ciobanul, decît să-și ia bîta și să-l pocnească zdravăn pe măgar. Ce minunat de frumos vedem aici — nu-i așa ? simplicitatea cu care ciobanul îl izbește în cap pe măgar în durerea lui ! !...

În schimb Petőfi are și unele poezii în care ne înfățișează contrastul, ca de exemplu în poezia intitulată : *„Am luat-o spre bucătărie"*... cînd ne spune că luleaua ce ardea s-a stins în timp ce inima lui adormită s-a aprins. În timp ce mai înainte îi ardea pipa, acum îi arde inima, care în schimb era stinsă la început. Și din aceasta putem vedea contrastul.

Aceasta este poezia lirică a lui Petőfi care joacă un mare rol între toți poeții lumii spre gloria acestei națiuni minunate și cu spice de aur ! !...

SKUREK FERENC
el. cl. VI. b.

II. *Lucrare care a luat nota unu pe doi (1/2)*

Petőfi și lirica

Sîntem în noaptea de Silvestru al anului 1823 ! Afară ninge cu fulgi mărunți.

În schimb pieptul măcelarului din localitate se umflă de o mare bucurie : în noaptea sfîntă de Silvestru i s-a născut un copil la Kiskörös.

E un prunc mic de tot. Cu ochii săi negri care privesc încă fără griji grinzile jilave din încăperea sărăcăcioasă, se uită la maică-sa, și nu-și poate lua privirea de la ea... Mama se apleacă deasupra copilului cu o căldură plină de dragoste și potrivește pernele tari (?) dar albe ale leagănului, cu acea grijă ce caracterizează pe adevăratele mame...

Ce bănuiește această mamă?

Această mamă încă nu bănuiește că în minusculul leagăn marele Petőfi de mai tîrziu doarme somnul nevinovat al copilăriei...

Petőfi!

Cînd scriu acest cuvînt mii de amintiri roiesc în creierul meu însuflețit!... Minunate poeme îmi zumzăie în urechi, pe care le-am citit cu atîta însuflețire și cu obrajii îmbujorați, atît în mijlocul iubiților noștri părinți, cît și la școală, unde mult respectatul nostru profesor ne-a explicat atît de frumos frumusețile lor ascunse. Și în fața ochilor noștri sufletești, în timp ce ascultam explicațiile, apare ca o nălucire însorita Cîmpie a Ungariei, micul cătun, haiducul, ciobanul și măgarul. Dar cine ar fi în stare să le înșire pe toate?

În poezia lirică a lui Petőfi ceea ce ne încălzește cu deosebire inima este elementul liric, subiectiv, în timp ce la Arany tonul serios și obiectiv este acela care ne îndeamnă la meditații mature.

Petőfi, marele nostru poet, mîndria noastră, într-o mînă cu lira, într-alta cu sabia, dormi în pace în mormîntul tău sub movilele uitate ale cîmpului de bătaie de la Sighișoara...!

GOLDFINGER REZSŐ
el. cl. VI b.

CLASA MOARE DE RÎS

A intrat diavolul în clasă. Dimineața, sosind la școală, am descoperit că avem o ladă nouă de gunoi. O ladă mare, frumoasă, lustruită. Imediat am constatat că poți încape confortabil în ea.

Bineînțeles scoteam numaidecît gunoiul și-l rînduiam frumos pe capac. Pentru așa ceva e nevoie de simț artistic. De jur împrejur, la distanțe egale, așezăm resturile de pîine, iar la mijloc, drept ornament, un șoric respectabil de slănină. Fiecare din noi făcea cîte ceva, strîngeam bucăți de fier vechi, tocuri rupte, pentru expoziția de orduri pe care Deckner o prezintă vizitatorilor în schimbul unei taxe de intrare.

În cea de a doua recreație izbucnește o epidemie : agățatul bilețelelor. Cel dintîi bilețel răsare pe spatele lui Kelemen și ne aduce la cunoștință că respectivul se califică singur drept *„măgar"*, calitate pe care vrea s-o popularizeze printr-o reclamă asiduă... Peste cîtva timp, cineva îi șoptește confidențial lui Kelemen că ne-am hotărît să aninăm de spatele lui Roboz o fițuică. Kelemen rîde în sinea lui și cît ai clipi din ochi, pe spatele lui Roboz apare o inscripție identică. Roboz, de cinci minute, rîde împreună cu noi de biletul lui Kelemen. Kelemen se îneacă și el de rîs, dîndu-și ochii peste cap. Rîsul se intensifică, crește, devine din ce în ce mai exuberant, se transformă în uragan ; dar cu cît mai furtunos rîd ei unul de altul, cu atît mai tare rîdem noi ceilalți.

Apoi cineva născocește o altă trăsnaie : se repede, gîfîind cu fața răvășită de bucurie, la Auer, care

tocmai scrie ceva cu exemplară sîrguință, și îl apucă de braț: „Hai, hai, vino repede... !" îi spune cu vocea sugrumată și-l trage după el. Auer dă din mîini și din picioare, se zbate, nu înțelege nimic.

— Ce este, ce s-a întîmplat, unde mă duci? întreabă speriat, și o ia și el la picior. Celălalt nu-i răspunde, îl tîrăște gîfîind după el, de-a lungul coridoarelor, îl urcă la etajul al treilea. Prin mintea lui Auer imaginile diverselor posibilități trec cu iuțeala fulgerului. A sosit unchiul său din America. Îl cheamă directorul, te pomenești că la ultima conferință profesorii au constatat în sfîrșit că el, Auer, este un geniu excepțional, neînțeles, cum istoria nu produce decît o dată la o sută de ani! și deci s-a hotărît să i se înmîneze imediat certificatul de bacalaureat și o bursă de o mie de coroane, toate acestea însoțite de o cuvîntare lungă ținută de director în cancelarie. Sau l-o fi chemînd ministrul cultelor, venit special ca să-l vadă și îl așteaptă acum în cancelarie fiindcă cineva i-a arătat ultima lui lucrare la maghiară, care a fost citită în parlament și ascultată cu lacrimi în ochi, așa că acum reprezentantul guvernului dorește să-i strîngă mîna tînărului Auer... Sau îl cheamă profesorul de desen să-i comunice că un mecenat bogat a văzut desenul lui în sepia întitulat „Frunză stilizată" și dorește să-l cumpere cu treizeci de mii de coroane pentru a-l expune în galeria din parcul orașului, în locul frescei circulare a lui Feszty[1] care a fost scoasă la licitație. Îl dau și cu douăzeci de mii se gîndește repede Auer, în timp ce sosesc gîfîind la etajul al patrulea. Acolo cel care ia adus vestea și care pînă acum nu a scos nici un cuvînt se desprinde de brațul lui Auer și pornește încet și tacticos la vale pe scări. Auer se uită mirat după el.

În josul scărilor stă bulucită clasa întreagă și se prăpădește de rîs. Auer se oprește o clipă. „Tîmpiților", le strigă furios, apoi coboară rușinat, dar peste

[1] Fresca lui Feszty Árpád (pictor maghiar, n. 1856), reprezentînd scene din istoria poporului maghiar. (n.t.).

două minute el rîde mai cu poftă cînd aceeaşi farsă i se joacă lui Roboz.

În răstimp Wlach l-a desenat pe tablă pe domnul profesor Zambilă, în izmene dar cu joben în cap, dînd împăratului Iosif al II-lea raportul despre purtarea clasei. Iosif al II-lea se scobeşte în nas; îi oferă lui Zambilă o sticlă de analcid, Zambilă îi mulţumeşte „cu adîncă supunere" şi trage din ea o duşcă zdravănă.

Zajcsek ţipă că nu-i lăsat să înveţe, apoi, în semn de protest, se vîră în lada de gunoi, trage capacul peste el şi începe să cînte pe nas. Wlach face un semn şi deodată toată clasa amuţeşte şi se ridică în picioare. Crezînd că a intrat profesorul, Zajcsek îşi scoate speriat capul din ladă. Hohote sălbatice. Zajcsek scuipă din ladă cu dispreţ apoi, scîrbit, îşi trage din nou capacul peste cap.

Dar în clipa aceasta Zambilă intră într-adevăr. Tăcere adîncă. Deodată ne aducem cu toţii aminte că Zajcsek a rămas în lada de gunoi. Dar Zajcsek nu se lasă păcălit a doua oară : stă nemişcat în ladă.

Urmează o oră de-a dreptul înfiorătoare.

Întreaga clasă e o unică şi enormă diafragmă supusă unei tensiuni maxime, sub presiunea valurilor de rîs catastrofal. Văpaia rîsului înăbuşit zvîcneşte în obrajii roşii ca sîngele, tîmplele se umflă, gata să plesnească. Băieţii îşi vîrîră nasul în carte. Liniştea plină de ameninţarea groaznică a unei eventuale explozii ne zumzăie în urechi, excitîndu-ne şi mai tare. Şi se mai găsesc, prin băncile din fund, nişte netrebnici temerari, care nu pregetă să întindă şi mai mult coarda. Micul Löbl s-a vîrît pe sub bănci; se plimbă tacticos în patru labe, dă tîrcoale clasei şi ne apucă la rînd de picior. Lada de gunoi începe să facă nişte mişcări suspecte. Zambilă ne vorbeşte pe un ton avîntat despre meritele lui Iosif al II-lea. Din spate cineva îmi dă un ghiont şi o voce îmi şopteşte la ureche : „Atenţie, Löbl se apropie, a ajuns la banca a patra". Băieţii îşi ridică picioarele pe bănci : buzele tremură de rîsul reţinut, eu fac încercări disperate ca urmărind explicaţia

să-mi abat gîndul în altă parte. Zambilă ne explică cu însuflețire ce gest frumos a făcut Iosif al II-lea cînd, cu o singură trăsătură de condei, și-a retras toate dispozițiile și ordonanțele.

— Mama lui de Joska [1] !!! spune în ultimul moment Eglmayer, cu o voce guturală neînchipuit de adîncă. Auer scoate un țipăt înăbușit de durere; Löbl a ajuns la el și l-a ciupit de picior. Ia te uită — zice cineva lîngă mine — unul din picioarele lui Zambilă s-a făcut mai scurt decît celălalt.

Ochii gata-gata să-mi sară din orbite. Acum... acum... s-a isprăvit... încă o clipă și se produce explozia... În clipa aceasta profesorul face următorul spirit:

— Ascultă, Auer, ce te tot fîțîi acolo ca viermele-n brînză?

Niciodată un comic n-a avut un succes atît de răsunător... Ca un puhoi care sfarmă digurile, se dezlănțuie rîsul. Minute întregi rîdem cu hohote, descătușați, horcăind. Profesorul ne privește mirat și zîmbește cu indulgență. În sinea lui el face, desigur, constatarea că are un umor frapant și irezistibil.

---

[1] Joska — diminutivul lui Jozsef = Iosif. (n t.)

EXPERIENȚE

Luna noiembrie s-a scurs sub semnul magic al magnetismului și al electricității. Masa laboratorului de fizică e încărcată în permanență cu fel de fel de aparate, discuri, elemente, inductoare, dinamuri. S-au petrecut lucruri teribile : Pollakovics s-a urcat pe un taburet cu picioarele de sticlă și fiind umplut cu electricitate, au început să sară scîntei din el, iar părul i s-a zbîrlit și s-a ridicat măciucă. Müller ne-a explicat că Pollakovics, fiind un corp omenesc, este bun conducător. Pollakovics stătea pe taburet modest și cuprins de adîncă evlavie, cum se cuvine unui... bun conducător. Deodată însă, prin sufletul lui, poate purtat de curentul electric, a trecut ca un fulger gîndul nelămurit dar îmbucurător că după toate cele întîmplate, Müller cu siguranță o să-i ridice nota de la $^3/_4$ la 2, fiindcă — e clar — nu poate fi elev rău, de vreme ce e bun conducător de electricitate. Are impresia confuză că prin cineva care nu e bun la fizică, nu poate trece curentul electric, care fiind în serviciul domnului profesor, cunoaște ca atare situația elevilor și știe ce note are fiecare în catalog.

Mergînd spre casă îmi voi cumpăra un magnet de șase creițari. Magnetul face niște „chestii" uimitoare, eu însă tot nu sînt mulțumit pe deplin de rezultate.

Încă din drum iau hotărîrea să îndrept, îndată ce voi sosi acasă, magnetul curbat ca o potcoavă, și să-l găuresc la mijloc cu... cu... să zicem cu briceagul tatei (eventual cu foarfecele), transformîn-

du-l într-o busolă, dar în formă de compas, ca să arate nordul chiar într-o poziție înclinată, fiindcă ar putea interveni un mare cutremur de pămînt, iar casa să se aplece într-o parte, ca o corabie și eu totuși o să mă pot orienta... Vai, ce bine o să fie ! Îmi propun ferm și cu multă însuflețire ca de azi înainte să nu mai ies niciodată fără busolă.

Ajung acasă agitat, plin de planuri pasionante. Am să-mi construiesc și o bilă, bila lui Heron, da, da, și niște emisfere de Magdeburg, dacă chiar vreți să știți, și un element Leclanché. Acasă n-o găsesc decît pe sora mea mai mică. Încep să-i explic, plin de elan, vidul lui Torricelli.

— Ei, ce crezi tu —o întreb ironic — de ce e susținută coloana de mercur, înaltă de șaptezeci de centimetri ? Va să zică, nu crezi ? Privește ! Iau un pahar, îl umplu cu apă, pun sub el o bucată de hîrtie, îl întorc cu gura în jos, uite ! și apa nu se varsă... Ei bine, acum s-a vărsat, dar numai din motivul... că... am uitat că hîrtia nu se pune sub pahar...

Eșecul nu mă descurajează. Încep să frec un pieptene, cu ajutorul căruia ridic în aer niște bucățele de hîrtie. Soră-mea însă mă enervează : afirmă că bucățelele de hîrtie se lipesc de pieptene numai fiindcă pieptenele e murdar. Trec deci la elementul Leclanché. Aceasta însă este o treabă ceva mai complicată. Borcanul de dulceață ar fi în regulă, dar de unde să fac rost de staniol ? E bună și alama. Ehei, dacă aș putea topi robinetele de la baie ! Dar vezi că o asemenea operațiune ar întîmpina mai multe greutăți... Nu sînt sigur de exemplu că aș putea convinge familia despre importanța descoperirilor mele și despre faptul că aceste descoperiri cer oarecare jertfe și privațiuni din partea ei.

În schimb am să pompez apa din cană — să știți c-o fac — dovedind astfel presiunea atmosferică. Pe o foaie de hîrtie, fac imediat proiectul pompei pneumatice. Utopii fantastice mă ademenesc.

Da, am să pompez tot aerul din cameră — să ştiţi c-o fac — aşa că obiectele o să-şi piardă puterea de gravitaţiune.

Mari, femeia la toate, e de părere că o să pompez de la tăticu o pereche de palme, dacă nu scot imediat din piuliţă oţelul şi bucăţelele de cărbune pe care le-am pus acolo. Ştiinţele naturale încep să fie privite cu ochi răi, dar nu poţi face o revoluţie fără să răstorni ordinea existentă în lume. Nu vreţi să-l credeţi pe Newton şi pe Copernic ? Ei bine, priviţi : să zicem că lampa aceasta atîrnată de tavan e Soarele, un corp ceresc, care se mişcă liber în spaţiul astral. Fiţi atenţi : aici pun magnetul — care reprezintă puterea de gravitaţie. Sau, nu, să zicem că nu lampa e Soarele, ci bucata asta de fier magnetizat, iar lampa să fie pur şi simplu Pămîntul. Ei, acum... Imaginaţi-vă că acest magnet care, nu-i aşa, este Soarele, stă nemişcat, aici unde l-am pus. Nu-i aşa că el luminează jumătatea din stînga a lămpii ! Miţi, te rog, nu fi tîmpită ! Înţelege o dată că acum fierul luminează lampa şi nu lampa fierul, fiindcă lampa trebuie să fie un corp opac.

Ei, şi-acum... cît crezi că durează această stare ? Ea nu durează decît atîta timp cît Pămîntul, adică lampa, nu se învîrteşte. Dar mişcarea de rotaţie nu e totul, deoarece în cazul acesta n-ar alterna decît zilele cu nopţile şi n-ar exista anotimpuri. Pămîntul trebuie deci să se urnească din loc, să se mişte în jurul Soarelui, să se mişte, paştele lui de Pămînt !... Ei, da. Aşa ! ! ! Vedeţi ? Aşa se mişcă Pămîntul... aşa trebuie să se mişte, fiindcă... şi totuşi se mişcă...

Ce-s eu de vină că lampa s-a prăbuşit ? N-a fost bine fixat cîrligul. Faptul că nişte judecători ingraţi şi neînţelegători în loc să-mi dea de cină m-au dat afară şi m-au încuiat în odaia de serviciu, îl găsesc mai mult decît firesc. Cu Galilei au procedat exact la fel. Dar adevărul nu poate fi ascuns sub obroc. Eppur si mouve !

ÎMI EXPLIC CERTIFICATUL

Aşadar, mai întîi şi-ntîi : acesta nu-i certificatul definitiv, ci doar un fel de copie care ne-a fost distribuită în mod provizoriu. E adevărat că astăzi este ziua de distribuire a certificatelor semestriale, dar asta nu înseamnă nimic ! Ceilalţi şi-au primit de fapt certificatele, dar al meu a trebuit să fie trimis la minister fiindcă s-au descoperit unele erori care trebuie remediate urgent. Da. De altfel conferinţa de control şi completare a certificatelor se va ocupa de acest caz în şedinţa medie a Inspectoratului General Şcolar. Domnul diriginte mi-a ţinut şi o cuvîntare, cînd mi-a înmînat certificatul. Era cam încurcat... şi i-a trimis salutări lui tăticu. Te rog, dragă Bauer — mi-a spus — fii bun, comunică părinţilor tăi că în legătură cu certificatul tău s-au întîmplat unele erori regretabile. S-au strecurat în el nişte date greşite. Din păcate, în conformitate cu dispoziţiile oficiale privitoare la regimul actelor timbrate, trebuie totuşi să eliberăm certificatul, dar, te rog, dragă Bauer, comunică părinţilor tăi că acesta nu este decît un act provizoriu, iar datele pe care le cuprinde n-au nici o importanţă. Roagă-i să nu se supere din cauza acestei greşeli ; certificatul adevărat îl vom elibera în curînd, deocamdată îi rog să-l iscălească pe acesta, fiindcă toate actele le-am trimis la poliţie, unde, din cauza cercetărilor, e nevoie de această iscălitură, dar te rog să accentuezi că totul nu e decît o simplă formalitate. Prefectul de poliţie a scris personal liceului maritim din Fiume, rugînd direcţia să cercetele cum

a putut să se strecoare în certificatul tău, la istorie, acest... această cifră, asta de aici... o cifră banală care nu înseamnă altceva decît că la istorie am patru... da, am patru răspunsuri, adică am răspuns de patru ori... deşi ar putea da loc la eventuale interpretări greşite...

Este lucru ştiut, doar, că Mangold, profesorul nostru de istorie, nefiind decît profesor suplinitor, nici nu are dreptul să dea note, fiindcă mai întîi trebuie să dea examen de Ştiinţa clasificării la Universitatea Superioară. Pînă atunci nu poate da decît note... provizorii, care trebuiesc înţelese cu totul altfel : în loc de unu — doi, în loc de doi — patru — iar după ce îşi va lua examenul, notele provizorii din toate certificatele vor fi corectate, adică schimbate în note definitive. Deocamdată îl roagă pe tăticu să nu fie supărat şi... deocamdată, da, îi trimite vorbă că eu am răspuns de patru ori la istorie, odată am luat nota doi pe trei, subliniată, odată nota unu, odată treisferturi supra doi ; n-aveţi decît să le adunaţi, să faceţi medie geometrică şi veţi obţine nota treisferturi supra unu, subliniată. Întîi am răspuns din Iosif al doilea, dar atunci a sunat ; a doua oară m-a întrebat despre dreptul de succesiune şi i-am vorbit despre Liga de la Schmalkalden [1] ; am văzut cu ochii mei cînd mi-a pus nota unu pe doi, dar... şi-a pierdut carnetul.

La fizică. Ei, da, la fizică am răspuns încă în noiembrie ; m-a întrebat despre mersul soarelui şi eu i-am răspuns traiectoria eliptoidă, în care, într-un focar, se găseşte soarele, ceea ce este meritul lui Newton. Dar tocmai atunci s-a întîmplat să mă confunde cu unul care şade lîngă mine şi care la fizică avea nota trei pe patru, notă pe care — din greşeală — mi-a trecut-o mie. Eu am reclamat cazul imediat şi corpul profesoral a cercetat carnetul şi mi-a spus că de fapt din întîmplare nota lui Csekonics mi-a fost pusă mie şi că acum nu se mai

[1] Alianţa mai multor principate şi oraşe germane încheiată în anul 1531 în vederea apărării religiei protestante. (n.t.)

poate corecta, fiindcă asta i-ar putea crea dificultăţi la minister şi de aceea m-a rugat stăruitor să nu mai agit chestiunea... deocamdată; să-i fac acest serviciu, să accept nota trei, fiindcă la sfîrşitul anului o să-mi dea foarte bine, fără ca în semestrul viitor să mai trebuiască să răspund. Foarte binele mi l-a şi introdus în certificatul de naştere sub semnătura directorului regional.

La algebră Fröhlich are pică pe mine: ce pot să-i fac? Ecuaţia trebuia rezolvată cu coeficient nedeterminat şi atunci cînd m-a scos la tablă i-am spus că trebuie să înmulţim cu lambda şi atunci se elimină ecuaţia numărul doi, dar atunci nu s-a eliminat, bineînţeles că nu s-a eliminat, fiindcă trebuia înmulţită şi cu X, dar Fröhlich n-a observat acest lucru şi atunci i-am spus eu ce trebuia făcut, dar cînd şi-a dat seama că l-am prins că nu ştie, s-a ruşinat şi mi-a spus: treci la loc şi din clipa aceea are pică pe mine, da, fiindcă la algebră am ştiut mai bine decît el şi n-a vrut să mă scoată la tablă să-mi îndrept nota, deşi lucrul acesta e prevăzut chiar de tribunal, unde scrie că pînă în luna ianuarie toţi elevii trebuie scoşi să-şi îndrepte nota fiindcă altfel clasificarea nu e valabilă, da, şi chiar Steinmann, şeful promoţiei, a spus că l-aş putea da în judecată pe Fröhlich, dar eu n-am vrut fiindcă şi aşa are pică pe mine, cu toate că la lucrare mi-a ieşit exact acelaşi rezultat ca a lui Steinmann...

La purtare am nota doi, fiindcă dacă am trei de trei, nici la purtare nu pot avea nota unu, dar în cazul acesta la purtare ni se va da un alt certificat, care se va trimite părinţilor prin poştă.

Cifra asta?... Asta, nu e trei. Nu! Asta e un doi, dar dirigintele — ce să-i faci? scrie anapoda; mai ales pe doi îl face de-a-ndoaselea, cu codiţa deasupra.

Iscăleşte, tăticule, dar numai numele de familie... şi să nu treci zilele acestea pe la şcoală... da... a fost ridicată poarta... se fac reparaţii... nu mai avem poartă... nu se poate intra... poate peste o săptămînă, două...

FETELE

Şcoala fetelor e în strada Vadasz : la ora unu ne întîlnim adeseori cu ele. Năvălesc în stradă în valuri pestriţe, chicotind şi şuşotind. Codiţele lor sînt prinse cu panglici roşii şi albastre. Se strîng cîte trei-patru, se iau de braţ, una din ele le şopteşte ceva celorlalte şi deodată încep toate să rîdă cu hohot.

Mă uit la ele cu duşmănie, nedumerit, invidios. Oare ce prostie or fi auzit de rîd într-una cu atîta poftă ? Ce tot şopăiesc între ele ? Cînd se întîlnesc două fete, îndată încep să şuşuie şi, rîd de ceva necunoscut. Mă întunec, îmi încrunt sprîncenele bănuitor. Există, se pare, în lumea aceasta, anumite lucruri profane, cinice, impure, de care numai ele ştiu şi despre care sînt în stare să pălăvrăgească la infinit. Mă privesc ironic, perfid, apoi o rup la fugă. Oare ce poate să fie ?

Căci ele ştiu ceva ce eu nu ştiu. Asta e sigur. Altfel sînt proaste şi lipsite de talent, nu colecţionează nici plante, nici insecte, nici măcar mărci. Nu-şi construiesc nici butelii de Leyda, nici emisfere de Magdeburg.

Într-o zi a fost eclipsă de soare, umbra lunei a trecut prin faţa discului solar.

Zile întregi am făcut pregătiri, am înnegrit cioburi de sticlă şi am aşteptat cu bătăi de inimă termenul anunţat de astronomi. Cînd vîrcolacul a muşcat din discul luminos, am început să strig, plin de entuziasm şi de evlavie. Apoi, cu ciobul de sticlă afumată în mînă, am căutat pe cineva căruia

să-i pot împărtăşi ceea ce se petrece la miliarde de kilometri de noi colo sus. În camera de alături se aflau două fete pe care le cunoşteam. Am dat buzna la ele în odaie şi cu sufletul la gură le-am chemat să vină repede, fiindcă minunatul spectacol nu ţine decît cîteva minute. Nu le-am putut convinge să vină nici măcar pînă în camera dinspre stradă. Rîdeau pe-nfundate de cine ştie ce inepţie, îşi băteau joc de mine : ia mai lasă-ne în pace, îmi spuneau ! Le-am explicat furios şi gesticulînd despre ce fenomen important şi rar este vorba. Am ţipat la ele exasperat : Dar nu trebuie decît să treceţi dintr-o cameră într-alta. Mi-au răspuns printr-o stupiditate în doi peri, apoi dintr-o vorbă au început să plîngă, dar pînă la urmă tot n-au venit să vadă fenomenul.

Dar ce o fi cu ele ? Că este ceva, nu încape îndoială. Da, este ceva, există un lucru pe care îl ştie toată lumea — afară de mine — un lucru pentru care fetele sînt tratate ca nişte fiinţe privilegiate, şi ele ştiu aceasta ! Eram încă mic de tot cînd rudele îmi spuneau vorbe ca acestea : „Tu şezi şi o laşi pe fetiţă să stea în picioare ? Nu ţi-e ruşine ? Ce fel de cavaler ai să fii ?" Şi trebuia să mă ridic de pe scaunul confortabil pentru ca mica maimuţă, îmbrăcată în dantele, să se poată lăfăi în tihnă. Obrajii îmi ardeau de ruşine şi de mînie. De ce ? mă întrebam. De ce ? Ce fel de privilegii tîmpite, ilegale şi nedrepte sînt acestea ? De i-aş arde o palmă s-ar răsturna de pe scaun. Ea însă poate să mă pălmuiască şi să mă umilească, numai fiindcă e mai slabă, iar eu — din cavalerism — n-am voie să-i ripostez ? Bine, dar nu vedeţi că ea ştie acest lucru şi îşi rîde de noi, lăfăindu-se ca la ea acasă ?

De ce ? De ce ? Ce o fi oare taina aceasta ?

Pe fete nu le supără nimeni. Sînt încă nişte mucoase, abia au ajuns într-a doua şi profesorii le zic „dumneata", nu le trag de urechi şi vorbesc politicos cu ele. Celor din cursul superior — ce să mai zic — li se spune chiar în şcoală „domnişoară".

Pe stradă, profesorii mai tineri le salută ei întîi! Nemaipomenit!

Toată lumea se poartă cu ele atent şi delicat, iar eu, ieri, într-o încăierare, am încasat o directă aşa de drastică, că şi azi respir greu. Dacă aş spune cuiva ce-am păţit, mi s-ar răspunde: „Bine ţi-a făcut, de ce nu i-ai ars şi tu una, nu ţi-e ruşine?" Dar el a început, domnule profesor! Pe mine nu mă apără nimeni? „Nu ţi-e ruşine? Un găligan ca tine are nevoie de apărare? Ce fel de militar o să iasă din tine?"

Da, asta e: milităria! La orele de gimnastică, prin exerciţii libere, prin defilări, de militărie ne pregătim. O să fie o încercare grea, ştiu, am auzit atîtea despre ea. Saltele aspre, raniţa în spinare, marşuri istovitoare, puşcă şi baionetă. Ştiu, e un lucru frumos, înălţător să fii ostaş. Vreau şi eu să ajung militar, dar de ce numai noi? Patria trebuie apărată. Bun. Cine nu-şi riscă viaţa pentru apărarea patriei este laş şi ticălos. Dar ele? Ele? Ele de ce nu sînt laşe şi ticăloase? Nici prin minte nu le trece să-şi rişte viaţa — chicotesc, şi se fîţîie, şi totuşi nimeni nu le face laşe şi ticăloase, dimpotrivă sînt ridicate la rangul de fiinţe ideale pentru noi! Femeile, plăpîndele femei, trebuie apărate! Pentru rege, pentru patrie şi pentru femei! Bine, dar fetele sînt regi?

De ce? De ce? De ce?

De ce peste tot şi totdeauna această situaţie excepţională, privilegiată, această îngăduinţă — de ce, de ce? În tramvai trebuie să le cedezi locul, la masă cele mai bune bucăţele trebuie să li se ofere lor; dacă le scapă ceva din mînă, aşteaptă calme şi nepăsătoare, parcă ar exista o lege naturală care să mă oblige pe mine să mă aplec. De la optsprezece ani li se sărută mîna ca unor episcopi bătrîni care şi-au trăit viaţa în muncă şi har. Pe stradă trebuie să le cedăm locul din dreapta. Bine, dar de ce? Ce fac ele, ce ne oferă ele, de ce trebuie să le respectăm? Sînt inculte, proaste, trîndave şi nu muncesc nimic. Cresc în petreceri, apoi se mărită. Din

clipa aceea bărbatul muncește în locul lor și le întreține. Prin simplul fapt că s-au născut, ele au obținut acces la toate bucuriile vieții, în timp ce noi sîntem nevoiți să cucerim cu sudoare și cu sînge fiecare clipă dovedind mereu și mereu dreptul nostru la viață.

Dar de ce, de ce, de ce? La școală băieții îndrugă verzi și uscate despre o chestie rușinoasă și stupidă. Nu, nu! Asta e o absurditate, o tîmpenie. Nu se poate! O taină se ascunde aici, asta e sigur. Dar ar fi o nebunie, un non sens ca asta să fie taina. O glumă proastă, un joc de copii! Chiar vidul lui Torricelli sau elementul lui Leclanché sînt lucruri mult mai interesante.

De ce? De ce?

Simt că într-o zi voi înțelege și eu acest *de ce*... Mi-e frică de ziua aceea, fiindcă atunci mă voi contopi și eu cu mulțimea cenușie; în ziua aceea voi descoperi că și eu sînt la fel cu ceilalți, cu cei ce-mi ies în față pe stradă. În ziua aceea voi uita de clasă, de elementul Leclanché, de colecția de plante, în ziua aceea voi uita și de mine însumi...

·

An nou, jurnal nou, viață nouă... Azi a fost prima zi de școală. Diriginte: Lenkei, dar încă nu e sigur. Belferii, în linii generale, cei vechi; ce-o mai fi, vom vedea. Deocamdată stau în banca a treia. Tîmpitul de Benko m-a invitat să intru în cerc. Ce-s nebun?

Am luat hotărîrea să descriu exact tot ce se întîmplă. Aseară am fost la tanti Angi; plictiseală generală. Soarele răsare la ora 6 și 15 minute, apune la 17 și 45. Dejun: supă de carne, rasol, mîncare de dovlecei. În clipa aceasta mă aflu în camera dinspre stradă, sub lampă, și scriu.

31 sept.

Azi a fost ședința de constituire a cercului literar. Președinte: Mautner, vicepreședinte: Gelléri; secretar: Székely dintr-a opta. Econom: Varnai. Eu am fost ales în conducere, cu șase voturi, ca membru al comitetului. Se organizează un concurs pentru poezii, referate, recitări și lucrări de matematică. Sînt singurul elev dintr-a cincea ales membru în comitet și sînt supleant în comitetul de critică. Dejun: ciorbă de ciuperci, chiftelute, budincă de orez. Fost săptămîna trecută Muzeu Comercial. Sîmbătă Urania[1], apoi duminică; luni n-avem școală decît pînă la douășpe.

6 oct.

Ziua Martirilor de la Arad, școală: ioc, serbare: chiul. Venind acasă m-am întîlnit cu Gárdos care

[1] Nume de cinematograf. (n. t.)

mi-a spus că a vorbit întîi directorul, apoi Földessy despre martiri, iar Sebök a recitat o poezie. Spunea că vor fi schimbări în orar : marţea, de la nouă la zece, vom avea istorie în loc de fizică. Gerö pleacă de la şcoală. După amiază cumpărături : o culoare sepia, un compas şi gumă — rest : cincizeci şi şapte — şi-am făcut desenul la descriptivă, a fost foarte frumos, dar pînă la urmă l-am pătat cu tuş, abia am reuşit să rad pata. M-am hotărît ca de-acum înainte să port busolă. Acum sînt în camera dinspre stradă, dar în faţa comodei, căci masa e plină de rufe aduse de la spălătorie. Cinăm nu peste mult ; la prînz am avut plăcintă cu mac.

2 nov.

M-am hotărît ca de-acum înainte toate chestiile mai importante să le scriu cu cifru. În locul fiecărei litere voi folosi litera a doua care îi urmează în alfabet. Bvh zl redbkhs-n Kz ehvhbz [1]. Sau, eventual, voi scrie invers cuvintele. Timirp aled ucităt nu nirolf urtnep ălgir rad tiutlehc urtnep avectla. Azi am citit : Saltimbancii amorului de Jókai. Minunată carte ! Cu copiii Căpitanului Grant am ajuns la canibali ; destul de interesantă. Mîine şedinţă la cercul literar. Concurez la recitări, eventual mă înscriu şi la referate. Azi am rîs ca nebunii : Prém s-a răstit la mine, întrebîndu-mă ce fel de prostii citesc, în timp ce el explică ; i-am dus cartea şi a ieşit la iveală că era o carte pe care a scris-o el personal. La geometrie stau bine, dar pînă la Crăciun o să-mi mai îndrept nota. La maghiară am $^{1}/_{2}$, la temă $^{2}/_{3}$, dar vom mai avea încă un extemporal. Sînt f.f. curios de certificat.

6 dec.

Urania. A rulat filmul „Lumea gheţurilor". Foarte bine peştele-ferăstrău. Organizat aplauze în rafale. Directorul a ţipat din lojă : „Acu' trimit acasă toată

[1] Azi am sfeclit-o la fizică. (n.t.).

şcoala" ; după fiecare tablou am imitat, împreună cu Gárdos, glasuri de animale şi am strigat : „Estem prumos, estem prumos !" Ne-am prăpădit de rîs ! Ne miram grozav de fiecare tablou şi exclamam mereu cu voce tare : „Vai ce minunat, vai ce minunat". Conferenţiarul se uita în jurul său, încîntat, parcă el le-ar fi pictat.

Am scos de la bibliotecă „Hector Servadac", deseară am să citesc. După amiază am fost în grădina bisericii şi am strîns frunze de dud pentru viermii mei de mătase ; ah, da, era să uit : împăratul Chinei a fost asasinat ; va fi mare revoluţie. Nu se astîmpără chinezii ăştia !

În clipa aceasta mă aflu în camera dinspre curte, mîine nu avem şcoală. Am răsfoit lecţia la istorie, am făcut desenul la descriptivă ; rabaterea conului pe primul plan ; a fost greu de tot.

14 febr.

Azi m-a trecut în catalog fiindcă Jakó m-a pîrît că mi-am scris însemnări pe manşetă, deşi o făcusem la germană şi nu la naturale. Atîta pagubă ! O să-l rog pe diriginte să mă şteargă. Azi am citit Hamlet de Shakespeare ; e o tragedie foarte bună din condeiul marelui poet britanic. Azi toată ziua am fost foarte trist : n-am avut chef nici să-mi hrănesc viermii. De fapt, de ce trăieşte omul ? „A fi sau a nu fi, aceasta-i întrebarea", după cum zice Shakespeare în Hamlet. Mă gîndeam : ce păcat de tinereţea care trece ! Niciodată nu voi mai fi atît de voios şi de mulţumit ca într-a treia. Zadarnic ! Viaţa nu-i chiar aşa de veselă !... Dar, s-o lăsăm !...

Stau agăţat de bară.

Ştiu bine că am muşchii puţin dezvoltaţi şi pieptul mi-e plăpînd. Dar voi nu puteţi şti ce se ascunde în mine. Nici eu nu ştiu, bănuiesc doar, vag. Uneori cînd tricoul de gimnastică mă învăluie uşor şi picioarele îmi saltă sprintene prin rumeguşul sălii de gimnastică, mă gîndesc înfiorat la asta. E adevărat că Wlach ridică greutăţi de cincizeci de kilograme, iar la bară Banyai Miklos execută cu uşurinţă marele „salto mortale". Dar în ei — nu-i aşa ? lucrează forţe brute, instincte amorfe, în timp ce în mine acţionează voinţa. Banyai e incapabil să înţeleagă conjugarea verbului „savoir", iar lui Wlach eu i-am făcut lucrarea la algebră. Fiindcă eu sînt altfel de om. Eu înţeleg ştiinţele, deşi, deocamdată, la paralele nu pot sta pe umeri. Dar ce o să se întîmple dacă prind mişcarea şi o să reuşesc ? În cazul acesta pe scena lumii va apare o fiinţă miraculoasă, un om fenomenal, faţă de care eroii lui Jókai [1] sînt nişte oameni de duzină. Închipuiţi-vă că într-o bună zi în ziare apare informaţia : «Un spectacol uluitor şi fantastic a uimit publicul spectator adunat ieri în sala „Vigado". Un tînăr, pînă acum complet necunoscut (aici urmează numele meu), a apărut pe scenă şi în cadrul unei conferinţe rostite într-o perfectă limbă franceză — intitulată „Sensul vieţii în ecuaţii de gradul doi" — a dezlegat taina universului

[1] Mauriciu Jokai — romancier maghiar (1825—1904), de o rară inventivitate. (n. t.)

pe care pînă acum zadarnic s-au străduit să o rezolve atîtea strălucite inteligențe. Toate acestea cu o atît de desăvîrșită artă a interpretării, încît artiști de celebritate mondială, care au fost prezenți, s-au înghesuit entuziasmați spre scenă ca să poată strînge mîna genialului tînăr, în vîrstă de-abia șaisprezece ani... Tînărul zîmbi modest și liniștit, dar deodată făcu o mișcare neașteptată: sări pe masă și luă poziția „bolta în mîini". Îndată după aceea, peste capetele uluite ale publicului el făcu trei salturi mortale, după care se prinse de bara întinsă deasupra capului său, executînd o serie de balansări amețitoare, ca apoi să sară pe soba ce se afla la nouă metri distanță, unde rămase în poziția „pe brațe stînd" și în această poziție își continuă calm și într-o manieră cuceritoare expunerea începută, rezolvînd definitiv spinoasa problemă...»

Stau agățat de bară.

Voi vă mirați, desigur, fiindcă nu vă puteți imagina că poate exista un om care să fie la fel de perfect în toate. Sînteți bătrîni și conservatori, credeți că și de acum înainte lumea va fi la fel cu cea de pînă ieri, dar uitați că odată și odată o să vină și ziua bacalaureatului. Voi, de exemplu, nu sînteți în stare să vă închipuiți că ar putea exista un prim ministru (modestia mă împiedică să vă fac să-i bănuiți numele) care într-o bună zi, după ce, pe un ton calm și impasibil, aduce la cunoștință parlamentului că prin cîteva operațiuni diplomatice bine cumpănite (despre care el nefiind omul vorbelor, nu a vrut să vorbească pînă atunci) a reușit să anexeze Anglia, ca simplă colonie, la Ungaria, fapt pe care, iată, îl comunică Onoratei Adunări, zic, după ce a expus toate acestea pe un ton rece și indiferent, fără a se sinchisi de ovațiile delirante ale deputaților care voiau să-l poarte pe umeri, luînd deodată poziție de luptător, cu o figură pînă atunci necunoscută de jiu-jitsu, executată amețitor de repede, îl pune la pămînt pe australianul campion mondial de lupte greco-romane pe care opoziția engleză l-a ascuns în mod perfid în interiorul

tribunei cu misiunea de a asasina pe cel mai mare om al Europei. Voi nu vă puteți închipui că e posibil ca cineva, în calitate de Prim-Academician, înainte de masă să țină cursuri pentru profesorii universitari, iar după masă să cîștige titlul mondial la înotul pe spate, la gimnastica pe trapez, precum, și, eventual și în subsidiar, la săritura cu prăjina, pentru ca apoi, seara, să se încline în fața publicului extaziat al Teatrului Național care-i aplaudă furtunos cea de-a 500-a reprezentație a dramei sale.

Acest tînăr extraordinar care a inventat avionul pentru zborul în lună — nu pentru că nu și-ar putea cîștiga pîinea de toate zilele cu jocul de oină — în care e un adevărat virtuos !, bărbatul acesta excepțional marchează uneori, cu o elegantă nepăsare, cîte treizeci și două de goluri în poarta echipei Eftece sau Meace[1], echipe care nici reunite nu-l pot învinge, deși el le înfruntă singur-singurel !

Stau agățat de bară.

Ei, da, da, deocamdată, firește, trebuie să mă mai antrenez puțin. Sufletul e gata, dar trupul e încă fără putere, iar aparatele au fost inventate de niște oameni foarte șireți. Prăjina e lucioasă, îți lunecă mîna pe ea, și pe baza unor atente observațiuni pot să afirm că e mult mai greu să te cațări pe partea ei de sus decît pe cea de jos, deși spectatorul superficial ar putea să creadă că este egal de groasă și de lucioasă peste tot. Apoi, porcul de Bauer se repede mereu la prăjina mai subțire, și mi-o lasă mie pe cea mai groasă. După patru-cinci opintiri ai o concepție de viață cu totul alta decît cea de pe pămînt. Îmi dau seama dintr-o dată că ar fi o copilărie să consider drept nenorocire faptul că Bauer ajunge mai repede ca mine la vîrful prăjinei. Lucrurile nu trebuiesc făcute în pripă. Vedeți, sînt oameni pripiți și nechibzuiți, care la săritura

[1] F.T.C. și M.A.C. — cele mai celebre echipe de fotbal maghiare înainte de primul război mondial. (n. t.)

în înălțime se opintesc, își iau avînt mare, izbesc cu piciorul în trambulină, se aruncă în sus, dar foarte adeseori doboară ștacheta. Eu nu mă amăgesc cu speranțe deșarte. La început — doamne, tinerețea e înflăcărată — privesc și eu cu încredere viitorul, măsor cu ochi de vultur distanțele și înălțimea ștachetei, mă apropii cu pași mărunți, îmi iau avînt și mă văd zburînd și apoi planînd deasupra ștachetei... În ultimul moment însă, exact în fața ștachetei... În ultimul moment însă, exact în fața ștachetei, mă cuprinde o resemnare filozofică. Ce prostie — îmi zic, și modest ca o micșunea, cu capul plecat trec pur și simplu pe sub ea, în maniera unui om calm și resemnat căruia nici prin gînd nu i-a trecut să execute cine știe ce salturi, ci a ieșit numai să facă o scurtă plimbare...

Stau agățat de bară !

În fond, cînd stai să te gîndești, totul nu-i decît o prostie, toată această instituție e o mare tîmpenie, al cărei unic rost pare a fi acela de a nu lăsa pe cît posibil nici o parte a corpului omenesc în locul unde a așezat-o dumnezeu, ci de a o face să ia niște poziții la care niciodată nu s-a gîndit. Picioarele mi se bălăbănesc în aer, genunchiul mi se răsucește, încheietura mîinii nu mă mai ascultă, părul zbîrlit îmi cade în ochi, sîngele mi se urcă la cap, podelele se suie spre tavan, iar pereții mi se cocoțează în vîrful capului. Și în timp ce mă aflu în această poziție imposibilă și respingătoare, sforțîndu-mă cu limba scoasă să-mi mențin echilibrul și făcînd încercări disperate să-mi trec burta dincolo de bara de fier, în cea mai deplină nesiguranță și neavînd nici cea mai palidă idee dacă mă apropii de pămînt sau de cerul înstelat... — colo jos, un bărbat cu mutra sălbatică răcnește tot timpul : — suge !... suge !...[1] El răcnește mereu, dar creierul scăldat parcă în sînge nu are decît o vagă bănuială despre semnificația cuvîntului pe care-l rostește. Știu că ceva trebuie încordat, ceva trebuie

[1] Aluzie la comanda uzuală în gimnastică : „Suge burta !" (n t.)

îndoit, ceva trebuie îndreptat; dar ce anume, picior, şale, spate, burtă, nu mai ştiu, după cum nu ştiu nici unde se află toate aceste părţi ale corpului, şi cum aş putea şti, în situaţia în care mă aflu? Deodată încep să dau din picioare — înainte sau înapoi, indiferent — îmi deschid gura, îmi închid ochii şi, plin de scîrbă şi deznădejde, îmi desprind mîna de pe bară... Spatele mi se izbeşte buhnind de salteaua groasă. Slavă domnului! De-acum puteţi să rîdeţi. Ducă-se dracului şi festivalul de gimnastică şi concursul şi premiul întîi.

O să-l cîştige... o maimuţă.

AM ÎNCEPUT SĂ MINT

La început au fost literele şi eu am grăit astfel: domnul scrie. Domnul despre care e vorba aici era un om înalt, purta un joben lucios în cap — dar despre ce şi ce anume scria, nu aveam nici cea mai vagă idee, şi tocmai de aceea problema mă interesa. L-am întrebat pe unul dintre prietenii mei, dar mi-a răspuns evaziv.

În schimb, un alt prieten m-a întrebat pe mine unde locuim. N-am ştiut să-i precizez strada, dar l-am asigurat că e cea mai distinsă stradă din Budapesta. La celelalte întrebări i-am răspuns cu oarecare rezervă ca omul care nu vorbeşte bucuros despre chestiunile lui particulare — dar oricît de scurt, răspunsul meu a fost totuşi suficient de plastic, ca să-l fac să înţeleagă că noi nu locuim la Budapesta decît de cîţiva ani şi că înainte aveam în Bakony un castel modest, cu herghelia aferentă şi două wigwam[1]-uri. Eram convins că amicul meu nu ştie ce este un wigwam, şi mă supăra că nu mă întreabă şi mai ales că se preface că ştie.

Cu toate acestea prietenul meu nu m-a întrebat, ba a schimbat tema discuţiei, începînd să vorbească despre chestiunile lui. Mi-a spus că ei au cumpărat o cadă de baie. Am dat uşor din cap, observînd că deşi noi avem pînă acum patru căzi, una în sufragerie, una în birou şi două în wigwam-uri, după cîte ştiu, ai mei vor mai cumpăra în curînd încă

[1] Wigwam — casele pieilor roşii. (n. t.)

cinci, dintre care două vor fi prevăzute cu „lanterne magice[1]" demontabile şi un mic aparat cu ajutorul căruia cada se va pune în mişcare cînd mă voi aşeza în ea — da, da, se va plimba, se va învîrti, şi puţin, da, puţin de tot, se va ridica şi în aer.

La observaţia lui că wigwam-urile se află în castelul nostru din Bakony, i-am explicat că locuinţa noastră de aici e numai provizorie, şi în curînd castelul va fi transformat după un model american. I-am spus că în acest scop am studiat America cîţiva ani în şir, fiindcă tatăl meu mi-a dat mie această sarcină neînsemnată, punîndu-mi la dispoziţie în acest scop un vapor mic dar durabil; nu e mai mare decît banca aceasta, dar nici nu aveam nevoie de unul mai încăpător, important era că bravul meu motor mîna perfect vasul, aşa că în cîteva luni am parcurs întreg itinerariul.

I-am mai mărturisit, cu toată sinceritatea, fiindcă nu-mi place să mint, că vaporaşul nu-l mai am, l-am trimis la o fabrică să-l lărgească puţin.

Ajuns la acest punct, aş fi abandonat cu siguranţă discuţia, căci pe vremea aceea încă nu-mi plăcea să pălăvrăgesc şi nici să mă laud — dar ce puteam să fac dacă prietenul meu se arăta atît de curios şi dorea să ştie cu tot dinadinsul ce grad am avut pe vapor. Nu puteam să nu zîmbesc văzînd atîta naivitate, totuşi i-am explicat, într-o manieră reţinută, dar nu neamicală şi nici lipsită de condescendenţă, că pe un asemenea vaporaş nu existau grade, şi la aşa ceva nici nu rîvneam. De altfel — îi spusei în continuare — într-o călătorie anterioară despre care nu vreau să vorbesc acum, primisem titlul şi blazonul de secund, grad care mă mulţumeşte pe deplin.

Pe prietenul meu îl interesa foarte mult dacă în cursul călătoriei m-am întîlnit cu piraţi. I-am explicat cu bonomie că piraţii nu atacă decît cora-

[1] Lanterna magică — un dispozitiv de proiectat imagini — era, la începutul secolului, o jucărie foarte rîvnită de copii. (n.t.)

biile cu pînze şi că dacă am avut şi eu un oarecare rol modest în asemenea aventuri, acestea nu puteau avea loc decît în legătură cu tîlharii şi ucigaşii de pe uscat, pe care îi hăituiam, împreună cu tatăl meu, în codrii din Bakony. Furat de amintiri, i-am povestit peripeţiile interesante ale unei asemenea hăituieli cînd am pus pe fugă, călări pe cîte un murg rotat, doisprezece tîlhari şi patru ucigaşi, care de teama noastră s-au urcat într-un copac. Tatăl meu a scuturat copacul pînă ce patru hoţi şi, dacă îmi aduc bine aminte, un ucigaş au căzut din el. Pe trei dintre aceştia am reuşit să-i îmblînzim şi să-i deprindem cu mici munci casnice.

Prietenul meu s-a arătat surprins de cele povestite despre tatăl meu; l-am rugat deci să nu vorbească nimănui despre aceste lucruri, fiindcă nu-mi place să fiu molestat de fel de fel de indivizi curioşi. Tatăl meu a oprit o dată din mers, cu o singură mînă, două locomotive şi din pricina aceasta în prezent ne găsim într-o situaţie extrem de dificilă. S-a descoperit, anume, că locomotivele erau ale inamicului şi pe această temă tatăl meu a avut multe necazuri. Dacă el — adică prietenul meu — mi-ar făgădui pe cuvînt că nu va sufla nimănui o vorbă despre lucrurile acestea, i-aş spune — în cea mai mare taină, fireşte — că însuşi regele ...a fost nevoit să intervină. Într-o dimineaţă a apărut într-adevăr în persoană în castelul nostru din Bakony — dar te fac încă o dată atent să nu scapi cumva o vorbă despre aceste lucruri, fiindcă orice indiscreţie poate avea consecinţe politice din cele mai grave — aşadar — dacă într-adevăr te interesează asemenea mărunţişuri cărora eu le atribui o însemnătate cu totul redusă, regele a venit şi l-a rugat pe tatăl meu să nu aţîţe pe inamic. Tatăl meu a invocat onestitatea sa, dar pe urmă au căzut de acord asupra unor chestiuni pe care eu nu le cunosc, nefiind invitat la consfătuirea lor. De altfel tocmai atunci trebuia să supraveghem maşinile de îngheţată, fiindcă în perioada aceea toată ziua se mînca îngheţată la noi. Amintesc acest amănunt nu

pentru că ar fi un lucru extrordinar — căci sincer vorbind, la micul dejun, noi mîncăm, de obicei, înghețată și ciocolată — dar în ziua aceea am mîncat înghețată și la dejun.

Prietenul meu m-a ascultat cu toată atenția, pînă la sfîrșit, apoi mi-a arătat o bucată de sticlă prin care literele se văd mai mari. I-am spus, zîmbind, că și eu cunosc bine acest instrument, mai ales că și noi avem o bucată de tr... trei metri de asemenea sticlă prin care o literă se vede cît o casă mai mică. Prin această sticlă privim adeseori la stele. O, da, întrebarea e logică: obișnuim într-adevăr să ne uităm și la planeta Marte! Cît de mare o vedem? Ei, nu tocmai așa de mare, poate cît piața Erzsebet, dar în schimb putem distinge cu multă claritate și preciziune diferitele obiecte de pe ea.

O, da, sînt destul de interesante lucrurile pe care le vedem. Pe planeta Marte trăiesc mai ales furnici, dar de mărimea unui om. Sînt furnici cuirasate și furnici zburătoare, și pot să-ți spun că în momentul de față e mare frămîntare acolo. Trebuie să știți că pe Marte sînt două feluri de furnici: furnici roșii și furnici negre, și tocmai acum cele două neamuri de furnici se războiesc crîncen între ele.

Amănuntele nu i le-am mai putut povesti prietenului meu în aceeași zi, dar în drum spre casă mi-am adunat gîndurile în legătură cu furnicile roșii și negre, pentru ca a doua zi, dacă ar mai veni vorba despre ele, să pot da răspunsuri corecte prietenului meu, dornic de informații.

A doua zi, cînd prietenul meu a început să vorbească din nou despre sticlă, am avut deosebita bucurie să-l pot încunoștința că în ajun, anume de dragul lui, am studiat amănunțit — cu ajutorul excelentului meu telescop — războiul furnicilor. I-am spus că poziția trupelor roșii e, pentru moment, destul de bună; ele s-au adunat în dosul unui munte unde fac pregătiri pentru a trece un rîu în rînduri compacte, sub conducerea regelui furnicilor roșii care are sub comanda sa opt sute de

milioane de furnici. Văzînd interesul viu manifestat de prietenul meu, i-am promis că pînă mîine voi studia și pozițiile furnicilor negre și îi voi vorbi mai pe larg despre regele acestora care de pe acum mi-e simpatic din motivul că s-a apărat cu curaj deosebit, înfruntînd moartea, cînd scufundat în gînduri se plimba într-un defileu, și a fost atacat cu sabia scoasă de o furnică roșie ieșită dintr-o peșteră.

Mergînd către casă m-am ocupat mai ales de regele furnicilor negre. Atitudinea lui față de furnica roșie m-a emoționat profund. Mi-am dat seama că pentru o astfel de purtare nu e nevoie numai de forță fizică și de curaj, ci, la drept vorbind, și de o conștiinciozitate care deșteaptă în sufletul unui rege o severitate neîndurătoare față de atacurile perfide și trădătoare, dar și o bunătate si milostivire fără margini față de popor, față de văduve, față de orfani și față de alți dezmoșteniți ai soartei.

Eram sigur că, mai curînd sau mai tîrziu, regele furnicilor negre va învinge, dar acest lucru nu l-am destăinuit prietenului meu. Știam că strălucita victorie a regelui negru nu-l va impresiona cu toată puterea decît dacă va urmări mai întîi cu toată atenția calvarul suferințelor lui! I-am comunicat deci că războiul dintre furnicile roșii și furnicile negre constituie materialul unei opere uriașe; opera aceasta este cuprinsă într-o carte așa de mare ca această casă, foile cărții sînt întoarse de mașini speciale, iar dacă vrei să citești textul, trebuie să te urci pe un pod. O singură pagină a acestei cărți e așa de mare, că pe jumătatea ei încape toată povestea lui Robinson. Războiul furnicilor va cuprinde patru mii două sute de asemenea pagini.

În seara aceea, mergînd spre casă, am elaborat în gînd noi amănunte, ca a doua zi să am materialul gata. Două furnici se înțeleg să-l trădeze pe regele furnicilor negre. Se întîlnesc într-o vale întunecoasă și peste noapte pornesc un atac împotriva palatului. Din fericire, regina furnicilor e trează și îl deșteaptă pe rege. Se dă imediat alarma,

tabăra condusă de doi locotenenţi se urneşte din loc şi se îndreaptă spre mare.

Despre acest alai negru şerpuind spre mare i-am vorbit a doua zi prietenului meu.

În depărtare oglinda mării luceşte în lumina soarelui ce apune. Munţi de un pitoresc romantic alternează cu cîmpii nesfîrşite. În inima codrilor, printre copaci şi la umbra tufişurilor se ascund, stînd la pîndă, furnicile roşii... Cîteva ceasuri încă şi vor da năvală... Într-o linişte sinistră, cetele negre se rostogolesc la vale...

Astfel am devenit scriitor.

PARTEA A DOUA

COPII ŞI NEBUNI

COPILUL MEU...

— Poftim, ăsta e tot copilul. Aşa cum îl vezi, n-are decît patru luni. Ştiu foarte bine că cei mai mulţi taţi tineri au prejudecăţi — ce mai la deal, la vale — mai ales cînd e vorba de primul lor copil, îşi pierd capul, se topesc în faţa lui; mă rog, aşa ceva n-a mai existat pe lume. Uitaţi-vă la el ce deştept e şi ce frumos!... Ei bine, asta eu n-o înţeleg. Eu îmi dau seama că băiatul meu e la fel cu ceilalţi...

— Ei da, da, atît doar că e puţin mai dezvoltat. Da, e un băiat sănătos şi gata. Ei şi? E sănătos tun, asta-i tot. E adevărat că defecte n-are, ăsta-i singurul lucru care parcă nu-i cu totul normal la el, n-are nici un defect.

I-am şi spus (deunăzi) nevesti-mi:

— Ce o mai fi şi cu copilu-ăsta?... Toţi au cîte un cusur: unul se naşte cu şase degete, altul cu două capete, altceva nici nu mai găseşti în revistele medicale. Iar ăsta e aşa de întreg, aşa de armonios, de ţi se pare chiar ciudat. N-o fi ceva anormal la mijloc? Căci încolo băiatul e ca oricare altul.

— De un singur lucru mă tem: să nu fie puţin precoce. Observi cum se uită? Te priveşte drept în faţă.

— Ei da, fireşte, nu zic că nu se uită şi alţi copii, dar vezi că ăsta nu se uită ca ceilalţi... Ăsta te priveşte drept în faţă şi nu-şi ia ochii de la tine pentru nimic în lume. Se uită cu ochii...

— Dar cu ce ai vrea să se uite? Cu urechile? zici dumneata. Ei bine, ştiu că nu se poate uita cu urechile, pentru simplul motiv că n-ar vedea nimic.

De altfel nu de asta a fost vorba, ci de faptul că băiețelul ăsta nici măcar n-a încercat să privească cu urechile, ca alți copii, ci de la început s-a uitat cu ochii. Dă-mi voie, te rog ! De unde a știut el în clipa cînd a venit pe lume cu ce trebuie să privească ? Avea și picioare, cu toate acestea încă nici azi nu știe că ele servesc la umblat... Și mai va pînă cînd va ști... Nu că-i copilul meu, dar uită-te și dumneata la el, cum își întoarce capul cînd mă dau la o parte. Fii atent !

(Copilul nu-și întoarce capul.)

— Ei vezi ? Ce-ți spuneam eu ? Acum dinadins nu se uită. Nu vrea și pace. Și tocmai ăsta e miracolul : atîta voință și indecență la un copil de patru luni ! Așa vrea el, să nu se uite ! Și iată că își impune voința, nu se uită ! Vezi, tenacitatea asta e într-adevăr ceva extraordinar !

Și aude, domnule, aude fiecare cuvînt, nu-i scapă nimic, e atent la orice vorbă. Și nu ca unul care aude numai sunetele, a, nu ! Copilul ăsta distinge cuvintele ; nu zic că le înțelege, nu judec lucrurile subiectiv, și ar fi ridicol să susțin că un copil de patru luni înțelege ce-i spui, dar afirm că știe să distingă cuvintele și își dă seama ce înseamnă fiecare din ele...

— Nu crezi, zici ? Ei bine, ce ai zice mătăluță cînd ți-aș povesti că de cîte ori îi spun țuchi-pruchi, se uită la mine și începe să rîdă ? Aud ? Ei, spune-mi, de ce rîde ? Oare nu rîde tocmai fiindcă înțelege ?

— Ce zici ? Că nici dumneata nu înțelegi ? Ei vezi, tocmai asta e minunat că în schimb copilul acesta înțelege ! Fii atent : „țuchi-pruchi" ! „țuchi-pruchi" ! (Copilul nici nu rîde, nici nu se uită la el.)

— Ai văzut ?! A strîmbat din guriță ! Ai observat ? A vrut să rîdă, dar s-a reținut. Alt copil cînd vrea să rîdă, își dă drumul și rîde ca un netot. Ăsta își reține rîsul, strîmbă din gură, se încruntă, dar nu rîde. Nu că e al meu, dar să știi că piciul ăsta are ambiție. Nu cred să greșesc prea mult cînd spun că acest copil are simțul modestiei, sau

dumnezeu știe ce, în orice caz, ceva deosebit. Am observat de pildă că s-a jenat să rîdă în prezența mea, dar cînd a crezut că am plecat și că nu-l mai văd, a început să rîdă încet și liniștit. Da, da, a rîs în sinea lui. Nu-i ciudat ? Uite, am să-i arăt păpușa de cauciuc, să vezi cum se întinde după ea...

(Copilul își întinde mîinile, fără să nimerească păpușa.)

— Ai văzut ? Poftim ! Face un alt copil așa ceva ? Alt copil pune mîna prostește pe orice vede. Ăsta nu. Ăsta așteaptă, e atent, măsoară cu privirea obiectul, da, da, vrea să fie sigur de ce face, îl ochește, uite așa... ai văzut ?! E adevărat că uneori se întîmplă să nu nimerească, dar de cele mai multe ori nimerește în plin.

— D-aia zic : nu că e copilul meu, dar oi fi auzit și dumneata de cazuri ciudate de ereditate. Nici nu bănuiești ce poate aduce cu sine un copilaș ca ăsta. Bunicul meu a fost un om foarte ciudat ; se spune că știa să hipnotizeze. Cum se uita la tine, cădeai în transă. Dacă-l întrebai ceva, el nu-ți răspundea, se uita doar la tine și tu înțelegeai ce voia să-ți răspundă. Nu-i interesant ?

— Cum de m-am gîndit la asta ? Păi se poate să nu mă gîndesc, cînd observ lucruri așa de ciudate ? Uite, cîteodată îl iau în brațe, mă uit la el și îi vorbesc... Nu-mi răspunde, firește că nu-mi răspunde, dar în schimb se uită în ochii mei, se uită, se uită de parcă ar vrea să-mi spună ceva. Cred că dacă m-aș forța... Ei, e ceva tainic în aceste lucruri !

— Da, da, cred că dacă s-ar cerceta atent... n-ar fi imposibil să... Dar știi ce ? Am să fac o încercare ; ia privește !

— Țuchi... pruchi... Uită-te la mine !... Ai văzut ! Se uită la mine ! Atent, adînc... Ia spune-mi tu, țuchi-pruchi... ce — pă-re-re-ai-des-pre-li-te-ra-tu-ră ?...

— Sfinte dumnezeule... madam, ia te rog țîncul ăsta și du-l de aici ! La naiba... costumul meu nou...

. . . .

În definitiv, dacă ne gîndim bine... e și aceasta o apreciere.

TĂTICU

(Din jurnalul unui prunc de 6 luni)

Am luat hotărîrea să trec în acest jurnal cîteva observaţiuni de care, ca scriitor naturalist, aş putea avea nevoie mai tîrziu. Cercul restrîns în care trăiesc nu-i oferă decît un teren limitat spiritului meu de observaţie şi astfel, deocamdată, nu mă pot ocupa decît de cîteva fenomene cu caracter permanent şi printre acestea, în primul rînd, de curioasa figură a unui ins din personalul pus la dispoziţia mea şi care de săptămîni de zile încearcă să-mi trezească interesul faţă de persoana sa cu atîta perseverenţă demnă de o cauză mai bună, încît a reuşit să-mi stîrnească un fel de compătimire binevoitoare şi condescendentă. Acest membru al personalului meu e un individ de talie mijlocie, cu părul ciufulit şi cu faţa gălbuie. Altceva nu ştiu despre el şi nici nu mă interesează, deşi, cum spuneam, de multe ori mă înduioşează stăruinţa cu care încearcă să se facă observat. Se învîrte mereu în jurul meu ; la cel mai mic semn aleargă la mine, faţa lui naivă şi însufleţită e luminată de dorinţa arzătoare de a-mi fi de vreun folos, de vreun ajutor, bietul de el. Mai ales în timpul din urmă se străduieşte din răsputeri să mă facă să-i reţin figura şi numele. Mi se prezintă de o sută de ori pe zi : „Tăticu, tăticu, eu sînt tăticu", repetă mereu, cînd descurajat, cînd sperînd că în cele din urmă îl voi învrednici de atenţia mea şi îi voi reţine figura...

Atîta s-a tot zbătut, încît am şi reţinut-o cu aproximaţie, ba aş putea chiar să pronunţ cuvîntul „tăticu", însă dinadins n-o fac : nu e bine să

te dedai la intimități cu personalul de serviciu. Nu vreau să-și ia nasul la purtare, destul mă deranjează și fără asta.

Deși, repet, această fidelitate de cîine trezește în mine un fel de bunăvoință compătimitoare. Printre ocupațiile mele multiple (încep să-mi crească dinții și îmi dau multă bătaie de cap) uneori pot să mă mai gîndesc și la el în treacăt : ce fel de om o fi, sărmanul ?

Într-una din diminețile trecute mă aflam încă în pat, după ce prin cîteva strigăte energice am ordonat femeii de serviciu, numită Mămica, să-mi aducă micul dejun, pe care apoi l-am consumat cu multă poftă, am început să mă plictisesc. Priveam distrat în jurul meu și îl zării șezînd în fața mesei. Ținea în mînă un bețișor negru cu care zgîria foaia de hîrtie întinsă pe masă. Deodată m-a cuprins mila : ce om primitiv și neștiutor trebuie să fie ! Poftim, are în mînă un obiect, iar în fața lui, pe masă, hîrtie cîtă vrei. Și ce face nepricopsitul în prostia lui copilărească ? În loc să și le vîre pe amîndouă în gură, cum ar face orice ființă cu scaun la cap, zgîrie un obiect cu celălalt, de parcă hîrtia ar avea mîncărime. Dar asta n-ar fi încă nimic. Are însă și o țeavă, îndoită la capăt, pe care din cînd în cînd o vîră printre dinți, scoate fum din ea, apoi îl risipește în aer, în loc să încerce să înghită toată țeava. Da, bietul om, nătărău cum e, nu știe că toate lucrurile care ne cad în mînă trebuie să ni le băgăm fără excepție, și în întregime, în gură, acesta fiind singurul mod ca ele să nu rămînă pe dinafară.

Spuneam că mi s-a făcut milă de el și am început să rîd încet. Bineînțeles, m-a zărit deîndată, a sărit din loc și, gudurîndu-se ca un cățeluș, a alergat radios spre mine. I-am zîmbit cu indulgență, mă rog, ca să-i recompensez zelul și i-am permis să-mi schimbe toaleta, care între timp se umezise, cu una uscată. Pe urmă i-am făcut un semn, dîndu-i voie să se așeze lîngă mine. Mai mult chiar, i-am permis să mă ia în brațe. Toate acestea fiindcă eram

curios să aflu ce face cu bețișorul acela negru: de ce i-o fi trebuind sărăcuțului? „Che, che" — i-am spus, clar, pe franțuzește. (Que faites vous? am vrut să-l întreb.)

A făcut sforțări mari ca să înțeleagă ce doresc, dar mi-am dat seama imediat că creierul lui mărginit nu e în stare să prindă înțelesul cuvintelor mele. S-a zăpăcit, a început să rîdă și să repete vorbele mele. Sărea într-un picior și făcea într-una „Che, che" ca un papagal. Mă cam supăra această gogomănie, așa că m-am încruntat puțin. Să-l fi văzut cum a tresărit, îngrijorat, plin de spaimă! „Ghighica!" i-am spus, dar nici cuvîntul acesta nu l-a înțeles, deși îl repeta într-una „Veveghe" — încercai din nou, de data aceasta chiar supărat, dar tot fără să pot obține un răspuns inteligibil. Totuși, confuz și vag și-a dat parcă seama că vreau să-i spun ceva, fiindcă a început să se bîlbîie, bolborosind cuvinte nearticulate, ca „bubu", „bubușor" și alte orăcăieli fără nici un sens. E un om imposibil! Am toată bunăvoința, dar nu e chip să te înțelegi cu el. L-am prins de urechi și am început să i le zgîlțîi. El, în loc să și le fi smuls din cap — cum ar fi procedat ori ce om inteligent — ca să mi le dea să mă joc cu ele, știți ce a făcut? Se ferea, și le trăgea înapoi... Văzînd că orice speranță e pierdută, m-am plictisit de el, sărmanul. Am început să țip cu voce tare să vină cealaltă persoană de serviciu, să-l ia de lîngă mine... A și venit, în fuga mare, i-a tras o săpuneală pe cinste „tăticului", apoi m-a luat în brațe. Bietul „tătic" și-a pus capul în pămînt și cu pași împleticiți s-a întors la masă.

JUCĂRIE PENTRU FIUL MEU

„...Vai, cum s-a dus fără noroc
Copilăria-mi toată !
Să n-am eu parte să mă joc
Măcar o dată !"

(Szép Ernö)

Băieţaşul meu împlineşte azi-mîine un an şi jumătate. N-aveţi idee ce dulce e piciul ! Într-adevăr — şi n-o spun numai eu, că-i sînt tată, ci şi alţii, de exemplu nevastă-mea.

Aşadar, vrînd să-i cumpăr nişte jucării, ca orice tată, am ieşit pe bulevard... M-am oprit în faţa vitrinelor să studiez terenul, să mă orientez... Da, da. Acest „Hopa Mitică" îmi trebuie neapărat : îl apeşi pe piept şi el bate din palme. Dar de ce ţin să-l cumpăr, cu orice preţ ? Aha, da, ştiu... E atîta vreme de cînd aş vrea să-i cunosc mecanismul şi să văd dacă înăuntru e din lemn sau din fier... Hm... nevastă-mea mi-a spus să cumpăr o jucărie cît mai rezistentă... Am găsit ! Am să cumpăr cuburi de construit, sistem Richter. Da, da, cuburi ! Cuburile Richter sînt cel mai minunat şi cel mai frumos joc din lume. Ce turnuri grozave poţi construi cu ele ! Şi unde mai pui că ultima figură din caietul de modele n-am apucat s-o construiesc niciodată, fiindcă ultima foaie se rupsese din caiet şi îmi lipseau şi cele două cuburi albastre ; căzuseră sub comodă, de unde nu le-am putut scoate, adică nu le-am putut scoate atunci, pe vremuri, fiindcă toate acestea s-au întîmplat demult, demult... Ei, da, şi am să-i mai iau şi o sfîrlează ! Vai, ce se va bucura băiatul tatii ! o sfîrlează din acelea pe care le răsuceşti pe sfoară, iar la urmă se învîrt şi zbîrnîie ca o sirenă. Şi ce să-i mai cumpăr ? Ah, da, am să-i cumpăr şi o trîmbiţă, cel puţin în felul acesta voi

avea şi eu una... adică, vreau să zic, va avea şi băiatul meu o trîmbiţă...

Iată jucăriile! Marika să le ia imediat, să le ducă băiatului, iar băiatul să se joace frumos, liniştit în odaia lui; să-l lase pe tăticu să lucreze, fiindcă tăticu are de scris şi acuma n-are vreme de joacă.

Tăticu scrie... da, tăticu e un om mare şi serios, care şade la biroul său, fumînd, muncit de gînduri grele, şi scrie. În schimb băiatul este un băieţaş mic. Ei, dar ce s-a întîmplat? Ce-s ţipetele astea? De ce nu mă lăsaţi să lucrez? Draga mea, treci te rog dincolo şi spune-i Marikăi să liniştească băiatul.

E nemaipomenit! Nu mă lăsaţi să lucrez. Mă siliţi să mă scol de la birou, să vin încoace. Ce-i aici? De ce nu mă lăsaţi să lucrez?

Asta înseamnă că staţi liniştiţi? Faceţi o gălăgie de se aude pînă-n odaia a treia. Ce s-a întîmplat? Ţipă copilul? Bineînţeles că ţipă, dacă nu-i daţi sfîrleaza pe care i-am cumpărat-o...

Ei, vedeţi? Cum i-am dat-o, cum a tăcut. Vezi, băiatul tatii, asta-i sfîrleaza pe care ţi-a cumpărat-o tăticu. Nu-i aşa că-i frumoasă?

Vai, dar tont mai e băiatul ăsta! Ascultă, Gabi, asta nu se bagă în gură. Se ţine aşa... Stai că o să-ţi arate tăticu!

Uite, băieţaşule, o prinzi cu două degete de partea de jos... Aşa, uşor, uşor... apoi înfăşori sfoara în jurul ei, pe urmă o smuceşti, hop! o pui repede jos, vezi ce minunat se învîrte!... dar bagă de seamă să nu o atingi, vai prostuţule, dacă pui mîna pe ea se opreşte. N-auzi? Pleacă de aici! Să nu te atingi de ea! E extraordinar copilul ăsta... încurcă şi strică tot... şi ce frumos se învîrtea!

Ei, stai puţin, puişorule, aşa nu se poate. O să-ţi arate tăticu... tu nu ştii s-o potriveşti... Ei, ia mîna de pe ea... dă-o încoa... ştrengarule, n-auzi?... dă-o lui tăticu, să-ţi arate... ei, acuşi îţi dau una peste degete...

— Vorbeşti prăpăstii, draga mea; cum poţi spune că i-am smuls-o din mînă şi de aceea ţipă...

Nu i-am smuls-o de loc, am vrut doar să-i arăt cum trebuie învîrtită o sfîrlează. El n-are de unde să știe. Ei, băiete, nu mai țipa ! Uită-te la tăticu cum o să-i dea drumul... uite așa... vezi, o iau între două degete, răsucesc sfoara, apoi o smucesc și în aceeași clipă o pun jos... uite ce frumos se învîrte !... ce repede și fără zgomot !

— Pleacă de aici, măgarule ! Ia te uită la el, acum vrea să calce cu piciorul pe ea... ia-l te rog de aici, du-l mai încolo...

— Draga mea, cum poți spune așa ceva ? Asta nu-i o jucărie potrivită pentru el ? Dar cui să i se potrivească, dacă nu lui ? Dacă e jucărie, e făcută pentru el ; jucăriile sînt făcute pentru copii, nu pentru cancelari bătrîni. Cui i se potrivește, dacă nu lui ? Poate ție ? Sau mie ? Ei vezi, voi, femeile, n-aveți nici o logică. Bineînțeles că-i pentru el ! Niciodată n-a avut o jucărie mai frumoasă. Asta-i cea mai frumoasă sfîrlează din lume, dar trebuie să știi s-o învîrți. Uite cum faci : o prinzi între două degete, așa... apoi răsucești sfoara în jurul ei... pe urmă îi dai drumul... Vai, ce frumos se învîrte !... ce minunat !... A, acum se izbește de piciorul mesei... Nu... S-a întors... Acum începe să se clatine... Uite cum se bălăbănește ! Pac ! S-a oprit. Nu-i nimic. Am s-o mai răsucesc o dată, sînt sigur că se va învîrti de două ori pe atîta, dacă am să trag sfoara mai tare și mai brusc... Uite așa, vezi ? Acum se va învîrti mult mai mult... Pe ce pariem ?... Vezi ?...

— Unde-i copilul, mă întrebi ? De unde vrei să știu ?... De bună seamă a ieșit afară... a trecut în camera cealaltă... sau într-a treia... Nici n-am băgat de seamă... S-o fi plictisit...

— Stai !... Să nu-l aducă încă încoace... Nu vezi ce frumos se învîrte ?... Ar fi în stare s-o răstoarne, cît e de stîngaci, tocmai acum, cînd... n-auzi, așteaptă puțin, sînt curios cît timp se va învîrti... Lasă-l acolo... Stă el și singur atîta vreme... În cel mai rău caz se va așeza la birou și va scrie sfîrșitul foiletonului meu...

Mişike este extrem de preocupat şi mămica tocmai acum se găseşte să-l deranjeze. Mişike a înşirat pe podea nişte sîmburi de cireşe, închipuind o lungă linie şerpuitoare. În clipa aceasta se străduieşte să scoată cu dinţii, dintre degetele de la picioare, ultimii doi sîmburi de care mai are nevoie. Complicată problemă ! E uşor de înţeles că ar dori să se vadă scăpat cît mai curînd de neplăcutul incident.

Mămica îl ridică furtunos în braţe şi îl strînge la piept.

— O iubeşti pe mămica ?

— O iubeşti.

— Nu aşa. Zi : o iubesc.

Mişike, condescendent :

— O iubesc.

După amiază mămica i se plînge lui nenea Ede : „Nu mai poţi răzbi cu servitoarea." Şi tanti Lotti : cînd îi ninge, cînd îi plouă. Dar ei nu-i pasă — zice — n-au decît să-şi scoată ochii, să se ia de cap. Pe ea asemenea lucruri o uimesc.

Mişike aude expresia „o uimesc".

— O... uibesc pe mămica !

(Mămica rămîne cu gura căscată.)

— Ai auzit ce-a spus îngeraşul de el ?

(Altă îmbrăţişare furtunoasă, ochi înrouraţi.)

— Asta-i singurul meu rost în viaţă. Pentru el trăiesc !... Numai noi doi... Numai noi doi ne iubim. cu mogîldeaţa asta dulce ! De unde scoate el vorbele astea ! În fiecare zi te surprinde cu alte şi alte

vorbe. Ai văzut, chiar și acum; inimioara lui mică și delicată a simțit că sînt supărată și a vrut să mă mîngîie...

Seara: tanti Lotti în vizită. Vine să se plîngă că nu mai poate cu omul ei. „N-are decît să nu mai dea pe acasă, atîta pagubă, dar să facă ce o ști cu clienții, să nu mi-i trimită mie pe cap!"

— Ce sînt eu, mașină iscălitoare?

Mișike aude doar atîta: „iscălitoare".

— Tanti Lotti e cicălitoare...

Stupefacție generală... Ai auzit ce-a spus piciul? Tocmai de asta era vorba, că tanti Lotti e cicălitoare, și una-două se ceartă... Are dreptate nenea Ede: e insuportabilă. Ei, dar ce ziceți de copilul ăsta? Copiii și nebunii... spun tot... adevărul. Ai văzut ce spirit de observație? E nemaipomenit!... Am să-i povestec bărbatului meu! Ce copil original!... Bine că vii, Karoly; nu mai putem de uimire! Ce zici de copilul ăsta?... Auzi, dragă, vorbeam cu tanti Lotti despre Ede... știi, despre neînțelegerile dintre ei. Și deodată sare prichindelul ăsta, se apropie de noi și știi ce spune? *„Da, fiindcă tanti Lotti îl cicălește mereu!"* Era să cădem de pe scaune!... Închipuie-ți ce mutră a făcut Lotti! Era cît pe ce să leșine. A plecat furioasă. Cum ai spus, Mișike? De unde o fi scoțînd el vorbele astea?... Trebuie că a stat de a observat îndelung și pe urmă s-a gîndit cu căpșorul ăla al lui...

— Da, așa sînt copiii de astăzi, extraordinari... Adineauri am vorbit cu dl. și d-na Stetter, mi-a povestit și el una bună despre copii... dar am uitat-o.

— Te-ai întîlnit cu ei? Ce mai fac?

— Ce să facă? Dacă mai continuă tot așa, Stetter dă faliment. De altfel ne-au invitat pentru duminică la ei, cu Mișika cu tot.

Duminică, la familia Stetter:

— Cine vine la nenea?

— Fii cuminte, Mișike... du-te frumos la nenea! Ia spune tu, cum a fost cu tanti Lotti? Da, dragă, e nemaipomenit... Stăteam împreună; consiliu de familie... Nu reușeam în ruptul capului să ne

descurcăm... Şi deodată vine prichindelul ăsta şi pune lucrurile la punct. Ştii ce-a spus? Că nenea Ede are dreptate!... A vorbit ca un om mare! Mişi, fii cuminte şi fă ce-ţi spun!

— Vai, ştrengarule, nu vrei să mă asculţi? Am să te închid în cămara cu alimente!...

Mişike ciuleşte urechile.

— Nu!... Nenea Stetter intră în faliment!...

Uimire nemaipomenită. Extraordinar! Bine, mă puştiule, de unde scoţi tu minunile astea?... Ce minte extraordinară! Brici, nu altceva!

Copiii şi nebunii zic adevărul...

După părerea mea ar putea s-o facă şi fonograful!

LUMEA BASMELOR

O, copilul meu, tu n-ai decît trei ani; viața pentru tine e o grădină zîmbitoare, tu poți culege flori de unde vrei, nu ție îți trîntește gardianul amenda de 20 de coroane pentru stricăciuni făcute în parc, ci mie. Tu nu cunoști încă viața asta îngrozitoare plină de păcate, de noroi, de murdărie... pentru tine viața e un vis feeric, tu trăiești în lumea fericită a basmelor, așa cum am avut onoarea să menționez mai sus... Aud că tocmai acum mămica îți spune povești — o, ascultă minunatul basm cu zîne, și crede-mă, că și viața e un basm din acestea — viața aceasta care pentru mine este un roman atroce, gen Zola, realitate diformă și brutală, crimă, murdărie, noroi și... asta... cum îi zice, frate ?... eh, ceva nespălat.

Mămica îți spune povești... Hai să le ascult și eu, să-mi mai scald sufletul în ceața de aur a basmelor, să uit pentru o clipă că sînt om în toată firea, că am devenit bărbat, piesă de schimb, da, o banală piesă de schimb la mașinăria vieții. Ehei, am cam uitat poveștile cu zîne... ia să auzim despre ce mai e vorba în ele...

Maică-ta îți povestește tocmai despre Albă ca Zăpada... Regina șade în fața oglinzii și e foarte supărată că Albă ca Zăpada e mai frumoasă decît ea... Ei, ei ! Da' urîcioasă muiere mai e și regina asta vanitoasă ! O fi avînd vreo patruzeci de ani ; e tocmai „vîrsta primejdioasă", adică vîrsta cînd femeile mor de gelozie. Dezagreabil subiect în genul cancelarului, vreau să zic al scriitoarei Karin

Michaelis [1]. Dar să ascultăm... Ce ? O otrăveşte pe Albă ca Zăpada ? Vai de mine, dar asta e totuşi prea prea... O femeie o otrăveşte pe alta din gelozie ?... Bine, dar ăsta e un roman poliţist în toată legea !... Draga mea, povesteşte-i altceva copilului... Cum vrei să doarmă cînd aude asemenea chestii ? Nici eu n-aş putea dormi dacă le-aş lua în serios.

Cenuşăreasa... Asta da... e o poveste... delicată, după cîte îmi aduc aminte... Dar să ascultăm... Va să zică tot ajunge la bal, dar fuge acasă... şi feciorul de împărat nu-i găseşte decît pantofiorul... şi declară că nu va lua de nevastă altă femeie decît pe stăpîna acelui pantof... Şi atunci, surorile vitrege îşi taie degetele de la picioare ca să poată încălţa pantoful... Gata ! gata, te rog ! Opreşte-te imediat ! Dar asta-i înfiorător ! Îţi dai seama ce orori i-ai povestit bietului copil nevinovat ? Auzi vorbă ! Să te îndrăgosteşti de o femeie după pantofi ? Ştii ce înseamnă asta ? O perversitate sexuală din cele mai abjecte... fetişism combinat cu automutilare... o serie de delicte, care de care mai respingătoare... Vrei să-l nenoroceşti pe bietul copil ? Spune-i repede altă poveste...

Ionel şi Mărioara ! Ei da, despre aşa ceva trebuie să vorbeşti copiilor, despre copii drăgălaşi, nevinovaţi, despre zîne... Ce ?! Părinţii îşi lasă copiii în pădure ? Dar asta e crimă de abandonare ! Bine, bine, poate totuşi... baba Cloanţa, da, da, şi mai departe ?... Ce face ? Îl închide pe Ionel în coteţ... îl pune la îngrăşat ? Cum ? Ca să-l mănînce pe urmă ? Isuse Hristoase, opreşte-te, opreşte-te imediat, că mă trec toţi fiorii !... Asta-i nelegiuirea nelegiuirilor, antropofagie ordinară, canibalism, grozăvii ce nici nu sînt prevăzute în legile noastre şi de care nu ar îndrăzni să se servească nici cel mai cinic autor de romane senzaţionale... Te rog să încetezi imediat !...

...Asta, da, de acord... „Fata de Împărat" şi „Făt Frumos cel fermecat". Astea-s basmele de care co-

[1] Autoarea romanului „Femeia la patruzeci de ani". (n. t.)

piii au nevoie. Deşi, puţin hipnotism de contrabandă este şi aici... ei, dar la urma urmei treacă de la mine ! Fiindcă povestea are totuşi — după cîte îmi amintesc — o morală instructivă. Da, da, acum îmi aduc aminte... Făt Frumos se transformă în porc şi cu toate acestea blînda fată de împărat nu se scîrbeşte de el... îl mîngîie, îl alintă... ba îl şi sărută... Gata ! Ajunge ! Vrei să-mi nenoroceşti definitiv copilul ?! Ştii despre ce e vorba aici ?... Dar, asta-i o adevărată mocirlă... Sodoma şi Gomora... Foc şi pucioasă... Marchizul de Sade... Poliţia... cangrenă... orori înfiorătoare.

E nemaipomenit ! Va să zică astea-s basmele cu zîne ? Asta e lumea fericită a basmelor ? Şi ce grozăvii ! Crime întunecate, răzbunări crîncene, omoruri, intrigi, pizmă, furturi la tot pasul : asta-i tot ce am auzit pînă acum. Ce fel de oameni sînt aceştia ?... Ce fel de lume este asta în care pînă şi babele sînt vanitoase şi răzbunătoare ? „Noroc că mi-ai zis mătuşă, că altfel te făceam broască" — zice una din ele. Ce fel de lume este aceasta, unde patronul îl îndeamnă pe muncitor să înşele, făcîndu-i cunoscut cu multă şiretenie că la el „3 zile sînt un an ?" Ce fel de lume este aceasta în care nişte împăraţi răi şi tirani făgăduiesc, în schimbul unor avantaje personale, „jumătate din împărăţia lor" ?

Draga mea, ia te rog din raft romanul „Nana" de Zola, citeşte-l şi povesteşte-i lui Gabi acţiunea : e o istorioară morală în care crima este pedepsită.

CEL MAI TÎMPIT COPIL DIN LUME

Astăzi m-am întîlnit cu copilul cel mai tîmpit din lume. Nu cred să existe alt copil mai tîmpit decît acesta.

Copilul — să fi tot avut trei ani și jumătate — era în parc, cu mamă-sa.

Celălalt copilaș, copilul meu, se afla cu fata din casă, la cîțiva pași de el. Cel mai tîmpit copil din lume se uita cu gura căscată, fără nici un motiv deosebit, la copilașul meu, care nu-i dădea nici o atenție. Fata strigă la copilașul meu :

— Ținișor !

Ținișor e foarte ocupat ! Stă pe vine în fața unei movilițe de nisip și nu răspunde.

Celălalt copil se uită împrejur, se încruntă, apoi se întoarce către mamă-sa :

COPILAȘUL *(vorbind lung și cleios)* : Mă-mi-că !

MĂMICA *(bucuroasă)* : Poftim, dragul mamii !

COPILAȘUL : E-u sî-n-t Ți-ni-șor ?

MĂMICA *(dulce)* : Nu, dragul mamii.

COPILAȘUL *(după o clipă de nedumerire)* : Dar a-tunci ci-ne sî-n-t eu ?

MĂMICA *(cu netulburat calm)* : Tu ești, Imrișor.

IMRIȘOR : Eu sînt Im-ri-șor ?

MĂMICA : Da, dragul meu.

IMRIȘOR *(dă din cap afirmativ)* : Eu sînt Im-ri-șor.

Pauză. Mă uit țintă la Imrișor. Mămica lui Imrișor mă privește pe furiș. Înțelege dintr-o singură privire cît e de tîmpit Imrișorul ei. Se vede că pentru ea acest lucru nu mai este o noutate. Totuși,

pare puţin jenată şi cu intenţia vădită de a-l reabilita pe Imrişor în faţa mea îi spune :

— Imrişor, de ce stai ? Du-te, joacă-te puţin, aleargă !

IMRIŞOR : Să a-lerg ?

MĂMICA : Sigur ! Du-te, urcă-te pe moviliţă !

IMRIŞOR : Pe mo-vi-li-ţă ?

MĂMICA : Sigur ! Urcă-te sus ! Sus de tot !

Imrişor stă cîteva clipe nedumerit, apoi dintr-o dată parcă s-ar fi luminat la minte, începe să alerge şi se urcă pe moviliţă. Mămica lui se uită triumfătoare la mine : Ei, ai văzut ? Poftim ! Priveşte ! S-a urcat pe moviliţă !

IMRIŞOR : Mă-mi-co...o...o !

MĂMICA : Ce-i, dragul mamii ?

IMRIŞOR : Acuma sînt pe mo-vi-li-ţă...ă...ă... ?

*

Acesta a fost cel mai tîmpit copil din cîţi am văzut în viaţa mea.

Printre copii, zău, n-am văzut niciodată unul mai tîmpit.

Şi destul de rar chiar printre oamenii mari.

— Ascultă, draga mea, în condiţiile astea e imposibil să lucrez...

— Zău ?!... Păi n-ai decît să iei măsuri. Poftim ! Eu m-am săturat ! Nu mai pot cu plodul ăsta ! Fă cu el ce vrei, pocneşte-l în cap, du-l undeva, eu nu mai pot, m-am săturat, îmi iau lumea-n cap. Înnebunesc dacă mai stau cu el !

— Drăguţ, foarte drăguţ, n-am ce zice ! Minunată logică ! Exemplară educaţie ! E o plăcere să lucrezi acasă la tine ! Într-o adevărată casă de nebuni !

— Casă de nebuni ?!... Mai degrabă ospiciu pentru idioţi. E firesc să fie totul vraişte, să se sălbăticească totul într-o casă în care un papă-lapte ca dumneata nu ştie să-şi impună autoritatea nici faţă de un pici obraznic ca ăsta !

— Te rog să binevoieşti a-ţi coborî glasul. Binevoieşte a începe prin a nu urla ! Straşnică educaţie ! Cum vrei să am autoritate cînd te repezi la mine în faţa copilului, cînd copilul aude de la mamă-sa că tatăl său este un papă-lapte. Paştele şi...

— În cazul acesta fă ce ştii ; eu nu mă mai amestec.

— Mai întîi şi întîi, te rog să binevoieşti a-ţi păstra calmul. Paştele şi...

— Nu ţipa ! Aţi înnebunit amîndoi ? Acum începi să ţipi şi tu ? Răcniţi în cor ?

— Da, află că ţip, ţip, ţip ! Îţi strig să nu faci gălăgie, că asta nu-i educaţie, ci pruncucidere, că în felul acesta nu se poate face nimic, că nimic nu-i mai dăunător pentru un copil decît să asiste

la asemenea scene şi certuri. Copilul are nevoie de calm, de linişte, paştele şi...

— Calm, linişte ? Din partea mea n-ai decît să-l pocneşti în cap dacă eşti aşa de liniştit ! Eu nu mai pot cu el.

— Ia să vedem mai întîi despre ce este vorba ?

— N-ai decît să-l întrebi pe monstrul acesta ! Pe băiatul dumitale !

— Crezi că n-am să-l întreb ? Cu un copil de trei ani se poate vorbi calm şi liniştit ca şi cu un om mare. Uite ce-i, băieţaşul tatii... Acuma gata, s-a isprăvit, ai înţeles ?... De acuma taci !... Ai înţeles ?... Nu mai ţipa... nu mai urla, băieţaşul meu, nu-i aşa, dragul meu, că ai să isprăveşti cu urletele şi ai să asculţi de tăticu ?... Nu-i aşa ?... Şi ai să-mi spui, frumos şi cuminte, de ce ţipă scumpul meu copilaş ?... Ai înţeles ?! Acuma să nu mai ţipi, dragul meu, ci frumos, da, da, frumos, liniştit... calm şi liniştit... aşa... cum îţi vorbeşte tăticu... isprăveşte cu urletele... isprăveşte... isprăveşte... nu isprăveşti odată !

— Sfinte dumnezeule ! Nu-l zgîlţîi aşa, că-l sufoci ! Uite, a îngălbenit.

— Atunci, nu mai ştiu ce să-i fac ! Ce vrea în definitiv ?

— A treia ţigară de ciocolată.

— Ce fel de a treia ţigară de ciocolată ?

— Ticălosul, derbedeul ăsta mic, a simţit, a mirosit... că mai am una... N-ar fi trebuit să i-o dau nici pe cea dintîi, a înghiţit-o aşa întreagă cum era ! Era să se înece... Dar s-a pus pe urlat şi nu s-a lăsat pînă nu mi-a stors-o şi pe a doua... Acum, poftim. Tot ce face e pentru a treia. Simte că nu vreau să i-o dau... De asta crapă... Dar îşi strică pofta de mîncare, n-o să mai mănînce nimic la cină...

— Bineînţeles. Foarte bine ! Nici nu s-ar putea altfel ! Dacă n-ai avut altă treabă decît să i-o dai pe cea de a doua, numai fiindcă ţi-a cerut-o...

— Ce era să fac ? Spune şi tu ?

— Ce era să faci ? Paştele !... Apoi n-are dreptate copilul să ţipe şi să se încăpăţineze, cînd vede

că prin urlete și răcnete poate să obțină tot ce-i dorește inima ? Știe el de ce urlă ! Fiindcă prin urlete a pus mîna pe țigara a doua, e sigur că urlînd și mai tare va căpăta-o și pe cea de a treia ! Dar de data asta se înșală ! Am să-i explic, am să-l fac să înțeleagă ceea ce tu nu ești în stare să faci niciodată, că nu totdeauna se întîmplă ce vrea el, că mai există și o altă voință în această casă, chiar dacă nu e voința mamei...

— Pocnește-l în cap !

— Ei, asta-i ! Să-l pocnesc ! Ar fi foarte simplu ! Dar înțelege odată că enervarea e inutilă. Copilul trebuie să simtă o voință puternică și calmă. Ai înțeles ? Trebuie să-l facem să înțeleagă că se încăpățînează în zadar... Trebuie să-l convingem că el trebuie să cedeze... Ai înțeles, dragul meu copilaș ? Gata cu țigările de ciocolată. Ai înțeles ? Nu mai sînt, punct. De ce ? Fiindcă așa spune tăticu și cu asta basta. Ai înțeles ? Și acum lasă urletele... Ai înțeles ? Așa... Calm, liniștit... gata cu gălăgia... ne-am înțeles ?... Gata, gata, ți-am spus odată, gata, gata... n-auzi ?...

— Doamne dumnezeule... dar acum țipă și mai tare !

— Liniște ! Asta-i din cauza dumitale ! Te-a auzit... Tăcere !... Du-te afară, pleacă de-aici... Uite, dragul meu copilaș... te rog să încetezi... că de nu... tăticul tău îți va trage o... o... mamă... mamă... mamă... de bătaie...

— Doamne dumnezeule...

— Ți-am spus să pleci de aici, paștele și... bine, dar ăsta e balamuc curat... Nu înțelegi odată că numai cu calm... Uite, dragul meu... am să număr pînă la trei... dacă nu încetezi... îți trag o mamă de bătaie de ai să mă pomenești cît îi trăi... Ai înțeles ?... Unu... doi...

— Doamne dumnezeule...

— Unu... doi... unu...d...d...do...o... Nu înțelegi ? Pleacă de aici !... O... doi... că acuși îți trag și ție una...

— Pentru numele lui dumnezeu.

— Nu isprăveşti odată ?... Nu înţelegi să taci ?!... Ce ?... Isprăveşte odată ?... Încetezi ?!...

— Fiară sălbatică ! Asasinule ! Dă-mi copilul... copilul meu !... Pleacă de aici, fiară sălbatică ce eşti...

— Nu ţipa ! Uite că i-ai rupt haina !

— Mai bine haina decît copilul... Nu te apropia, bestie, fiară sălbatică !... Muţişor... Muţu mamii... Isuse Hristoase, leşină... Apă !... Asasinule !... Floarea vieţii mele !... fericirea mea... unde-i buba ?... Să nu te apropii, asasinule...

— Ei, asta-i, nu vezi că n-are nimica ?

— Pleacă de-aici !

— Nu cumva îmi interzici să-mi văd propriul copil !

— Da, după ce era să-l omori !

— Să-l omor ? Eşti teribilă ? Fiindcă i-am dat vreo două ?...

— Vreo două ? Priveşte ! Ţi se văd toate cele cinci degete...

— Nu mai spune... E grozav... ei şi ?

— Ei şi ?... Auzi ce se găseşte să spună fiara asta sălbatică, bruta asta de tată-tu ?... Floricica mea... bujorelul meu... Să nu te mai uiţi la el... Ce vrei, dragoste mică ?... Spune ce vrei ?... Mi se rupe inima cînd te aud plîngînd... Vrei o ţigară de ciocolată ?

— Ai văzut că şi-a revenit ?

— Da, şi-a revenit fiindcă ştiu să mă port cu el. Fiindcă simte că este în braţele mamei. La tine, fii liniştit, nu se mai uită nici peste trei ani de zile !

— Nu mai spune ! Pariem ? Ascultă, puştiule !

— Poţi să aştepţi mult şi bine pînă te învredniceşte de o privire... Uite, scumpul de el... cum mi se ascunde la piept !...

— Pst... pst... Ascultă, puştiule !... Ia' uită-te încoace... Ştii ce-i asta ? Ei ?!... Ei, ai văzut cum se uită la mine ?!... A început chiar să-mi zîmbească...

— Ce-i aia ? Ce-i arăţi tu acolo ?

— A patra ţigară de ciocolată !

AM PREZIDAT EXAMENUL

Cu alte cuvinte încep să mă impun în fața lui Gabi

La școala din strada Valy examenul de sfîrșit de an al clasei a patra primară a avut loc ieri. Gabi, pentru care această zi este o îndoită sărbătoare, fiindcă își ia rămas bun nu numai de la clasa a patra, ci și de la întreaga lui viață de elev din cursul primar — la toamnă devine licean — încearcă, prin cîteva binevoitoare lămuriri, să mă facă să pricep despre ce e vorba.

— Da' de unde, tăticule — clatină din cap cu indulgență — certificatul nu-l primim astăzi, ci abia după serbarea de sfîrșit de an.

— Și nu-l arată nici părinților ?

— Vai de mine, cum să-l arate ? Nu-l arată nimănui. Domnul învățător i-a spus lui Dudaș că nici dumnezeu din cer nu-și poate vîrî nasul în ele, înainte de a se distribui.

Mă simt jignit.

— Hai să pariem că mie o să mi-l arate.

Gabi se uită la mine pieziș și privirea lui politicoasă, dar hotărîtă, exprima o dojană compătimitoare : prea te crezi, amice ! Nu i-l arată nici lui papa Dudaș, deși acesta e măcelar...

— Ei bine, o să vedem !

Băiatul a avut dreptate într-o privință : pînă-n ziua de azi școala mă intimidează puțin și pe mine. În instrucțiunile pe care le cuprinde carnetul de școlar, se vorbește precis atît despre elevi cît și despre părinți. Elevul este elev, părinții sînt părinți. Elevul e obligat să facă cutare și cutare lucru — glăsuiește carnetul, iar părinții sau tutorii vor

face cutare și cutare. Se vorbește cu bunăvoință, dar sever, despre obligațiunile părinților și atitudinea lor față de școală. Cînd le citesc, am sentimentul ciudat, în parte neliniștitor, în parte satisfăcător că și eu, părintele, aparțin de fapt școlii, că stau sub autoritatea ei, că sînt obligat să-mi îndeplinesc datoria de părinte, dar atît, restul să-l las în seama ei. Elevul își petrece vremea la școală și învață — părinții își petrec vremea acasă și... va să zică...

Oricît aș întoarce-o și pe față și pe dos, adevărul e că nu-mi pot ascunde timiditatea; dar ceea ce e și mai rău, e că Gabi știe acest lucru și găsește că e foarte natural. El crede că e firesc să mă adresez portarului — abia stăpînindu-mi tracul și scoțîndu-mi pălăria — în felul următor: „Pardon, dați-mi voie, vă rog, clasa a patra e în partea aceasta?" Gabi nu știe că pe portarul îmbrăcat în fireturi de la Președinția Consiliului de Miniștri l-aș fi luat de sus tratîndu-l cu un „Ia ascultă, amice!" Gabi știe că, din punctul de vedere al școlii, nu există nici o deosebire esențială între părinți și elevi și că e firesc ca și eu să trec stîngaci și în vîrful picioarelor prin fața ușilor închise ale claselor, de unde se strecoară un zumzet caracteristic. Ba, mă și dăscălește:

— St, tăticule, aici se vorbește mai încet.

În clasa a patra domnește o atmosferă de sărbătoare. Pe mese, buchete de flori, copiii, îmbrăcați în alb, stau cuminți la locurile lor, vorbind în șoaptă. Domnul învățător încă n-a intrat. Cîțiva părinți s-au așezat pe scaunele rînduite de-a lungul pereților. Stau acolo liniștiți și smeriți. Copiii mă măsoară din ochi și fac constatarea că țin de Gabi, ca părinte sau tutore, și astfel locul meu e lîngă ușă. Gabi înaintează spre bănci, degajat și familiar. Eu rămîn, stingher, în ușă, ca un valet care și-a condus stăpînul la club. Gabi e înconjurat de ceilalți și dintr-o dată se înviorează. Mă uit mirat la el cît de degajat vorbește cu colegii lui și-l

invidiez văzînd cît de familiar este primit de ei. Aş vrea să le pot vorbi şi eu aşa cum le vorbeşte Gabi : intim şi degajat, dar simt că m-aş intimida, m-aş tulbura, iar ei ar deveni rigizi şi mi-ar răspunde politicos dar rece. Degeaba. Aici e clasa elevilor dintr-a patra, iar eu fac parte din clasa părinţilor dintr-a patra... Nu există faptă revoluţionară în stare să anuleze această deosebire de clasă !...

Încep să mă simt stingher şi părăsit, ca un orfan. Mă apropii de Gabi care stă de vorbă cu doi băieţi, rîzînd încet. Îi vorbesc pe şoptite, el se întoarce spre mine, devine serios şi îmi răspunde tot în şoaptă.

— Ascultă, Gabi — îi spun, sforţîndu-mă să mă arăt indiferent — unde poate fi la ora asta învăţătorul ? M-aş duce să-i vorbesc.

— Nu se poate, tăticule. Părinţii n-au voie să intre în cancelarie. Las' că vine el îndată.

Băiatul meu îşi drege glasul, iar eu mă dau la o parte. Elevii se uită la mine încruntaţi.

Dar iată-l şi pe învăţător. Intră grăbit. Rumoare în sală. Toată lumea se ridică în picioare. Speriat, fac şi eu la fel.

— Staţi jos !

Urmează rugăciunea. După rugăciune e rîndul domnului învăţător să-şi dreagă glasul, apoi îşi roteşte ochii prin sală. Mă observă, îmi face semn din cap, amabil şi binevoitor. Îi răspund zîmbind, apoi mă surprind uitîndu-mă la Gabi, să văd dacă a observat în ce relaţii bune sînt cu domnul învăţător. Încep să-mi redobîndesc încrederea în mine însumi.

— Elevii socotesc :

— Opt plus patru... rămîne...

— Gabi, continuă !

Gabi iese sprinten la tablă. Îi urmăresc atent şi agitat fiecare mişcare : cum pune mîna pe cretă, cum îşi încruntă sprîncenele din cauza atenţiei încordate, cum stă cu braţul întins şi cu creta în mînă, ca un scrimer care trebuie să-şi măsoare

puterile cu marele adversar ce i se înfățișează sub forma unui pătrat.

Mie însă nu-mi aruncă nici o singură privire. Dar acum intervine un eveniment neașteptat. Ușa clasei se deschide încet și intră directorul. Urmărește cîteva clipe scena, apoi se uită în dreapta, în stînga, mă recunoaște și se apropie de mine.

— Am avea o rugăminte. Nu avem cine să prezideze examenul... și de vreme ce sînteți aici... să onorați școala... etc... etc... Adică să ocup scaunul prezidențial.

Simt că roșesc tot. Dar aici trebuie să intercalez ceva ce aș vrea să cuprindă, pe de o parte, toată gratitudinea mea și mulțumirile mele cavalerești față de excelentul director al școlii din strada Valy pentru onoarea pe care mi-a făcut-o, iar pe de altă parte o explicație și o disciplină față de puțin numeroșii mei aderenți. Știu foarte bine că nu sînt o autoritate nici în materie de învățămînt și nici în alte materii și deci nu am ce căuta în scaunul prezidențial. Dacă vă declar însă că întrucît as fi invitat să ocup scaunul de președinte al republicii, *nu* din modestie aș declina această invitație, veți înțelege — poate — motivele pentru care mi-a fost imposibil să refuz această invitație, oricît ar fi protestat sentimentul meu de pudoare și de modestie. Trebuia neapărat să aflu, să văd cu ochii mei ce va zice Gabi cînd mă va vedea în scaunul prezidențial în societatea învățătorului, ba chiar a directorului : așa se punea chestiunea ! Trebuia să-i demonstrez că în clasa mea, în clasa a patra, a Școlii Vieții, *sînt și eu cineva, sînt cît este el în clasa lui.* Iertați-mă, vă rog.

Mă îndrept prudent spre catedră. Gabi continuă să răspundă, nu mă observă. Abia după ce s-a întors la loc și și-a ridicat ochii, rămîne încremenit văzîndu-mă acolo, în fața mesei, degajat și distins.

Dar mi-am făcut socoteala greșit.

Cîtă vreme răspund elevii, totul merge strună Dau din cap aprobativ sau dezaprob clătinînd din

cap. La examenul de geografie admir, în taină, discreția diplomatică, istețimea fără pereche cu care pedagogia rezolvă tristele probleme istorico-geografice și de drept constituțional ale sărmanei Ungarii... Sînt gata-gata să cred că totul se va sfîrși cu bine, că voi iscăli procesul-verbal, și astfel voi avea ocazia să arunc o privire în catalogul clasei care zace în fața mea.

În clipa aceasta — nu mai sînt decît cinci minute pînă se isprăvește examenul — directorul se apropie de mine și îmi șoptește ceva la ureche, un amănunt de care uitasem cu desăvîrșire: să fiu bun, să rostesc la sfîrșitul serbării cîteva cuvinte școlarilor, în chip de adio.

Paff!

Adineauri roșisem, acum îngălbenesc. La așa ceva nu mă așteptam. Nu mă așteptam? Să vorbim sincer: „Nu eram pregătit!" E momentul să fac o altă digresiune, adresîndu-mă de data aceasta celor care apreciază cît de cît talentul meu oratoric. Dacă m-ar fi chemat Excelența sa Bethlen Istvan în persoană și mi-ar fi spus: „Uite ce-i, am puțină treabă... fii bun și fă dumneata în fața Parlamentului o dare de seamă despre călătoria mea la Londra", nu aș fi ezitat nici un moment decît cel mult pentru a reflecta dacă o astfel de sarcină este compatibilă cu convingerile mele politice, dar nicidecum pentru a mă întreba dacă din punct de vedere oratoric sînt sau nu la înălțimea acestei sarcini. Acum însă era cu totul altceva. Vă rog să mă înțelegeți: trebuia să vorbesc (acum imediat) peste cinci minute. Să vorbesc? Nu, să *răspund!* Să răspund față de Gabi, căruia i-am explicat de atîtea ori că trebuie să răspunzi frumos, cu demnitate și curaj, cînd îți vine rîndul.

Niciodată nu am făcut eforturi intelectuale mai mari ca în aceste cinci minute. Ce să vorbesc, dumnezeule doamne? Fluvii din psihologia copilului îmi trec vîjîind prin minte. Crîmpeie de principii pedagogice îmi zbîrnîie în urechi și nu mai știu

unde mi-e capul. Patria... datoria... recunoştinţa... cetăţeni bravi... societatea... exemple vii... torţe fîlfîitoare... Kossuth Lajos... Winetou... hărnicie şi stăruinţă... roadele muncii... viitor de aur... praştie.

Fruntea mi-e îmbrobonită de sudori reci. Se face linişte, examenul s-a sfîrşit. Directorul se uită la mine compătimitor. Mă ridic. Mă înclin.

— Dragi copii!

Atenţie încordată. Gabi se uită la mine cu ochi mari.

— Dragi copii! Am fost şi eu cîndva elev în clasa a patra primară... deşi acum sînt om în vîrstă, cum vă daţi seama uitîndu-vă la barba mare şi căruntă pe care o port...

Cîţiva inşi rîd. Mă opresc speriat. Ei, fireşte că rîd, de vreme ce n-am nici urmă de barbă. Îmi pierd cumpătul.

— Cînd se isprăvea examenul, nu aveam decît o singură dorinţă: ca nènea acela care ne vorbea la catedră să-şi încheie cît mai repede cuvîntarea, ca să putem pleca acasă... Aşadar, la revedere, dragii mei!...



În drum spre casă Gabi se mîndreşte că Dudaş i s-a adresat spunîndu-i cu admiraţie:

— A vorbit tatăl tău...

I-a comunicat acest lucru lui Gabi, pentru eventualitatea că acesta n-ar fi băgat de seamă.

Dar pe urmă Dudaş i-a strîns mîna bărbăteşte, iar eu simt că încep să mă impun în faţa lui Gabi.

TIBOR

Am trecut azi pe strada aceea... Casa veche stă încă la locul ei. În gang, la capătul de jos al balustradei care mărgineşte scările, mai străjuieşte şi acum şarpele de fier, cu cap de femeie, la al cărui surîs straniu şi răutăcios mă gîndeam mereu cînd mă întorceam acasă de la şcoala primară din strada Rigo. Aveam pe atunci şapte sau opt ani şi locuiam în această casă la etajul al doilea.

Pe Tibor l-am cunoscut în piaţa din faţa bisericii. Stătea lîngă gard şi se uita şi el la fetele ce se jucau de-a „cercul" cîntînt cu evlavie „Marişka şade pe-o piatră". Le priveam cu gura căscată. Ce n-aş fi dat să mă pot juca şi eu cu ele ! Dar simţeam că ar fi fost sub demnitatea mea să le rog să mă primească şi pe mine în jocul lor... deşi, judecînd după ce cîntau, ar fi avut nevoie şi de un personaj bărbătesc numit „nenea Carol", care la sfîrşitul jocului o înjunghia pe Marişka, ca apoi, în aplauzele tuturor, să se constate că, drept pedeapsă, nenea Carol a fost transformat în drac.

Din păcate însă şi rolul lui nenea Carol era jucat de o fetiţă, aşa că nu aveam nici o şansă să fiu rugat de o delegaţie umilă să iau şi eu parte la joc...

Pe Tibor nu l-am zărit decît în clipa cînd, cu inima îndurerată, dar resemnat, eram gata să plec de acolo. Stătea lîngă mine, se uita şi el la fete. Mi-am compus o mască ironică şi dispreţuitoare, am strîmbat din gură, manifestîndu-mi astfel infinitul meu dispreţ.

— Ce tîmpite — i-am spus lui Tibor, dînd din cap cu superioritatea melancolică a înțelepciunii bărbătești. Cum e cu putință să-și piardă vremea cu un joc atît de prostesc...

Tibor a dat din cap modest și politicos. Nu m-a contrazis, dar prin atitudinea lui distantă m-a lăsat să înțeleg că e atît de străin de aceste fetișcane, încît nu le învrednicește nici măcar de critică. Dacă s-a oprit acolo, a făcut-o, după toate semnele, fiindcă a fost distrat și cufundat în gînduri...

Din răspunsurile lui prevenitoare, dar rezervate, am aflat că locuiește la etajul al treilea al casei în care locuiam și noi. Mi-am exprimat în mod furtunos mirarea și regretul fierbinte că, cu toate acestea, nu ne-am cunoscut pînă atunci. Mi-a comunicat zîmbind cu tact și evaziv că iese foarte rar de acasă, iar în gang nu are obiceiul să-și petreacă vremea niciodată... O singură clipă mi-a fost de ajuns ca să simt pentru el un atașament entuziast. Cred că ceea ce m-a impresionat mai mult a fost numele lui. Nu știu de ce, în acea vreme numele de Tibor îmi sugera ceva distins și rece, ceva serios și solid, ceva ce trezea încrederea. Am luat imediat hotărîrea de a-mi face un ideal din el, de a-l urma fără șovăire pe cărările spinoase ale muncii aspre și bărbătești, ale demnității și hotărîrilor neclintite. El a primit apropierea mea cu amabilitate, dar și cu oarecare rezervă. Întrebîndu-l cum se face că deși locuim în aceeași casă și avem, pe cît se pare, aceeași vîrstă, el nu frecventează școala elementară din strada Rigo, mi-a comunicat, zîmbind indulgent, că este elev la o școală militară particulară din centrul orașului și că deși sîntem într-adevăr de aceeași vîrstă, el este „aproximativ" cu două clase înaintea mea, deoarece anul trecut a făcut diferența „în particular", trecînd și examenele. Relativ la studii nici n-am îndrăznit să-i pun vreo întrebare. Era evident că nu poate fi decît șef de promoție, așa că m-am mulțumit să mă interesez doar de decorații. El a dat din mînă cu o superbă indiferență, spunîndu-mi, în treacăt, că, dacă mă

interesează, într-o zi o să-mi arate caseta căptușită cu catifea în care familia lui are obiceiul să adune nimicurile acestea. La această declarație pe care eu am socotit-o drept încurajare, am prins avînt și am început să fac umile aluzii la o eventuală vizită, bineînțeles într-un viitor nedeterminat. Nu mi-a dat un răspuns hotărît, dat fiindcă după amiezile era foarte ocupat. „Desigur, lecțiile de pian și de limbi străine", mă grăbii eu să ghicesc motivele. A dat din nou din mînă : cu pianul și cu cele trei-patru limbi pe care omul trebuie neapărat să le cunoască, el a terminat încă de acum doi ani... În prezent face exerciții de scrimă și de pictură; în afară de aceasta — despre acest lucru însă nu vorbește prea bucuros și deci mă roagă să nu-l împărtășesc și altora — lucrează la un studiu, adică nici nu e studiu, ci mai degrabă un experiment, relativ la o invenție destul de interesantă. Familia lui i-a instalat în scopul acesta un mic atelier; cea mai mare parte a timpului liber și-o petrece de obicei acolo. Bineînțeles că pentru un astfel de program trebuie să trăiești o viață spartană. El se scoală la ora cinci dimineața, face o baie rece, seara citește sau își „revizuiește planurile" — așa mi-a spus el.

Ne-am despărțit, pe scări, cu o strîngere de mînă grăbită, în care din partea mea eu am concentrat toată sinceritatea, gata de a-i oferi totul, iar el n-a dorit să exprime decît atît că-i pare foarte bine, dar că nu este prietenul familiarităților exagerate și în afară de aceasta nici nu are vreme să prelungească scenele de adio. Pe urmă s-a urcat la etajul al treilea, iar eu, visător, am sunat la ușa apartamentului nostru.

La masă, n-am mai rezistat, îndată după supă mi-am dat drumul, etalînd tot ce știam despre noua mea cunoștință. Am povestit cu înflăcărare ce personalitate deosebită locuiește aici, într-o casă cu noi. În legătură cu virtuțile lui — ținînd seama mai ales de tatăl meu care nu era prea mulțumit de sîrguința mea — am subliniat în mod special că este tipul elevului perfect care, printr-o hărnicie fără

pereche, își valorifica sută-n sută talentele înnăscute. Văzînd că spusele mele nu sînt suficient apreciate (nimenea n-a rostit nici un cuvînt), am născocit ceva ce m-a mirat și pe mine : i-am atribuit lui Tibor cîteva aforisme despre virtuți, despre rostul vieții... Cred că în acele clipe eu însumi eram convins că toate acestea el le-a spus. Efectul a fost surprinzător. Tata s-a uitat uimit la mine, a dat aprobativ din cap, iar pe urmă, în maniera sa dialectică, a declarat că după cît se pare „acest Tibor e într-adevăr un băiat excepțional", dar ar fi preferabil să încerc să-l imit, în loc să mă înflăcărez. De altfel, să-l poftesc într-o după amiază la noi, la un ceai ; ar vrea să-l vadă și el.

Cu timpul descoperirea mea a început să le intereseze și pe surorile mele. Ascultau cu plăcere comunicatele mele prin care le arătam cu ce se mai ocupă acest geniu excepțional, ce se ascundea sub masca unui copil minune. La aceasta contribuia, desigur, și misterul care plutea în jurul lui. Era într-adevăr extrem de dificil să te întîlnești cu Tibor.

Prima noastră întîlnire, după două zile, a fost cu totul întîmplătoare. Stăteam în ușa bucătăriei ; bătrîna Fani se pregătea tocmai să taie un pui : îi răsucise gîtul, apoi, plină de bunăvoință, bătu cu latul cuțitului în spatele păsării ce dădea speriată din aripi, mustrînd-o cu glas matern : „di ci ti temi, proasto", la care puiul, într-adevăr, se liniști, dîndu-și probabil seama că nu se cuvine să te prăpădești cu firea pentru un fleac de tăietură la gît, mai ales cînd ești pui.

Tibor cobora scările, iar eu m-am grăbit să-l întîmpin. Nu m-a recunoscut din primul moment, dar pe urmă m-a asigurat — cu multă amabilitate — că își aduce aminte de mine. Nemaiputîndu-mi stăpîni admirația și bucuria, i-am comunicat cu sufletul la gură că tatăl meu și întreaga mea familie am fi bucuroși să-l avem ca oaspe la un modest ceai. Așteptam, sugrumat de emoție, răspunsul.

Tibor a devenit serios, pe urmă mi-a adus la cunoştinţă, cu mari ezitări şi cu diplomatice ocoluri, că după părerea lui asta ar însemna să ne pripim; deocamdată să ne întîlnim numai noi doi — în taină — din cînd în cînd. L-am întrebat încîntat: unde şi cînd. După o scurtă ezitare el a indicat drept loc de întîlnire *extrateritorială,* casa scărilor de la etajul întîi.

Aici ne întîlneam, într-adevăr. La început din două în două zile, apoi în fiecare zi. Rezimaţi de balustradă, vorbeam în penumbra gangului despre planurile lui minunate şi despre şi mai minunatele-i opinii.

Din aceste conversaţii am cules datele care mi-au permis să întreţin acasă la mine, în cercul familiar, legenda Tibor, această stranie legendă în care am ţesut întreaga lume tainică a propriilor mele visuri, lumea de gînduri şi de fapte eroice... despre care în numele meu propriu mi-ar fi fost ruşine să vorbesc...

Surorile mele începură să fie tot mai curioase de Tibor... cu excepţia lui Giri, care de la bun început...

Dar să nu anticipăm... Vizita personală a lui Tibor a avut loc în cea din urmă zi a celor trei săptămîni cît a durat magia acestei legende.

Mi-a comunicat pe neaşteptate, abia cu cîteva ceasuri înainte, că astăzi e dispus să vină la noi: are motive bine întemeiate pentru a face acest lucru, întrucît în apartamentul nostru se găseşte o pisică pe care el de foarte multă vreme o ţine sub observaţie şi la care, în timpul din urmă, a remarcat anumite schimbări cu totul ciudate. Cum de mai multe săptămîni face studii medicale şi mai ales chirurgicale, ar dori foarte mult să o examineze mai de aproape.

Abia am avut vreme să pregătim cele necesare pentru „ceaiul" festiv. Şi surorile mele erau agitate. Am instruit toată lumea cum să se comporte faţă de înaltul oaspe. Pisica am căutat-o eu însumi, şi, cu mare greutate, am dat de ea. Era în lada de gunoi şi am constatat cu uimire că într-adevăr era

bolnavă: avea gîtul sucit într-o parte, parcă s-ar fi uitat o dată strîmb și ar fi încremenit așa.

Pe Tibor l-am primit cu sfială. El a fost amabil și politicos, dar foarte rezervat și tăcut. Dacă aș fi avut vreo bănuială în clipa aceea, aș fi observat numaidecît că e foarte tulburat, dar așa... Aproape tot timpul a tăcut mîlc, iar eu am atribuit această tăcere gîndurilor grave care îl preocupau. Își sorbea cafeaua cu lapte și mînca rulourile cu frișcă în cea mai perfectă tăcere, iar la întrebările mele răspundea atît de încet, încît abia înțelegeam ce spune.

Cînd am adus vorba despre pisică, s-a înviorat puțin, dar părea neliniștit. Pe un ton ales, i-am poruncit menajerei, care tocmai ne servea la masă, să aducă pe bolnavă. Fani a ieșit, dar trecînd spre ușă, o surprinsei făcînd cu ochiul sorei mele Gizi, care s-a ridicat și ea, urmînd-o în bucătărie.

Tibor, care de minute întregi o observa în mare taină pe Gizi, mi-a pus cîteva întrebări ciudate (pe care în clipa aceea nu le înțelegeam) în legătură cu pisica, apoi s-a ridicat brusc, declarînd că trebuie să plece imediat. Speriat, am încercat să-l rețin, rugîndu-l să-l aștepte măcar pe tatăl meu care dorește de asemenea să-l vadă. Tibor a rămas însă neînduplecat, pretextînd că îl așteaptă profesorul său particular, dar mi-a făgăduit că va veni altădată. Își luă șapca și năvăli spre anticameră. Noi după el. Era cît pe ce să smulgă ușa din țițîni, zorit să dispară cît mai repede... dar... în clipa aceea dinspre bucătărie se ivi Gizi, cu pisica în brațe, aținîndu-i calea. Pisica, de cum l-a zărit, a început să miaune cu disperare, agățîndu-se cu toate cele douăzeci de gheare de Gizi. Tibor se răsuci din călcîie, își vîrî mîinile în buzunare, și ca și cum toată această treabă nu l-ar privi cîtuși de puțin, porni cu pași legănați spre scară. Gizi, cu pisica, după el. Pe urmă n-am mai văzut decît atît că Tibor a început să fugă... în timp ce Fani stătea cu mîinile în șolduri în pragul bucătăriei și înjura cu străşnicie.

Pînă pe seară, s-a aflat totul despre Tibor.

Tibor nu numai că nu avea dreptul să se intituleze elev al unei şcoli militare particulare, dar nu umbla la nici o şcoală. Cu un an înainte fusese eliminat, iar acum maică-sa, o biată văduvă, bătea cu disperare scările unui pensionar care avea un birou de plasare, dar care nu reuşea să-i găsească un loc, fiindcă băiatul era cunoscut că dă bir cu fugiţii de peste tot. Se vorbea că unchiul său, un tîmplar din Monor, o să-l ia la dînsul peste vară. Pînă atunci însă taie frunze la cîini şi teroriza toată casa.

Căci Tibor s-a specializat în animalele de casă: luna trecută doborîse cu praştia doi canari de Harz, în timp ce bietele păsărele moţăiau liniştite în colivia lor, atîrnată afară în gang.

Gizi, care de zile întregi îl urmărea împreună cu Fani, a descoperit că, în urmă cu două zile, a pus mîna pe pisica noastră şi urcîndu-se cu ea la etajul al patrulea i-a făcut vînt peste balustradă. Pisica n-a murit, dar şi-a scrîntit gîtul.

Revolta tuturor nu cunoştea margini. Va să zică de asta i-a trebuit lui pisica; voia să termine definitiv cu ea!

Vreme îndelungată nu l-am mai întîlnit. Se vede că nu-l lăsau să iasă din casă.

Peste o lună, cînd începu să-mi treacă decepţia, într-o după amiază de toamnă, în timp ce voiam să cobor scările, nişte ţipete ascuţite ce veneau de la etajul de sus mă făcură să mă opresc.

Sus, lipit de grilajul gangului, aplecat peste balustradă cu două degete vîrîte în gură, apăru în penumbra înserării Tibor.

Abia acuma îmi dădui seama cît era de murdar, de zbîrlit şi de pocit; pînă acum nu observasem niciodată lucrul acesta.

Se uita la mine făcînd nişte grimase oribile şi şuiera strident de parcă ar fi vrut să mă facă atent la ceva.

Pe urmă şi-a scos limba, neverosimil de lungă, şi-a vîrît capul printre gratiile grilajului şi a în-

ceput să urle, scandînd batjocoritor şi cu infinită răutate, următoarele versuri :

Ghi — Ghizi
Ghi — Ghizi
Ghi — Copil „madiar" viteaz !

În clipa următoare s-a dat înapoi, şi nu i-am mai auzit decît rîsul sălbatic.

Mai tîrziu am aflat, de la surorile mele, că de cîte ori zărea pe cineva din familia noastră, îi striga această tîmpenie. În felul acesta se răzbuna pe Gizi, care îl demascase. Pe ea însă o lăsa în pace. De ea se temea.

Mi-am văzut de drum cu inima strînsă : în uşa bucătăriei, pisica cu gîtul strîmb a început să miaune amarnic.

Allo, Iancsi, Pişta... Allo, Toncsi, Klarcsi... să vă spun o poveste...

A fost odată un dogar, iar dogarul avea un copil tare prost. Într-o zi dogarul își trimite copilul în lumea mare, să-și încerce norocul. Îi dă un bulgăr de aur, mare cît un pumn, poruncindu-i cu străşnicie să-l păzească cu grijă.

Copilul cel prost s-a dus. Deodată un om cu un car cu boi îi iese în cale. Copilul cel prost era obosit și-i sta capul să se urce în car, dar omul cu carul îi spune: „Ştii ce? Dă-mi mie aurul, și-ţi dau în schimb carul".

Copilul cel prost — el știe ce face, ce nu face — îi dă aurul, ia carul și se cam duce iavaş-iavaş. Dar iată că din faţă un om cu două vaci se apropie. Omul îi spune: „Dă-mi mie carul și-ţi dau vacile". Copilul cel prost îi dă carul și pleacă mai departe cu vacile. Merge el ce merge și în drum se întîlneşte cu un porcar care mîna din urmă un porc grăsun. „Dă-mi vacile, îţi dau porcul." Copilul cel prost i le dă, apoi își vede de drum și nu peste mult întîlnește un om care ducea o gîscă grasă subsuoară. „Dă-mi porcul — îţi dau gîsca." Zis și făcut. Pleacă mai departe. Vine o femeie cu o găină: „Îţi dau găina, dă-mi gîsca."

Urmîndu-și drumul, se izbește de un om cu niște blide smălţuite. „Dă-mi găina și-ţi dau un blid." Mai încolo dă de unul cu un briceag. „Dă-mi blidul, îţi dau briceagul." Ia briceagul și pleacă; vine altul cu ace: „dă-mi briceagul îţi dau un ac".

Acum copilul cel prost nu mai avea în schimbul bulgărului de aur decît un ac. Atît era de prost!

Şi cum mergea, mergea înainte, deodată tresări auzind nişte gemete ce veneau dintr-un şanţ. Se apropie, se uită şi ce vede? În şanţ, un om dîrdîia de-i clănţăneau dinţii în gură, fiindcă bătea un vînt tăios şi ploua fără milă.

— Cine eşti tu? îl întrebă copilul cel prost.

— Sînt scriitor maghiar — răspunse omul — şi mor de frig, fiindcă mi s-a rupt un nasture de la haină. Dă-mi acul să mi-l cos, şi-ţi dau în schimb gloria mea.

— A, nu, chiar aşa de prost nu-s — îi răspunse copilul cel prost, lăsîndu-l în plata domnului...

Şi trăiesc şi acum, dacă cumva intervenţia unei morţi nu le-a curmat firul vieţii.

LECȚIE DE GEOGRAFIE ÎN ANUL 2852

— Băieți, azi am să vă ascult. Blériot Pișta!

— Prezent!

— Te-ai pregătit pentru azi?

— Da, domnule profesor!

— Bine. O să vedem îndată. Haide. Urcă-te repede! Grunfeld, ce-i murdăria asta iar? Ieri v-am dat un burete nou. Unde-i monitorul? Nu ți-am spus că aparatul trebuie să fie lună? Și voi îl mîzgăliți cu cretă, ba careva l-a pătat chiar cu cerneală.

— Domnule profesor, băieții bagă gunoiul în motor.

— Taci din gură! Blériot Pișta, așază-te în aparat și fii atent. Iar voi, lăsați gălăgia, că am luneta cu mine și vai de nefericitul pe care-l prind că se ține de drăcii! Ei, dă-i drumul, Blériot!

Srrrrrrr. Brrr. Brsssssrrrr.

— Pișta, Pișta, mi se pare că ești cam nervos. Și ești și palid. Spune drept, Pișta, Pișta, ai învățat? Prea ești neliniștit.

— Domnule profesor, vă rog, eu am învățat.

— Bine. O să vedem. La ce înălțime sîntem?

— O mie opt sute.

— La înălțimea asta încă nu te pot asculta. Vezi de contactul electric și stai liniștit, nu te foi atîta, Blériot. Brațele la piept! Lasă cartea în pace! Acuma te-ai găsit să citești? Ieri era vremea, nu acum. La cîți metri sîntem?

— Șase mii opt sute doi.

— Bun. Mai urcăm opt mii şi poţi începe. Ce avem pentru azi ?

— Munţii şi apele Europei.

— Da ? Foarte bine. De aici de sus se văd bine. Atenţie, virează puţin la dreapta, să nu-ţi bată soarele în ochi. Vezi toată harta ?

— Da, domnule profesor.

— Nu da din mîini. Arată-mi frontierele Europei.

— La răsărit, Caucazul...

— Care-i ? Arată-mi-l !

— Linia aceea brună-cenuşie, de sub noi.

— Pişta, tu n-ai învăţat nimic.

— Daţi-mi voie, domnule profesor, dar eu am citit...

— Pişta, nu te obrăznici. Linia de care vorbeşti tu nu este Caucazul, păcătosule, ci Apeninii. Dar pata aceea albastră, la stînga, aici, aici... ?

— Aia... aia e... Cîmpia Ungariei.

— Habar n-ai. Aia-i Marea Caspică. Arată-mi acum Cîmpia Ungariei.

— La stînga, farfuria aia verde.

— Şi Dunărea unde vine ?

— Spre vest...

— Arată, arată, nu vorbi.

— Asta, aici, sub noi.

— Măgarule, sub noi este un nor. Acum să-mi arăţi unde vine Budapesta ?

— Bu...da...pes...ta...

— O cauţi pe dibuite, cum văd, şi eu mai am de ascultat încă cinci ca tine. Ei, ştii, sau nu ştii ? Spune-mi verde : ai învăţat, sau n-ai învăţat ? Ştii sau nu ştii unde vine Budapesta ? N-am vreme de pierdut.

— Budapesta... e asta aici !

— Care ?

— Punctul ăsta negru...

— Punctul acela negru, dragul meu, e Muntenegru. N-ai învăţat nimic !

— Atunci ăsta aici...

— O cauţi în Italia ? Bine, Pişta, dar tu nu ştii chiar nimic ! Am să te las corigent.

— Domnule profesor, vă rog, domnule profesor, eu...

— Şi nu numai că te las corigent, derbedeule, dar te mai şi trimit pe lună şi te las acolo toată noaptea.

— Budapesta... Budapesta... e asta aici, lîngă Dunăre, fărîma asta.

— Măi, măi, cum de ţi-a venit aşa deodată în minte ? Nu cumva ţi-a suflat cineva ?

— Daţi-mi voie, domnule profesor, mie nu mi-a suflat nimeni.

— O să vedem îndată. Ia' dă luneta aia încoace... Să vedem... Clasa a patra b... Sigur... Tii, Grunfeld ! Bineînţeles, tot el !... Are marconigraful în mînă. Uite acum îl vîră în buzunar ! Ia arată-mi buzunarele, Pişta !... Se putea ?... Aparatul de recepţie, bineînţeles, e la tine. Stai, derbedeule... vra să zică ţie ţi se suflă... Ei bine, de data asta ţi s-a înfundat. Dar nici tu Grunfeld n-ai să-mi scapi. Am să te învăţ eu minte ! Na, Grunfeld, na, să mai sufli şi altă dată !... Noroc că am luat cu mine aparatul de tras palme — Marconi. Iar tu, Blériot, vii imediat cu mine, te las în lună, pînă la ora cinci...

— Domnule profesor, vă rog ! Vai, vai, domnule profesor...

— Ei, ce s-a întîmplat ? Să ştii că nu te iert...

— Daţi-mi voie, domnule profesor... daţi-mi voie să cobor... trebuie să cobor...

— Ce vorbe-s astea ? Dă-i drumul înainte !

— Vai... domnule profesor... vă rog... daţi-mi voie... să cobor...

— Derbedeule, acum te trezeşti ? Nu mi-ai putut spune mai devreme ? La douăzeci de mii de metri îţi vine în minte aşa ceva ? De data asta poţi să cobori, dar dacă se mai întîmplă încă o dată să mi te prezinţi nepregătit, să ştii că te închid — fără milă — în lună.

ÎMI MEDITEZ COPILUL

— Dacă nouă sobe consumă în cinci zile și jumătate doisprezece metri cubi de lemne de fag, în cîte zile consumă douăsprezece sobe nouă metri cubi de lemne de fag ?

— Dacă nouă sobe...

Stau la birou citind un articol oarecare, dar mi-e imposibil să-l urmăresc cu atenție. Din camera vecină aud pentru a treizeci și cincea oară aceeași frază.

Ce dracu o fi cu lemnele acelea de fag ? Trebuie să ies, să văd.

Gabi stă ghemuit, cu coatele pe masă și își roade tocul. Mă prefac că am ieșit pentru alte motive. Cotrobăiesc, preocupat, în dulapul de cărți. Gabi se uită la mine pe furiș. Mă încrunt ca un om copleșit de gînduri, căruia nici prin minte nu-i trece să ia cunoștință de prezența lui. Simt că Gabi tocmai la așa ceva se gîndește și repet cu încăpățînare în sinea mea : „Dacă nouă fagi... doisprezece metri cubi... atunci în cîte sobe..." Ei drăcie ! Cum vine asta ?

Trec, distrat, prin fața băiatului. Deodată mă opresc, parcă numai în clipa aceea l-aș fi observat :

— Ei, dragul tatii, merge, merge ?

Gabi își lasă buzele în jos.

— Tăticule...

— Ce este ?

— Nu pricep chestia asta aici...

— Nu pricepi ? !... Bine, Gabi, cum poți spune așa ceva ?... Nu ți s-a explicat la școală ?

— Ba da, dar...

Îmi dreg vocea, apoi îi vorbesc aspru şi contrariat.

— Eh, ia să vedem, ce nu pricepi ?

Gabi începe să turuie repede, cu lăcomie şi uşurat, ca omul căruia i s-a luat o povară de pe umeri.

— Uite ce-i tăticule... Dacă nouă sobe consumă timp de cinci zile şi jumătate doisprezece metri cubi de lemne de fag...

Intervin furios :

— Tara-tara, tara-tara... Nu mai turui ! Aşa nu se poate gîndi logic. Hai, spune încă o dată, de la început, frumos şi liniştit : să vezi cum ai să înţelegi. Fă-mi puţin loc.

Gabi se dă sprinten şi fericit la o parte. E ferm convins că în clipa aceasta toată grija problemei a trecut-o în cîrca mea şi crede că eu nu-mi dau seama de acest lucru. El nu ştie, n-are de unde să ştie că această scenă s-a petrecut aidoma, acum douăzeci şi ceva de ani, atît numai că atunci cel care se dădea la o parte — tot aşa de fericit şi de uşurat — eram eu, iar cel care se aşeza lîngă mine, tot aşa de important şi de încuidat cum sînt eu acum, era tatăl meu. Dar, ceea ce e şi mai înfiorător, e că, în clipa aceasta îmi dau limpede seama că şi atunci, ca şi acum, era vorba de exact aceeaşi problemă !... Da, da... aşa e, fără nici o îndoială... lemnele de fag şi soba !... Sfinte dumnezeule... atunci eram cît pe ce să o înţeleg, dar acum iată că am uitat-o !...

Trecutul de douăzeci şi cîţiva de ani se cufundă într-o singură clipită în neant. Cum a şi fost ?

— Uite ce-i, Gabi — îi spun eu plin de răbdare — omul nu se gîndeşte cu gura, ci cu mintea. Spune-mi, ce nu pricepi ? !... Totul e doar simplu şi clar, ca lumina zilei ; chestiile astea le pricepe chiar şi un elev de clasa întîi primară, dacă, bineînţeles, e atent. Uite dragul meu : va să zică, aici e vorba de nouă sobe care consumă, în răstimp de cinci zile şi jumătate, atîtea şi atîtea lemne de fag. Ei ? Ce nu pricepi aici ?

— Tăticule, asta o pricep... dar nu ştiu dacă prima proporţie e inversă şi a doua e directă sau prima

este directă și a doua inversă, sau amîndouă sînt directe sau amîndouă inverse.

La rădăcina părului, pielea capului începe să mi se răcească. Ce tot vorbește băiatul ăsta alandala despre proporții ? Ce-or mai fi și afurisitele alea de proporții ? !... Cum aș putea să le dau de rost la iuțeală ?

De data aceasta mă răstesc aspru la el :

— Gabi !... Iar a început să-ți meargă gura ca o moară ! Cum vrei să înțelegi ceva ?... Omul cu gura se gîn... vreau să zic... în definitiv... ce-i aia inverse și directe, directe și inverse, tara-tara, tara-tara, parcă ai bate darabana pe perete !

Gabi rîde. Eu țip :

— Nu rîde ! De asta crezi tu că te port la școală și mă zbat pentru tine ? !... Uite unde ajungi, dacă nu ești atent la lecții ! Păi tu nu știi nici măcar... (Mă uit la el uimit, mă prefac că mi-a trecut prin minte o bănuială înfiorătoare.) Tu nu știi nici măcar ce este o proporție ? !...

— Vai de mine, tăticule... proporția este... proporția... proporția este... raportul dintre doi termeni în care cîtul termenilor interni... respectiv produsul termenilor externi...

Plesnesc din palme :

— Ei, ce spuneam eu ? Cogeamite flăcău de paisprezece ani și nu știe ce este o proporție !

Gabi își lasă buza în jos.

— Bine, dar ce este ?

— Ce este ! Ei bine, păcătosule, să-ți iei numaidecît cartea și să repeți definiția de treizeci de ori... Altfel...

Gabi, intimidat, răsfoiește manualul, apoi începe să turuie :

— Proporția este acea valoare în care cei doi termeni interni se raportează la alte două valori... ca... da, tăticule, dar care sînt aici termenii interni ? Cantitatea lemnelor de fag și numărul zilelor ? Sau numărul sobelor și volumul lemnelor de fag ?

— Iar ai început să turui ? ! Ia' dă cartea încoace.

De data aceasta încep să vorbesc extrem de grav.

— Ia uită-te aici şi nu fi prost. Totul e doar clar ca lumina zilei. Uite ce simplu e. Ei ! Fii atent ! Va să zică dacă nouă sobe consumă, în atîtea zile, atîtea şi atîtea lemne de fag, deci, dacă atîtea şi atîtea lemne de fag se consumă în nouă zile, e clar, nu-i aşa, că în douăsprezece zile nu se vor mai consuma numai atîtea şi atîtea, ci...

— Da, tăticule, pînă aici înţeleg şi eu, dar proporţia...

De data aceasta mă înfurii de-a binelea.

— Taci din gură şi nu mă tot întrerupe, aşa nu pot înţe... vreau să zic că aşa nu poţi înţelege nimic... Fii atent ! Dacă în nouă zile... atîtea şi atîtea, atunci în douăsprezece zile să zicem că tot atîtea, plus cu atîtea mai mult. Dar în schimb... nu, pardon... totuşi nu se consumă mai mult, fiindcă nu e vorba de nouă sobe, ci de douăsprezece, deci cu atîtea va fi mai puţin, adică cu atîtea mai mult, decît dacă ar fi fost mai puţin cu tot atîtea, decît cu cît a fost mai mult... Fiindcă vezi tu, proporţia... da, da, proporţia...

...Deodată mi se face lumină în cap. Marea cunoaştere mă străbate ca o lovitură de trăsnet. Douăzeci şi cîţiva de ani a trăit mocnită, ascunsă în mine — da, da, şi acum, abia acum am descoperit-o. Da, nu-i nici o îndoială că atunci, acolo... e evident da, da e absolut evident, că *nici tatăl meu n-a înţeles această problemă...*

Mă uit pe furiş la Gabi. Băiatul, între timp a deschis, pe neobservate, cartea de istorie şi, topindu-se de plăcere, se uită cu un ochi la ilustraţia care îl înfăţişează pe Paul Chinezu[1] burduşind doi turci.

Îl plesnesc peste căpăţînă, de răsună odaia.

— Na !... Crezi că-s nebun să mă căznesc cu tine cînd mintea ta colindă în altă parte ?

Gabi urlă, ca cei doi turci împreună.

[1] Luptător împotriva turcilor, de o forţă legendară. A trăit în sec. XV. (n. t.)

Iar eu mă ridic uşurat. Prin ceaţa trecutului o faţă de om prinde a se desluşi: a tatălui meu, în clipa cînd m-a plesnit peste cap, vesel şi uşurat, spunîndu-mi parcă: dă-o mai departe copilului tău, mi-e mi-a fost de ajuns! Şi pornind apoi, fără grijă, fluierînd, cu mîinile în buzunar, spre mormînt, unde este cu totul indiferent în cîte zile se consumă nouă metri cubi de lemne de fag şi... şaizeci-şaptezeci de ani de viaţă...

CER SĂ MI SE RESTITUIE TAXELE ŞCOLARE

Persoanele :

Directorul
Profesorul de geografie
Profesorul de istorie
Profesorul de matematici
Profesorul de fizică
Wasserkopf

(Scena se petrece în cancelaria unui liceu.)

DIRECTORUL *(şade la birou, în faţa lui pedelul):* Ce doreşti ?

PORTARUL : A venit un domn. Zice că vrea să vorbească cu domnul director.

DIRECTORUL : Am dispus să se comunice părinţilor precum că în chestiuni privind învăţămîntul nu primesc decît miercurea şi sîmbăta, cu excepţia duminicilor şi sărbătorilor şi numai în orele oficiale.

PORTARUL : Am înţeles, să trăiţi, dar ăsta nu-i părinte.

DIRECTORUL : E elev ?

PORTARUL : N-aş crede, să trăiţi, fiindcă are barbă !

DIRECTORUL *(sincer mirat) :* Nu e nici elev, nici părinte ? Dar atunci ce-i ?

PORTARUL : A zis să vă spun doar atît că el e Wasserkopf.

DIRECTORUL *(neliniştit) :* Cum arată ?

PORTARUL : Are o mutră cam tîmpită.

DIRECTORUL *(s-a liniştit) :* A, da, înţeleg. Să intre.

PORTARUL *(iese).*

WASSERKOPF: *(intră, e îmbrăcat neglijent, poartă o barbă zburlită, e foarte energic și hotărît).* Bună ziua *(se oprește brusc).*

DIRECTORUL: *(se ridică)* Ce doriți?

WASSERKOPF: Sînt Wasserkopf. *(pauză)* Domnul director nu mă recunoaște?

DIRECTORUL: *(face semn că nu).*

WASSERKOPF: Se vede treaba că m-am schimbat. Dar n-are a face. Drepturile mele de a veni aici se vor constata din registre.

DIRECTORUL: Din registre? Cum adică?

WASSERKOPF: Domnule director — eu sînt Wasserkopf!

DIRECTORUL: Nu mă îndoiesc precum că... dar cu toate acestea...

WASSERKOPF: Nu vă mai aduceți aminte nici măcar de numele meu? *(cu superioritate).* Ei da, dda, dda, sau cel puțin vă prefaceți că nu vă amintiți. Aveți toate motivele să mă repudiați. Dar nu face nimic. Așadar, eu acum optsprezece ani am fost elevul acestei școli.

DIRECTORUL: Exclus nu-i — totul e posibil! Ce doreşti? Ai nevoie de o copie după certificat?

WASSERKOPF: *(cu semnificație)* N-am nevoie de certificatul dumneavoastră. Vi l-am adus înapoi și pe cel pe care mi l-ați dat pe vremuri. Am venit pentru altceva.

DIRECTORUL: Dar însă...

WASSERKOPF: *(își drege glasul, solemn)* Onorată Direcțiune!

DIRECTORUL: *(se uită în dreapta, în stînga, speriat)*

WASSERKOPF: Ca fost elev al acestei școli am onoarea să vă cer restituirea sumelor pe care le-am plătit drept taxe școlare acum optsprezece ani *(se uită cu mîndrie în jurul său).*

DIRECTORUL: *(nu pricepe)* Restituirea taxelor?

WASSERKOPF: Da, restituirea taxelor școlare. Dacă aș fi bogat, nu zic, vi le-aș lăsa d-voastră, să fiți fericiți cu ele, dracu să le ia acolo unde sînt...

Dar de două zile n-am băgat mîncare caldă în gură, așa că am urgentă nevoie de bani.

DIRECTORUL : Bine, dar nu înțeleg... pe ce bază ?

WASSERKOPF : Pe ce bază ? Pe baza faptului că m-ați învățat prostii, pe baza faptului că mi-ați eliberat un certificat în care scrie că în schimbul banilor mei aș fi învățat ceva, dar pînă la urmă, s-a dovedit că n-am învățat nimic.

DIRECTORUL : *(contrariat)* Vai de mine... nu pricep... Ce idee !

WASSERKOPF : *(cu mîndrie)* Dumneata să mă slăbești cu ideile. Ideea e foarte bună, e atît de bună, încît mie nici nu mi-a putut trece prin minte, deoarece în urma lucrurilor învățate aici, am devenit un măgar și un nepricopsit. Ideea aceasta mi-a dat-o, acum o jumătate de oră, amicul meu Csetovics.

DIRECTORUL : *(uluit)* Csetovics ?

WASSERKOPF : Chiar el. Acum o jumătate de oră mă plimbam pe bulevard, frămîntîndu-mă cum și de unde să fac rost de niște bani, că nu mai aveam nici o para chioară. Mă întîlnesc cu Csetovics. Ce faci, Csetovics ? zic. Mulțumesc — zice el. Mă grăbesc la Banca de Scont, să încasez diferențele de valută pe care le-am cîștigat. Zic, ce-i aia, diferență de valută ? N-am vreme să-ți explic — zice el. Am pierdut pe hîrtie șaptezeci de puncte, dar am cîștigat la diferență — nu înțelegi ? Nu — zic eu. Ce înseamnă că „am pierdut la puncte și am cîștigat la diferență" ? Ei — zice el — dacă nici atîta nu știi, tu nu știi nimic. Ai plătit degeaba taxele școlare. Du-te și cere banii înapoi ! Și cu asta m-a lăsat în mijlocul străzii, iar eu mi-am zis : iote, domnule, o idee excelentă ! Are dreptate omul, cum de nu mi-a venit pînă acum în minte ? Am făcut stînga împrejur și am venit întins aici, unde cer respectuos ca onorata direcțiune să-mi restituie taxele școlare, fiindcă eu nu știu nimic. *(Își rotește cu mîndrie privirea prin sală.)*

DIRECTORUL: *(abia găsind cuvintele)* Ei da... într-adevăr, precum că... un astfel de caz n-am avut de cînd sînt... Și zici că Csetovics ți-a spus?...

WASSERKOPF: Da. Bunul meu amic Csetovics. El mi-a vîndut — cum se zice — poanta. O să-i fiu recunoscător. Dacă iau banii, îi cumpăr un cadou. Neapărat.

DIRECTORUL: *(îngrozit)* Banii?... Ce fel de bani?... Vorbești serios?

WASSERKOPF: Dacă vorbesc serios? Foarte, foarte serios. De nu mi se face dreptate, mă duc și la minister și la legiuitorul suprem, am să dau în judecată toată șandramaua... Mama lor de pușlamale. Se fură banii din buzunar și o boabă nu te învață nimenea. Uite, stau aici ca un măgar bătrîn, nu știu nimic, deși am făcut atîtea clase.

DIRECTORUL: *(aparte, speriat)* Ăsta-i nebun. Căutînd să-l potolească. Bine, bine, dragă... domnule Wassermann... Poftiți dumneavoastră, plecați liniștit acasă, o să examinăm cazul...

WASSERKOPF: O fi, dar eu nu mă mișc de-aici pînă cînd nu se rezolvă chestia asta. De aia am învățat aici pe banii mei ca să știu ceva. Or, eu nu știu nimic, deci m-ați învățat prost, așa că am dreptul să-mi cer banii înapoi.

DIRECTORUL: *(deznădăjduit)* Dar de unde știi dumneata că nu știi nimic?

WASSERKOPF: De unde știu? Ei vezi, asta nu-i treaba mea, ci a dumneavoastră. N-aveți decît să mă examinați și să-mi spuneți ce știu. Chemați-i pe domnii profesori, să mă examineze.

DIRECTORUL: Penibilă afacere, extrem de penibilă!... Așadar, dumneata vrei să fii reexaminat.

WASSERKOPF: Da, vreau să fiu reexaminat. M-ați lăsat să trec examenele fără să știu nimic, deși nu încape îndoială că trebuia să cad. Dacă aș fi căzut cel puțin știam că nu știu nimic, dar așa m-ați indus în eroare. Rog să fiu reexaminat, fiindcă celălalt examen nu e valabil, de vreme ce l-am trecut. Vă rog să mă admiteți la corigență ca să vedeți că

nu știu nimic, și vă roq să mă trîntiți la examen în toată regula și să-mi restituiți taxele școlare.

DIRECTORUL : Așadar precum că... d-voastră doriți să fiți examinat ?

WASSERKOPF : Exact. Am tot dreptul.

DIRECTORUL : Cazul este foarte dificil *(se scarpină la ureche)*. Niciodată n-am mai avut un asemenea caz. Nu mă dumiresc de loc, trebuie să consult corpul profesoral. Voi convoca o conferință. Treceți vă rog în anticameră și așteptați acolo.

WASSERKOPF : Bine, dar vă rog să vă grăbiți. N-am vreme de pierdut *(iese)*.

DIRECTORUL : *(își exprimă prin gesturi neputința, apoi sună)*.

PORTARUL : *(intră)*.

DIRECTORUL : Poftește pe domnul profesor Hornyak, pe domnul profesor Pemete, pe domnul profesor Kolmizo și pe domnul profesor Reczege la o conferință extraordinară.

PORTARUL : Am înțeles *(iese)*.

DIRECTORUL : *(singur)* Precum că... întrucît... trebuie să luăm în considerare... *(își pregătește cuvîntarea pe care urmează s-o țină la conferință)*. O afacere extrem de delicată... de aceea mi-am îngăduit să vă poftesc aici, domnii mei... întrucît... *(intră profesorul de fizică, profesorul de istorie, profesorul de geografie, profesorul de matematici ; toți stau în picioare în jurul mesei)*.

DRECTORUL : *(solemn)* Deschid conferința. Mi-am îngăduit să vă poftesc aici, întrucît... trebuie să supun corpului profesoral o afacere extrem de delicată... Binevoiți a lua loc.

PROFESORII : *(iau loc)*.

DIRECTORUL : S-a prezentat în fața mea un fost elev al școlii, unul Wasserkopf, care... mi-a supus o cerere cu totul neobișnuită și neprevăzută în regulamentul învățămîntului, cu rugămintea precum că, întrucît... *(se gîndește puțin, apoi izbucnește)*. Nemaipomenit, domnilor, e nemaipomenit !

PROFESORII : Ce este ? Despre ce e vorba ?... Ce s-a întîmplat ?...

DIRECTORUL : Omul acesta cere să-i restituim taxele școlare.

PROFESORII : Să-i restituim taxele școlare ?

DIRECTORUL : Pe motivul că nu știe nimic. Rog pe domnii profesori să-și dea părerea asupra acestui caz nemaipomenit...

PROFESORII : *(se uită unii la alții).*

PROFESORUL DE FIZICĂ : *(dregîndu-și glasul)* Onorată conferință ! După părerea mea problema aceasta constituie o imposibilitate fizică. În baza principiului conservării energiei, fiecare elev pierde cu timpul din cunoștințele sale tot atît cît cîntărește părerea profesorului îndepărtat din institut în această chestiune.

PROFESORUL DE ISTORIE : Istoria modernă nu cunoaște nici o altă întîmplare similară. Se spune despre Bourboni că n-au învățat și nici n-au uitat nimica, cu toate acestea ei n-au dat în judecată statul pe motivul că din această cauză a izbucnit revoluția din 1792.

PROFESORUL DE MATEMATICI : Întrebarea este dacă cere restituirea capitalului sau cere întreaga sumă, inclusiv dobînda compusă, fiindcă în acest caz...

PROFESORUL DE GEOGRAFIE : Unde e situat acest om ?

DIRECTORUL : Așteaptă în antreu. Vrea să fie admis la corigență. Doresc să aflu părerea domniilor voastre în această chestiune.

PROFESORUL DE MATEMATICI : Onorată conferință ! După părerea mea noi nu pierdem nimic dacă pe fostul elev Wasserkopf îl admitem la reexaminare. Consider că este cu totul imposibil să cadă, creîndu-ne astfel cine știe ce complicații financiare. De cînd a plecat de la noi, desigur a învățat multe, de toate, la școala vieții, așa că noi trebuie să fim atenți doar la un singur lucru : să nu-i punem întrebări prea grele. Mai ales că, după cîte văd, avem de-a face cu un om extrem de șiret, care vrea să ne compromită cu orice preț și să pună

mîna pe bani. N-ar fi imposibil să fie unealta unui instituit concurent. Trebuie să fim mai abili decît el.

PROFESORUL DE FIZICĂ : Cum credeți că trebuie să procedăm, domnule coleg ?

PROFESORUL DE MATEMATICI : Foarte simplu, să ne sprijinim unii pe alții. Scopul nostru este ca domnul Wasserkopf sub nici un motiv să nu cadă la examen, fiindcă dacă domnul Wasserkopf nu știe să răspundă, păgubiții sîntem noi, iar el cîștigă. Acest lucru trebuie împiedicat cu orice preț ! Să fim solidari, domnilor colegi, să fim cu ochii-n patru să nu izbucnească un scandal din acest caz penibil. Orice ar răspunde domnul Wasserkopf, noi trebuie să-i dovedim că a răspuns bine.

PROFESORUL DE ISTORIE : Eu, dacă aveți încredere în mine, rog pe domnul director să dispună introducerea candidatului. Iar noi să ne purtăm cu el cît se poate de delicat.

DIRECTORUL : *(neliniștit)* N-o să iasă ceva rău ? Mă gîndesc la ziare, la presă...

PROFESORUL DE MATEMATICI : Lăsați totul în seama noastră. Luați loc.

DIRECTORUL : *(sunînd)* Să intre domnul Wasserkopf.

PORTARUL : *(iese).*

PROFESORII : *(se așază la locurile lor).*

PORTARUL : *(îl introduce pe Wasserkopf).*

WASSERKOPF : *(intră nepăsător, cu pălăria pe o ureche, fără să salute, cu mîinile în buzunar și fluierînd cu insolență).*

PROFESORII : *(se ridică, afectuos)* Bi-ne ați ve-nit !

WASSERKOPF : *(condescendent)* Noroc, servus ! Stați jos, mucoșilor *(se uită obraznic la ei, așteaptă să fie dat afară).*

DIRECTORUL : *(revoltat)* Ei bine, dar...

PROFESORII : *(se uită unii la alții. Profesorul de matematici îi face semn directorului să accepte orice. Se așază cu toții)* Da, vă rog !

DIRECTORUL : Dar maniera aceasta... *(e foarte tulburat).*

PROFESORUL DE MATEMATICI: Maniera aceasta înseamnă că domnul Wasserkopf cunoaşte foarte bine stilul patriarhal al acestui vechi institut de învăţămînt. Dînsul ştie prea bine că şcoala noastră a existat în această formă şi în clasicul ev mediu, cînd profesorii şi elevii trăiau în perfectă armonie, iubindu-se unii pe alţii şi tutuindu-se... D-sa a vrut, desigur, să ne atragă luarea-aminte asupra acestui lucru. Delicata şi amabila domniei sale atenţiune ne încîntă pe toţi şi cred că nimenea dintre dumneavoastră nu va avea nimic împotriva propunerii pe care o fac, ca pe elevul Wasserkopf, care, după cît mi s-a spus, doreşte să fie reexaminat, să-l considerăm încă de pe acum la purtare, cu nota foarte bine.

DIRECTORUL: *(a înţeles, cu vioiciune)* Aşa-i, aşa-i: la purtare foarte bine ! *(scrie).*

PROFESORII: *(aprobînd)* Aşa-i, bravo, foarte bine !

WASSERKOPF: *(o clipă e uluit, apoi dă din umeri)* Bine. Nu mai pot de onoratul corp profesoral... Nota la purtare n-are nici o importanţă. Cădeţi-mă la examen şi daţi-mi banii înapoi; restul e fleac !

DIRECTORUL: *(cu afabilitate)* Tocmai de aceasta ar fi vorba. Justa dumneavoastră cerere am supus-o înţeleptei hotărîri a corpului profesoral, care a găsit că e necesar să efectuăm examenul şi că de rezultatul acestui examen depinde dacă pretenţiile dumneavoastră vor fi recunoscute ca îndreptăţite, şi întrucît da, în ce măsură pot fi ele satisfăcute. Binevoiţi a lua la cunoştinţă acest lucru.

WASSERKOPF: Asta să i-o spui... altuia, şefule. Cu mine să laşi vraja. Eu am nevoie de bani. *(Îşi scoate haina şi îşi suflecă mînecile.)* Haidem. Întrebaţi-mă, belferilor, să vedem care sînteţi mai tari, care sînteţi mai măgari. Mor să văd care va izbuti să scoată din mine un răspuns ca lumea.

DIRECTORUL: Prin aceasta declar examenul deschis. Primul obiect istoria. Rog pe domnul profesor Reczege să înceapă examinarea candidatului.

PROFESORUL DE ISTORIE: *(se ridică, la un scaun și i-l oferă, politicos, lui Wasserkopf)* Poftiți, domnule candidat.

WASSERKOPF: *(fără să se uite la el, stă cu mîinile în șolduri)* Una caldă.

PROFESORUL DE ISTORIE: *(se uită neajutorat la director. Pauză de cîteva clipe).*

PROFESORUL DE MATEMATICI: Bravo, urraa, excelent! Domnul Wasserkopf dorește să ne spună că e dispus să stea tot timpul acestui greu și obositor examen în picioare, cu mîinile în șolduri, ca să ne scutească de a-l mai examina, la urmă, și la gimnastică. Propun deci să-i dăm la gimnastică nota foarte bine, bineînțeles cu consimțămîntul domnului director care e și profesorul de specialitate.

PROFESORII: *(răsuflă ușurați)* Bravo, bravo, foarte bine! La gimnastică foarte bine. *(încep să se antreneze și să se înviorezе. Începe lupta între Wasserkopf și profesori.)*

DIRECTORUL: *(scrie)* La gimnastică foarte bine.

WASSERKOPF: *(energic)* Ei, ei... *(se așază).* Bun, de data aceasta m-ați avut. Să știți însă că de acum voi fi mai atent. Poftiți, puneți-mi întrebări.

PROFESORUL DE ISTORIE: *(se uită împrejur, apoi rămîne îngîndurat și încruntat. Profesorii sînt extrem de agitați).*

WASSERKOPF: *(ironic)* Ei, ce-i, domnule profesor? Mi se pare că nu te-ai pregătit?

PROFESORUL DE ISTORIE: *(speriat)* Ba da; aveți puțină răbdare.

WASSERKOPF: Bineînțeles, nu găsești la repezeală o întrebare destul de ușoară. Recsege, Recsege, toată viața ta ai fost un tîmpit.

PROFESORUL DE ISTORIE: *(se îndreaptă din spate, triumfător)* Să ne spună domnul candidat, cîți ani a durat războiul de treizeci de ani?

WASSERKOPF: Treize... adică, vreau să zic... nu știu...

PROFESORUL DE ISTORIE: Vă rog să răspundeți. Sîntem siguri că știți. Vă rog să răspundeți.

WASSERKOPF : *(se gîndeşte încruntîndu-se. Profesorul de fizică se duce în spatele lui şi îi suflă cu voce tare : „treizeci". Ceilalţi profesori îi fac semne în acelaşi sens, arătînd pe degete şi pe mîini cifra de 30).*

PROFESORUL DE ISTORIE : *(îndemnîndu-l)* Ei, ei ?

WASSERKOPF : *(ridică degetele)* Daţi-mi voie, domnule director, în felul acesta nu se poate da un examen. Pemete nu se astîmpără. Îmi suflă tot timpul.

DIRECTORUL : *(energic)* Domnule profesor, am să te elimin !

PROFESORUL DE FIZICĂ : *(dispare din dosul lui Wasserkopf).*

PROFESORUL DE ISTORIE : Ei asta-i, dar domnul candidat ştie foarte bine. Răspunde-ţi, vă rog.

WASSERKOPF : *(după o lungă gîndire).* Cît a durat războiul de treizeci de ani ?

PROFESORUL DE ISTORIE : Da, da.

WASSERKOPF : *(cu indiferenţă)* A, da... şapte metri optzeci de grame. *(Se uită în jurul său triumfător.)* Ha, ha. Şapte metri. Eu ştiu cît a durat : şapte metri ! S-ar putea să greşesc. Dacă am greşit, n-am reuşit la examen. Şapte metri. He, he. A durat şapte metri *(se uită în jurul său).* Cer restituirea taxelor.

PROFESORII : *(se uită nedumeriţi unul la altul).*

PROFESORUL DE ISTORIE : *(prompt)* Şapte metri ? Foarte corect ! Candidatul a răspuns foarte bine.

WASSERKOPF : *(năucit)* Ce... e... e... ?

PROFESORUL DE ISTORIE : *(înghite în sec apoi se întoarce spre director şi începe)* Răspunsul a fost foarte corect, întrucît domnul candidat ne-a dovedit că nu se gîndeşte superficial, ci s-a ocupat de problemă cu toată seriozitatea, fiindcă după ultimele cercetări...

PROFESORUL DE MATEMATICI : *(îl întrerupe)* Da, ai dreptate, înţelegem. Nu mai continua. E foarte simplu. În conformitate cu cele mai noi cercetări, timpul este o realitate la fel cu spaţiul şi cu materia ; se compune din atomi şi formează un întreg

continuu, deci putem să-l măsurăm şi cu măsuri de lungime. Dacă unificăm sistemul de măsuri, se constată că lungimea de un metru corespunde în materie de timp unui an. Şapte ani — egal şapte metri. Şi, într-adevăr, războiul de treizeci de ani, în sensul strict al cuvîntului şi după concluziile celor mai recente cercetări, nu a durat decît şapte ani, ceea ce se dovedeşte de îndată... ce... ce... ce...

PROFESORUL DE ISTORIE: De îndată ce luăm în considerare că o jumătate de zi, adică 12 ore, trebuie scăzută din durata totală a războiului, întrucît în acest timp, fiind noapte, oamenii n-au putut lupta. Deci din cei treizeci de ani nu mai rămîn decît cincisprezece. Dar nici acest timp nu l-au petrecut în lupte neîntrerupte fiindcă oamenii trebuiau să şi mănînce, ceea ce necesita, în medie, trei ore pe zi. Nu-i greu deci să calculăm că cei cincisprezece ani devin nouă ani şi jumătate, din care dacă scădem timpul pe care combatanţii l-au petrecut cu odihna şi cu alte ocupaţiuni paşnice, rezultă cu precizie matematică... *(îşi şterge sudoarea de pe frunte).*

PROFESORUL DE MATEMATICI: Rezultă că a durat şapte ani. Exact durata indicată de domnul candidat pentru războiul de treizeci de ani. Răspunsul este deci excelent. Propun ca la istorie să-i dăm nota foarte bine. Tiii... *(îşi şterge din nou fruntea).*

PROFESORII: Ura, ura! A reuşit!! *(îl felicită pe Wasserkopf).*

WASSERKOPF: *(protestînd)* Dar, domnilor...

DIRECTORUL: *(strigînd)* Ajunge, gata! La istorie, nota foarte bine *(scrie).*

PROFESORII: *(îl înconjoară pe profesorul de istorie şi îl felicită).*

DIRECTORUL: Urmează examenul de fizică.

PROFESORUL DE FIZICĂ: *(schimbă locul cu profesorul de istorie, postîndu-se faţă în faţă cu Wasserkopf).*

WASSERKOPF: *(se îndreaptă din şale cu îndărătnicie).* Aşteptaţi, aşteptaţi, escrocilor!

PROFESORUL DE FIZICĂ: *(are trac)* Păi...

WASSERKOPF: *(cu severitate)* Ei? Poftim întreabă-mă! Sau nu ești în stare? Nu prea am vreme să mă hărțuiesc cu voi. De altfel, acum îmi aduc aminte că tu ești Pemete. Știi cum îți ziceam cînd nu erai de față?

PROFESORUL DE FIZICĂ: *(rînjește jenat).*

WASSERKOPF: Urechelniță, așa îți ziceam, fiindcă tot timpul te scobeai în urechi, așa cum faci și acuma.

PROFESORUL DE FIZICĂ: *(își scoate degetul din ureche, ceilalți rîd).*

WASSERKOPF: Liniște! Nu rîdeți!

PROFESORII: *(tac).*

WASSERKOPF: Știi tu cine ți-a lipit capacul călimării de pantaloni, cînd te-ai împiedicat și ai căzut în nas? Eu!

PROFESORUL DE FIZICĂ: *(sare în picioare înfuriat)* Dumneata?

WASSERKOPF: *(cu aere de superioritate)* Nu-ți lua nasul la purtare!... Aștept întrebările. Vezi să fie grele.

PROFESORUL DE FIZICĂ: *(văzînd că Wasserkopf vrea să-și bată joc de el, se stăpînește, apoi mieros)* Foarte drăguț, într-adevăr, sînteți foarte drăguț. Binevoiți a ne spune, domnule candidat, dacă turnul bisericii devine realmente mai mic cînd ne uităm la el din depărtare, sau avem de-a face numai cu o iluzie optică?

WASSERKOPF: Ce fel de prostii sînt astea? De unde să știu eu așa ceva? Dacă mă duc lîngă el să-l examinez se face mai mare. Ca să constat dacă s-a făcut sau nu mai mic, ar trebui să mă apropii de el, dar cu cît mă apropii cu atît se face mai mare...

PROFESORUL DE FIZICĂ: *(chinuindu-se)* Așadar... nu-i așa...

WASSERKOPF: Așadar, ai întrebat o prostie gogonată, animalule. Asta-i răspunsul meu.

PROFESORUL DE FIZICĂ: *(furios)* Asta-i răspunsul? Atunci totul e-n regulă! *(spre profesori)* Răspunsul a fost foarte bun. Un răspuns execelent. Domnul candidat a spus cuvîntul animal. Ei bine,

domnilor *(ambalîndu-se)*. Despre animale se spune în general că...

PROFESORII : *(cu trac)* Că... că...

PROFESORUL DE FIZICĂ : Că dau mereu din cap în semn de mîhnire, de tristețe, deoarece, prin volumul lui, capul animalelor e mai indicat să exprime tristețea așa că *(se gîndește îndelung, apoi izbucnește triumfător)*. Am găsit !

WASSERKOPF : Ce-ai găsit, mă nenorocitule ?

PROFESORUL DE FIZICĂ : Am găsit ! Am găsit răspunsul corect. De ce sînt triste animalele ? De ce sîntem noi triști ? Fiindcă avem nemulțumiri și dezamăgiri. Dar ce fel de dezamăgiri poate avea o ființă primitivă, un animal ? Bineînțeles că numai dezamăgiri, numai deziluzii senzoriale, fiindcă un animal nu are concepte. Iar aceste iluzii și deziluzii senzoriale nu pot fi decît iluzii și deziluzii optice, întrucît animalul vede și el lucrurile îndepărtate mai mici decît pe cele apropiate. Domnul candidat ne-a dat prin urmare un răspuns cu totul corect, constatîndu-se că tristețea, adică iluzia optică a animalului, este direct proporțională cu aparenta micșorare a obiectelor din natură, cu alte cuvinte, în speță, faptul că turnul bisericii devine mai mic, trebuie categorisit ca o evidentă iluzie optică. Răspunsul a fost corect și eu propun ca la fizică să-i acordăm candidatului nota foarte bine.

DIRECTORUL : *(scriind)* La fizică foarte bine.

PROFESORII : Ura, trăiască ! *(îl înconjoară pe profesorul care primește, mîndru, felicitările, apoi se așază la loc).*

WASSERKOPF : Protestez !

DIRECTORUL : Ajunge. Urmează geografia.

PROFESORUL DE GEOGRAFIE : *(își ocupă locul, față în față cu Wasserkopf).*

WASSERKOPF : Io-te-te la el.. Pițeghe poreț în carne și oase ! Ce mai faci, Pițeghe poreț ?

PROFESORUL DE GEOGRAFIE : *(uluit)* Poftim ?

WASSERKOPF : Tu m-ai trecut o dată în catalog. Tu, derbedeu bătrîn ce ești ! Dar n-avea grijă, de data asta am să-ți fac figura !

PROFESORUL DE GEOGRAFIE: Domnule candidat, vă rog să binevoiţi a-mi spune...

WASSERKOPF: Îţi spun, nepoate, n-avea grijă! Uite, îţi spun: te-am detestat cu toţii...

PROFESORUL DE GEOGRAFIE: *(imperturbabil)* Binevoiţi a-mi spune cum se numeşte oraşul reşedinţă al judeţului Arad, oraşul avînd acelaşi nume?

WASSERKOPF: Ce întrebare tîmpită! Păi răspunsul e cuprins în întrebare.

PROFESORUL DE GEOGRAFIE: *(bucuros)* Nu-i aşa? Va să zică cum se numeşte?

WASSERKOPF: Cum? Acelaşi! Aşa se numeşte. Dacă numele e acelaşi, atunci se numeşte Acelaşi. He... he... he... N-am dreptate? Daţi-mi taxele înapoi!!

PROFESORUL DE GEOGRAFIE: Foarte corect. La origine oraşul s-a numit într-adevăr Acelaşi... Cu timpul însă a intervenit rotacismul, ultima literă schimbîndu-se în „r". Astfel numele localităţii a devenit Acelar. Dacă adăugăm acestui cuvînt prepoziţiunea latină *ad*, dobîndim *acelar ad*. Numele fiind prea lung, în cursul secolelor trecute lumea a prescurtat cuvîntul, zicînd pur şi simplu *Arad*. Uf! *(îşi şterge sudoarea de pe frunte)* Deci răspunsul a fost foarte corect. Rog să-i daţi notă de trecere. *(Istovit, îşi părăseşte locul.)*

DIRECTORUL: La geografie aţi luat nota foarte bine. *(scrie)* Constatăm că domnul candidat a obţinut pînă acum la ştiinţele teoretice note strălucite. Nu mai are de răspuns decît la ştiinţele matematice. Dacă trece şi acest hop, îl promovăm.

WASSERKOPF: *(aparte)* Trebuie să fiu mai atent.

PROFESORUL DE MATEMATICI *(îşi ocupă locul. Ceilalţi profesori sînt extrem de nervoşi. Profesorul de matematici le face semn să fie liniştiţi).*

WASSERKOPF: *(din ce în ce mai obraznic)* Ei, falcă de porc — ştii că ţie aşa îţi ziceam „falcă de porc" — adună-ţi puterile dacă vrei să mă dai gata. Fiindcă în ce priveşte matematica ţi-o declar de pe acum că pentru mine de două ori doi fac cinci, şi că ceea ce mă întrebi tu n-are nici o importanţă

dacă e plus sau minus, totul fiind egal cu zero. În afară de asta, după părerea mea, regula de trei este egală cu o piuliță și opt mere plus două gîște, care fac în total treizeci și șase ștrudele cu mac. După toate acestea aș fi foarte curios să văd cum voi trece examenul de matematici. Azi e prohodul matematicilor. He... he... he... asta-i grozavă! Ai face mai bine să declari că nu te-ai pregătit și că ești silit să mă trîntești.

PROFESORUL DE MATEMATICI: *(cu severitate)* Vă rog să respectați seriozitatea examenului. Am să vă pun două întrebări: una mai ușoară și una mai grea.

WASSERKOPF: *(imitîndu-l)* Una mai ușoară și una mai grea... Măi falcă de purcel, ai rămas tot cel vechi! Odată te-am desenat pe tablă, în chiloți de baie, oferindu-i lui Iosif al II-lea o sticluță de Flit.

PROFESORUL DE MATEMATICI: Întrebarea mai ușoară: Dacă prelungirea razei unui cilindru cu aburi de nouă kilometri și un sfert se întîlnește, la o distanță de opt milioane și două treimi de mile marine, cu coeficientul distanței dintre Sirius și Soare, se pune întrebarea de cîte ori se cuprinde cateta poliedrului cu o sută nouă de laturi, egal cu placa de sus a cilindrului cu aburi, în leafa lunară a unui funcționar cadastral pe care înainte cu 25 de ani l-a părăsit nevasta din cauza unui locotenent de husari?

PROFESORII: *(uluiți)* Vai, domnule coleg!

DIRECTORUL: Domnule profesor!

WASSERKOPF: *(ironic)* Lăsați-l, vă rog. Vreți să-mi repetați întrebarea?...

PROFESORUL DE MATEMATICI: *(cu severitate)* Asta nu se poate. Sau ai fost atent, sau nu, sau știi, sau nu. Poftim, răspunde, fiindcă altfel... Dacă nu știi...

WASSERKOPF: Să nu știu? Bineînțeles că știu. V-o și spun: două mii șase sute douăzeci și nouă de litri. Exact. Ei, nu-i așa că am răspuns bine?!

(rîde ironic și satisfăcut) Știu că pentru dumneata și răspunsul ăsta e bun.

PROFESORUL DE MATEMATICI : *(cu severitate)* Nu ! Răspunsul e greșit. Două mii șase sute *treizeci* de litri, nu douăzeci și nouă *(se ridică cu solemnitate)*. Candidatului nu-i pot da nota de trecere. Sînt silit să-l declar corigent.

WASSERKOPF : *(sare în sus)* Ei, ce v-am spus.

DIRECTORUL : *(contrariat)* Dar, vă rog, domnule profesor...

PROFESORUL DE MATEMATICI : *(imperturbabil)* Îmi pare foarte rău, a greșit cu o întreagă fracțiune zecimală. A căzut.

WASSERKOPF : Cer restituirea taxelor !

PROFESORUL DE MATEMATICI : Părerea mea este că cererea candidatului e îndreptățită. Convingîndu-ne că nu știe atît cît ar trebui să știe, are dreptul să i se restituie taxele școlare pe care le-a plătit.

WASSERKOPF : *(începe să sară de bucurie)* Așa-i, foarte corect. Are dreptate ! Dați-mi banii înapoi.

PROFESORII : *(se uită unii la alții dezamăgiți)*.

DIRECTORUL : *(acru)* Crezi, că într-adevăr...

PROFESORUL DE MATEMATICI : Neapărat ! Noi sîntem un institut particular. Trebuie să fim foarte atenți, nu putem compromite prestigiul institutului *(politicos către Wasserkopf)*. Cît vă datorăm, domnule Wasserkopf ?

WASSERKOPF : *(avid de bani, uită de tot restul)* Păi, să vedeți... Eu am frecventat acest institut timp de șase ani. În primii trei ani am plătit trimestrial 150 de coroane, ceea ce face 1800... apoi semestrial 400, ceea ce, socotind și taxele de examen, face 3 240 coroane și 95 de filleri... taxele de bacalaureat, inclusiv timbrele, 546... deci în total 4 586 coroane în cap.

PROFESORUL DE MATEMATICI : Ați calculat exact ? *(se preface că socotește și el)*

WASSERKOPF : Exact !

PROFESORUL DE MATEMATICI : Da, e adevărat. Calculul e exact *(îi întinde mîna). Vă felicit.* Aceasta a fost întrebarea mai grea.

WASSERKOPF : *(nu înțelege)* Poftim ?

PROFESORUL DE MATEMATICI : *(către director)* Vă rog să-i dați nota de trecere. La întrebarea cea mai ușoară a greșit, dar la întrebarea mai grea, care a constat din calculul sumelor ce i s-ar fi cuvenit dacă întîmplător ar fi căzut la examen, a răspuns strălucit. Domnul Wasserkopf e un calculator genial.

WASSERKOPF : *(se ia de cap)* Aoleo, mi-a făcut-o!

DIRECTORUL : *(se ridică)* Prin aceasta aduc la cunoștință publică rezultatul examenului. Domnul Wasserkopf a trecut examenul cu deosebit succes, obținînd note excelente și dovedind prin aceasta deplina valabilitate a certificatului pe care i l-am eliberat odinioară. Îl rugăm să primească felicitările noastre și să ia act de faptul că nici unul din noi nu mai avem nici un fel de pretențiuni față de celălalt. Iar acuma că ne-am convins de capacitatea și cunoștințele domniei sale *(își întinde brațul)* marș afară, haimana obraznică !

PROFESORUL DE ISTORIE : *(tăbărăște asupra lui Wasserkopf)* Stai, stai, derbedeule ! Ziceai că nu știi nimic ! Totdeauna ai fost un netrebnic. Îmi aduc eu bine aminte de tine ! Ieși afară !

WASSERKOPF : *(cu umilință)* Dar, domnule profesor, vă rog...

PROFESORUL DE FIZICĂ : *(scobindu-se în ureche)* Porcule, mai îndrăznești să spui că nu știi nimic... Și că mă scobesc în urechi... O să-ți plătesc eu, n-avea grijă, capacul de călimară !

WASSERKOPF : Domnule profesor, vă rog, dați-mi voie, capacul nu eu l-am lipit... Vă rog să mă credeți... Nu eu, ci Mayer...

PROFESORUL DE GEOGRAFIE : Pițeghe poreț ? Na, na *(îi dă cîțiva pumni în spate).* Am să te trec în catalog. Ieși afară !

PROFESORUL DE MATEMATICI : Falcă de purcel ? ! Ai ? Eşti un şantajist ordinar. Marş afară ! *(îl ia de guler şi îl duce pînă la uşă)*

WASSERKOPF : *(din uşă, umil)* Vă sărut mîinile, domnule profesor ! Mă duc să mă folosesc de calificarea şi de certificatul bun pe care mi l-aţi dat : voi încerca să obţin un post de măturător de stradă.. *(iese, trist).*

STILOUL

Mă aşez la masă cu intenţia să scriu. Îmi pregătesc stiloul. Îl iau în mînă cu oarecare satisfacţie şi cu o uşurinţă ce se asociază nu conştient, ci mai degrabă inconştient, cu o sumedenie de alte gînduri agreabile, ca acestea : în definitiv viaţa nu e un lucru prea rău — chiar dacă nu este instituţia cea mai fericită în cea mai bună dintre lumile imaginabile — cum a spus Leibnitz [1] — şi în orice caz nu este totdeauna şi în chip necesar o bucurie negativă sau o suferinţă pozitivă. Pe de altă parte, deşi e adevărat că specia umană a evoluat foarte puţin în ceea ce priveşte virtuţile şi moravurile, totuşi există incontestabil un oarecare progres, chiar dacă el nu este general, ci numai parţial. Iar de vreme ce lucrurile stau astfel, să zicem că ne pare bine şi să ne bucurăm de avantajele acestui progres parţial.

Uite, n-ai decît să răsuceşti degajat şi uşor un şurub, în timp ce stiloul îl ţii drept în sus. *Drept,* fiindcă e construit în aşa fel, încît dacă îl ţii drept cerneala nu curge din el, şi *sus* pentru ca, dacă totuşi ar curge, să nu mi se prelingă pe vestă. Uite ce uşor se învîrte şurubul, parcă s-ar învîrti în ulei ! Ei, ei, nu se învîrte chiar în ulei, ci în cerneală, fiindcă în şănţuleţele ghiventului s-a strecurat de dinăuntru puţină cerneală. Bucluc, bucluc — nu zic, dar în definitiv nu putem să-i luăm în nume de rău nici cernelii că a curs, că undeva trebuie să curgă şi ea, nu-i aşa ? Cu mîna bineînţeles nu-l poţi apuca în starea în care se găseşte ; nu face nimic,

[1] 1646—1716, filozof idealist german. (n.r.)

o să-l ştergem uşor, uşor — cu ce, doamne, cu ce? Ei, cu o bucăţică de hîrtie, uite, cu o bucăţică de sugativă, a, nu, sugativa nu e potrivită pentru aşa ceva, e prea tare, iar ghiventurile sînt strîmte şi fine, un stilou ca ăsta e un lucru fin şi tare delicat, aşadar să-l ştergem cu o batistă, mai degrabă, uite, cu asta, că tot nu-mi mai trebuie, totdeauna mi-a fost scîrbă de batistele de genul acesta şi nu înţeleg cum se pot fabrica astfel de cîrpe.

Ei bine, nu-ţi vine să crezi cîtă cerneală poate intra în ghiventurile acestea, dar acuma-s curate, negre şi lucioase, ei da, acum, nu-i aşa, pot scoate din nou şurubul. Tiii... era să uit să curăţ mutelca, adică piuliţa care de asemenea e plină de cerneală — fireşte, dacă şi şurubul a fost plin — pentru asta însă e nevoie de un obiect îngust, dar moale, pe care să-l pot introduce în adîncituri fără să zgîrii nobilul material.

Gata şi asta. Acum trebuie să scoatem, nu-i aşa? bucăţica asta mobilă... Hoplala, dar ce-i asta, ce gîlgîie acolo?... sau poate halucinez? Totuşi mi se pare că aud ceva gîlgîind... Ce-i... cine-i acolo?... La castel în poartă oare cine bate? Sau suflete îndepărtate oftează undeva... se aud gemetele vieţilor ce se sting?... Da, da, se poate, o, rege Eduard... Dar pe legea mea, de data aceasta iar am auzit clar şi precis gîlgîitul... nu, asta nu mai este halucinaţie... aici curge ceva... picură... hei... cineva... deschideţi uşa... ha, ha, ha! Înainte! fluier! tobă! fanfară! Să sune trîmbiţele! Gîlgîitul se face tot mai puternic... o mie de gîtleje gîlgîie... o mie de gîtleje îşi urlă blestemele în urechile mele... ha, ha, ha! (înnebuneşte).

Dar de fapt ce s-a întîmplat? S-a întîmplat că ţumburuşul ăsta s-a mişcat din loc dînd drumul cernelii care a început să curgă frumos şi liniştit. Se pare că au trecut minute întregi de cînd curge fără să prind de veste, judecînd după faptul că amîndouă mîinile îmi sînt pline de cerneală.

Cerneală neagră, sînge negru. Cerneala e ca sîngele, sîngele e ca cerneala. Lumea nu-i decît vibra-

ţie. Sînt frumoase poeziile, şi frumoase sînt şi metaforele, iar oamenii iubesc metaforele. Eu încă din copilărie mă miram cînd auzeam spunîndu-se „slănina asta e ca migdalele" şi mă întrebam, de ce în acest caz oamenii nu mănîncă mai bine migdale? La fel mă miram cînd se spunea despre buzele fetelor că sînt dulci ca mierea, cînd miere poţi să cumperi pentru cîţiva gologani, iar guriţele fetelor sînt mult mai costisitoare! Se vede că oamenilor nu le plac anumite lucruri, şi pentru ca totuşi să le poată savura, sînt nevoiţi să le compare cu alte lucruri pe care nu le au la îndemînă în acel moment. Astfel îţi dai seama că de fapt nici lucrul respectiv n-are nici o valoare.

Fiindcă, de fapt, nimic nu are nici o valoare! Acesta este adevărul. Nimic nu serveşte scopului pentru care a fost creat. Să nu fim însă pesimişti, să căutăm să ne bucurăm în mod dezinteresat de tot ce există, cum ne bucurăm de o mică floare care nu serveşte la nimic, dar ne mîngîie ochii prin frăgezimea şi gingăşia ei. Cum şi de ce mi-am băgat oare în cap că mă voi bucura de acest stilou fiindcă voi putea scrie cu el? Dacă aş fi fost mai modest şi m-aş fi mulţumit să-l privesc aşa cum priveşti o floricică pe care o striveşti dacă te repezi cu lăcomie la ea, ce metaforă minunată aş fi fost în stare să născocesc, l-aş fi putut numi fluture negru, zvelt turn de fildeş care priveşte spre Damasc, da, aş fi putut aşterne pe hîrtie nişte metafore minunate... Da, le-aş fi putut scrie, dar... hm... cu ce? Asta îmi aminteşte că am eu o straşnică invenţie pe care ar trebui s-o brevetez cît mai urgent. Celor competenţi în materie le pot destăinui cîteva amănunte: mă gîndesc la un beţigaş care să nu fie gol pe dinăuntru, ci masiv, şi care, la capătul de jos să aibă o peniţă de oţel, cu care să se poată scrie, înmuind-o într-un rezervor dinainte pregătit şi în care se află cerneală. Cînd peniţa se usucă o poţi înmuia din nou în cerneală. Mă mir că ideea asta nu i-a venit încă în minte nimănui.

ZAHARICALE

Am să vă povestesc cu toată sinceritatea ce fel de zaharicale am mîncat eu în copilăria mea în cartierul Jozsefvaros.

1. *Zahărul de cartofi* (glucoză)

Mici bucățele de rocă albă-cenușie, care seamănă cu sacîzul și nu se pot tăia cu cuțitul. Nu se știe din ce carieră se extrag. Pisate se întrebuințează și la construcțiile de case sub denumirea de mortar. Proprietarii caselor de raport din Jozsefvaros înfig în pămînt la anumite distanțe niște șipci de lemn, iar aerul dintre ele îl ung cu mortar. Aceștia se numesc pereți.

2. *Halvița*

O materie gumoasă, albă și vîscoasă, în care se găsesc tot felul de obiecte dubioase. Vînzătorul din tarabă o fărîmițează cu lopata. Se găsește și împachetată în staniol, cu o mică poză deasupra.

3. *Acadele cu mac*

Obiecte mărunte în formă cilindrică, cu urme pietrificate de mac, tari ca osul. Neputînd fi zdrobite în dinți, ești nevoit să le ții în gură. După cîteva zile de stat la căldură, rigiditatea lor cedează și, deodată, îți alunecă pe gîtlej. Între timp poți mînca și bea orice, mîncărurile nu-i alterează gustul.

4. *Un fel de bomboană răsucită*

Bețișoare lungi de vreo 12 centimetri, prevăzute cu ghiventuri. Există roșii și albe, iar gustul lor se aseamănă cu acela al molozului prăjit.

5. *Păpușa roșie de gumă*

Un obiect mic și roșu. Are două mîini și două picioare și se poate întinde, fiindcă e ca guma. Îți face plăcere s-o mănînci, abia după ce a devenit cenușie-roșcată din cauza pipăitului și mai ales după ce i s-au lipit de cap toate scamele de vată spălăcită de pe fundul buzunarelor, cînd are în burtă o pioneză și o bucată de creion chimic și e învelită în fărîmituri de chifle, ca șnițelul pane. Prețul 1 creițar.

6. *Hopa Mitică!*

O figurină de zahăr, prinsă cu elastic de un băț de lemn.

Tragi elasticul, figurina coboară; dacă-i dai drumul, sare în sus: Hopa Mitică!

BUZUNARELE MELE

Am ales acest titlu în mod cu totul provizoriu, pînă îmi voi aduce aminte de subiectul extrem de interesant şi de mare importanţă despre care vreau să scriu, mai precis, pînă ce nu voi găsi ceea ce am notat pe o bucăţică de hîrtie... da, fireşte, îmi aduc foarte bine aminte, era o bucată de hîrtie cu pătrăţele, îndoită la un colţ, iar eu, în grabă, mi-am notat tema în colţul din stînga, da, da, îmi aduc aminte, că m-am şi gîndit, da, da, m-am gîndit : iată, în sfîrşit, un subiect magnific, o idee excelentă, care rezolvă o problemă, un subiect din acelea care-mi plac... în sfîrşit, ceva ce voi scrie cu plăcere... zic, aşa mă gîndeam şi mi-am notat imediat subiectul, numai că nu-mi vine în minte despre ce era vorba ; de altfel totul ar fi în perfectă ordine dacă aş şti în care dintre buzunare am pus bucăţica acea de hîrtie ; ei, nu face nimic, acuşi o s-o găsesc, în definitiv omul n-are decît cel mult douăsprezece buzunare ; patru în haină — două dinafară, două dinăuntru — patru la vestă, trei la pantaloni, aşa că nu-i cine ştie ce să le scotocesc în mare viteză, dar pînă atunci rog pe cititor să fie cu răbdare, fiindcă hîrtiuţa voi găsi-o negreşit, îmi aduc doar precis aminte cum arată şi îmi aduc aminte şi la ce m-am gîndit cînd îmi notam subiectul, un singur lucru nu mai ţin minte : ce anume am scris pe hîrtie...

Nu, asta de aici din buzunarul de dinăuntru, sus, pe dreapta, nu e ce caut eu, e ceva... nici eu nu ştiu ce, un ghemotoc de hîrtie presat pe care în fie-

care seară îl scot frumușel din buzunar, îl pun pe noptieră, iar dimineața îl așez din nou la loc. În definitiv, ce o fi în el? Odată și odată tot ar trebui să mă uit, să văd ce este, doar nu-l păstrez degeaba de mai bine de un an; trebuie să fi avut motive puternice pentru a nu-l arunca.

Ei da, două coli împăturite... Tii, dar ăsta e scenariul de film al bietului de... cum îl și cheamă, frate?... pe care mi l-a încredințat cu rugămintea să i-l dau lui ăla... cum îi zice... încă în aceeași zi dacă se poate, fiindcă avea urgentă nevoie de bani... Firește, nu puteam să-l arunc... Dar restul? Uite, broșura asta mică... ce-o mai fi și asta?... Un catalog de piese de mașini... Cum a ajuns la mine? Cred că e ceva important, văd că are filele tăiate, ba sînt și niște însemnări pe margine, nu-s făcute de mine, e drept, dar mă întreb: cînd am avut eu nevoie de piese de mașini și la ce mai păstrez eu broșura asta? Eh, nu-mi aduc aminte, s-o pun deci înapoi în buzunar, cu siguranță am nevoie de ea, o să-mi vină în minte mai tîrziu... pentru ce anume... Altceva nu mai am aici, în afară de bucățica asta de ebonită. Ce-o mai fi și asta? Aha, e bucățica ce s-a rupt acum doi ani din stilou! Dumnezeule, cît o mai căutasem! Mă certasem și cu nevastă-mea, ziceam c-am pus-o în poșeta ei. În cele din urmă mi-am comandat una nouă; m-a costat patru coroane. Cîtă tevatură pentru o nimica toată. Biata femeie avea dreptate: susținea sus și tare că am pus-o în sertarul de jos...

Dar aici, în stînga, exterior, jos, ce am? Ăsta-i cuțitașul meu căruia i s-a rupt lama; iar ăsta e un șurub destul de mare; la ce mi-o fi trebuind? Ei, pe ăsta am să-l arunc; sfoara asta lungă, la fel, o arunc și pe asta, dar nu chiar acum, deocamdată s-o vîr repede înapoi în buzunar, acum n-am timp, dar o să-mi notez că trebuie să mă descotorosesc de ele. Bag de seamă că mi-am și notat; pe hîrtia asta mototolită e scris că de sfoară nu mai am nevoie și că la prima ocazie trebuie s-o arunc. Și uite aici o altă

bucată de hîrtie... pe care mi-am însemnat să nu mai port atîtea fleacuri în buzunare. Dar acum nu e vorba de asta — totul la timpul său ! Acum caut ceva... Dar asta ce-o mai fi aici în buzunarul exterior de jos, pe dreapta ? Scrisori ? Scrisori nedesfăcute ? Ei, pe astea încă nici nu le-am citit... Tii, drăcie, eu însumi le-am scris... sînt şi timbrate —ţţţ ! Acum pricep de ce au trecut trei luni de zile şi Kulcsar tot nu-mi răspunde la scrisoare ! Cum era să răspundă, dacă nici n-o pusesem la cutie ? Şi cînd mă gîndesc cum m-am supărat pe el şi cît l-am înjurat peste tot, făcîndu-l netrebnic şi ticălos, cum mi-a venit la gură ! O vîr repede la loc ; încă azi am să o pun la cutie.

Asta e ceasornicul meu, iar ăsta de aici, al doilea, briceag, asta e o brichetă care nu mai funcţionează de şase luni... nu se găsesc nicăieri pietre ; aici sînt două peniţe ruginite, dincoace trei ţigări rupte ; uite şi un tub gol — ce o fi fost în el ? Aici am un bilet de tramvai, iar aici unul de teatru din 1905 ; asta e o carte de vizită, iar aici o bucată de staniol, în care sînt înfăşurate zece pietricele mici. Ce rost au oare ? A, trebuie să fie pietre de brichetă !... Sigur ! Cine ştie cînd le-am cumpărat... Dar ce nevoie am avut eu de pietre de brichetă ? Nu-mi mai amintesc ! A trecut multă vreme de atunci... Iar asta ? Asta e o cutie de chibrituri.

Uite şi portmoneul, batista, un ţigaret, încă un ţigaret — oare de ce nu le folosesc ? Asta e o bucăţică de sticlă, iar astea-s o colecţie de...

O colecţie de fleacuri... tiii, de asta nu mă ating, aici sînt o mie de chestii ce trebuiesc rezolvate, de care trebuie să mă interesez, dar acum n-am vreme ; deci, înapoi cu ele, acum am altă treabă... caut ceva... dar ce dracu caut ? Ah, da, chestia aia, carneţelul, sau hîrtia... ori ce naiba, nici nu mai ţin minte ce era, însă ştiu precis că era ceva... pe care îmi notasem... ce notasem, doamne ?... A, da... uite că ştiu... da, îmi notasem că de acum înainte să nu mai

scriu despre fel de fel de mofturi fără importanță, despre chestiuni personale care nu interesează pe nimeni și mă privesc numai pe mine, ci să mă gîndesc mai adînc și să atac subiecte serioase, de interes obștesc.

Ei bine, în cazul acesta totul e în ordine, n-am de ce să-mi mai scotocesc prin buzunare...

PANTOFI

20 noiembrie

Azi după amiază am cumpărat în sfîrșit pantofii de lac pe care îi ochisem de mult. Sînt frumoși, bine croiți, cu bombeuri și-s atît de strălucitori că lumina soarelui a alunecat și a căzut de două ori (abia s-a putut culege de pe jos...), plimbîndu-se pe lustrul lor... I-am încălțat, am strîns bine șireturile. La început mă strîngeau puțin la degetul mare, dar mi-a trecut repede. M-au costat, în total, douăzeci de coroane.

21 noiembrie

Azi dimineață i-am încălțat din nou. Mă mai strîngeau puțin, la fel ca ieri, dar o să-mi treacă. Pantofarul mi-a spus că se așază de la sine. Vorba ceea : „Ca să-i porți, trebuie să-i suporți !"

22 noiembrie

Aoleu, rău mă mai strîng. Îi port, dar abia-i suport.

23 noiembrie

Tiii, paștele și grijania mă-si !... Și azi, a treia zi ? De purtat îi mai port — dar numai eu știu cum îi mai suport...

23 noiembrie

Aoleo, mă dor cumplit ! Au-au-au, mor de durere ! Tiii, da' rău mă mai dor... Mă dor grozav pantofii

ăştia. După amiază am făcut şi puţină temperatură. Tii, ce junghiuri...

24 noiembrie

Iii-ii-au-au-îi-îi-oa-oa-oa...

25 noiembrie

În sfîrşit, m-am dumirit: pantofii ăştia, vă rog să mă credeţi, sînt bolnavi! Mi-au trebuit cinci zile pentru a face descoperirea asta.

Trei zile la rînd am hoinărit prin Hüvös-völgy [1], hrănindu-mă de durere numai cu lăcuste şi rădăcini şi dansînd, aşa cum mi-a prescris nenea pantofarul — şmecherul de el... Am dansat tango, dar acum sînt puţin nervos.

26 noiembrie

Aşadar m-am dumirit: pantofii aceştia sînt bolnavi. Mă dor, deci sînt bolnavi! Dacă te dor dinţii, înseamnă — nu-i aşa? că dinţii sînt bolnavi, dacă te doare burta, e bolnavă burta: deci dacă te dor pantofii — sînt bolnavi pantofii. Nu spun că-s grav bolnavi... hm, au luat un guturai sau mai ştiu eu ce, apoi au făcut niţică gripă, fapt e că acum mă dor. Mă dor puţintel, un strop, atît cît trebuie pentru a schelălăi din cînd în cînd, însă cel mult o dată la fiecare pas, da, da, şi pentru a urla olecuţă, în timp ce ochii stau să-mi sară din orbite, dar numai un pic; cît pentru cele cîteva stele verzi pe care le văd ziua în amiază mare, doamne, dar astea sînt un fleac, o nimica toată. În drum spre casă o să trec pe la un doctor de pantofi. Pînă atunci sper să mai pot rezista.

---

[1] Cartier umbros şi răcoros la periferiile capitalei ungare. (n. t.)

27 noiembrie

Doctorul de pantofi, maestrul cizmar, a examinat pantofii, i-a palpat, i-a ascultat, pe urmă mi-a confirmat și el că nu-i nimic grav : o mică răceală, atîta tot, să iau loc, să-i las în grija lui, îi aranjează el cît ai zice pește.

A examinat cazul prin prisma medicinii interne ; mi-a vorbit mult de rame prost cusute, de bombeuri care taie degetele, de riduri la căpută și de limbă boțită, dar zău că n-am înțeles mai nimic din termenii aceștia medicali.

În cele din urmă a băgat în ei un tub — probabil a fost necesară o spălătură de stomac. Apoi le-a pus prișnițe reci.

28 noiembrie

Sînt tot aici, în spitalul de pantofi. Umblu în ciorapi, fiindcă prișnițele reci nu le-au fost de nici un folos. Cînd i-am încălțat m-au mai durut, nu prea tare, ce-i drept, doar atît cît să mă facă să scot limba, ei, nu chiar de un cot, ci cel mult de un sfert de metru. Cu toate acestea meșterul mi i-a scos din nou din picioare, spunîndu-mi că o să încerce și cu prișnițe calde. Dacă nici acestea nu vor avea nici un efect, va trebui să mă adresez — dar să nu mă sperii — doctorului Kobrak, un mare specialist, fiindcă s-ar putea ca pantofii mei să aibă leziuni organice care, aici, la clinica de boli interne, nu pot fi tratate — și să fie nevoie de un consult. Mi-a luat zece coroane.

29 noiembrie

Am fost nevoit să mă adresez unui specialist, fiindcă în mod brusc, seara pe la ora opt, s-au ivit niște zgîrcituri cumplite, iar partea dreaptă s-a umflat. Specialistul a făcut un examen amănunțit, a vorbit pe larg de diagnoză, eu însă n-am priceput nimic.

Va face o încercare cu o presă specială, sistem modern, și dacă nici aceasta nu va ajuta — zice el — va fi nevoie de o intervenție chirurgicală, fiindcă la mijloc sînt serioase leziuni organice și compresele n-au făcut decît să agraveze boala. Pînă acum tratamentul mă costă treizeci de coroane.

30 noiembrie

Pantofii au petrecut o noapte liniştită (poate fiindcă nu i-am avut în picioare). Temperatura normală, pulsul ridicat. Căptuşala lipită cu un material cleios. Extern s-au aplicat două linguri Frantzbrantwein. Bolnavii au fost culcaţi în calapoade şi în patul meu. Eu am dormit pe canapea.

1 decembrie

Azi la amiază am scos calapoadele şi am încercat pantofii. Dar de la primii paşi i-au năpădit sudorile. Mi-a fost imposibil să ies în oraş. Am telefonat imediat chirurgului. A sosit cu maşina, i-a examinat şi mi-a declarat că intervenţia trebuie făcută numaidecît : peste o jumătate de oră s-ar putea să fie prea tîrziu.

2 decembrie

A fost ceva înfiorător ! Mai întîi s-a făcut o incizie în căptuşeală. S-a descoperit că sub căptuşeală limba pantofilor se boţise provocînd inflamaţia, care la rîndul ei a fost cauza durerilor supraomeneşti care i-au chinuit pe bieţii pantofi. Sărmanii ! Nu era nimic de făcut : chirurgul a extirpat limba, integral, făcînd o incizie pînă la extremitatea bombeurilor, apoi a cusut-o uşor de marginea căputei. Pe urmă pantofii narcotizaţi au fost din nou traşi pe şanuri. Trebuie să aşteptăm.

3 decembrie

Cu inima frîntă de durere anunţăm că bolnavii nu au putut suporta operaţia. Azi dimineaţă cînd am vrut să-i încalţ, cusătura s-a rupt, talpa s-a desprins, iar pantofii în acea clipă au scos un ţipăt şi au sucombat (exitus). Odihnească în pace !

4 decembrie

Faptul cel mai îngrozitor în toată treaba asta este că pînă după cincisprezece ale lunii nu pot ieşi din casă. Leafa mi-am cheltuit-o cu tratamentul şi abia la cincisprezece voi avea suma necesară pentru a-mi putea cumpăra o pereche de pantofi noi...

BRICHETA

Am o colecție de brichete. Nu știu dacă mai au sau au mai avut, înainte de mine, și alții, cum nu știu dacă vor avea pe urmă acest articol, amintit anume ca să le stîrnesc pofta. În orice caz, pentru eventualitatea că mania colectării de brichete s-ar răspîndi, devenind o pasiune asemănătoare cu filatelia și că am ajunge să avem reviste, lucrări și tratate internaționale de specialitate ce vor da la iveală istoria brichetelor, precizez că pentru uzul meu propriu am descoperit singur frumusețile și importanța colecționării lor. Un lucru e sigur : am fost întîia persoană în care această pasiune a devenit conștientă și prezenta lucrare, care își propune să aprindă tocmai pasiunea colectării de brichete și să colecteze totalitatea argumentelor și a sentimentelor aprinse ale colecționarilor, este întîiul studiu în acest gen. Nu încape îndoială că printre operele de valoare privitoare la colectarea brichetelor, ea va fi prețuită ca o incunabilă.

Pe scurt, schița sumară a micului îndreptar al colectării de brichete, pe care fiecare colecționar trebuie să-l cunoască, se prezintă cam în felul următor :

Bricheta, pe numele ei străvechi scăpărătoare, iar pe numele comun „tomadoch" („toma" în jargon = poate, „doch", pe nemțește = totuși ; etimologic, deci : „poate, totuși" ; logic : „poate totuși se aprinde") nu reprezintă un nou grad de dezvoltare în tehnica focului după bețișoarele îmbibate la capete cu o materie explozibilă, numite „chibrituri",

ci o întoarcere la soluţia tehnică originală. Cu toată enorma lor răspîndire, chibriturile, ca invenţie, nu au fost decît o abatere de o durată relativ scurtă de la această tehnică. Trecutul aparţine scăpărătoarei, iar viitorul urmaşului ei direct : bricheta.

Sursa de foc cunoscută sub numele de chibrit îşi datoreşte marele succes avantajului relativ pe care îl are faţă de vechile instrumente : amnarul şi cremenea, prin faptul că se manevrează uşor şi se aprinde într-o clipită. În schimb, chibriturile sînt nişte unelte din cele mai puţin economice, folosirea lor înseamnă o risipă uriaşă de material : beţişorul de lemn — din care de cele mai multe ori nu se utilizează decît vîrful — se pierde, ca să nu mai vorbim de cutia complet inutilă. În fiecare an, omenirea aruncă la gunoi păduri întregi de brad, prefăcute în beţe şi cutii de chibrituri. Dar mai e ceva : cutia ocupă un loc prea mare în buzunar, beţele uzate fac gunoi, iar dacă se isprăvesc, trebuie să ne cumpărăm provizii noi.

În schimb, o brichetă bună întruneşte toate avantajele vechilor scăpărătoare şi ale chibriturilor. Îţi este tot timpul la îndemînă, ocupă loc puţin, e mică, robustă, se aprinde uşor, utilizează integral materialele necesare funcţionării ei, piatra şi benzina, şi nu face nici o murdărie.

Din punct de vedere estetic, ea întrece cu mult cutia de chibrituri ; dreptunghiulară, uniformă şi de o dezolantă monotonie. La crearea brichetei fantezia artistică poate avea o contribuţie însemnată. În forma ei îşi poate găsi expresia simbolică esenţa fiinţei ei interioare, minunata semnificaţie a focului, în totala armonie cu aplicarea principiului practicităţii. I se potriveşte integral axioma perfectă a lui Leonardo da Vinci despre perfecţiune : „E frumoasă fiindcă e utilă, e plăcută la înfăţişare fiind potrivită scopului pentru care a fost creată !"

Varietatea aspectelor sub care ni se înfăţişează e asigurată de acelaşi principiu al practicităţii care determină unitatea ei formală.

Bricheta are stil. Una e bricheta indicată pentru femei şi alta cea indicată pentru bărbaţi. Şi iarăşi alta pentru cine o întrebuinţează rar, mai mult ca obiect de lux. Una e bricheta pentru ţigarete şi alta bricheta pentru ţigări de foi. Bricheta poate fi parte integrantă a îmbrăcămintei. La smocking şi frac merge o brichetă îngustă, discretă, ornamentată cu sidef, a cărei flacără minusculă aprinde într-o clipă ţigara subţire cu capul aurit; la o haină de piele, la pantofi bufanţi, la un costum de vînătoare se potriveşte o brichetă masivă, cu flacără mare, o unealtă respectabilă, bună şi pentru a aprinde o lulea sau un maldăr de vreascuri.

Pentru colecţionari este valabil un anumit punct de vedere, actual în zilele noastre. Amatorul nu trebuie să uite că epoca contemporană îi oferă o ocazie unică pentru a pune bazele unei colecţii într-adevăr valoroase de brichete. Colecţiile de brichete întemeiate acum vor reprezenta cîndva o valoare incomensurabilă. Pentru ce? Pentru simplul motiv că în zilele noastre trăim epoca primitivă a cultului brichetelor, anii haotici şi clocotitori ai dibuirilor, ai căutărilor, ai experienţelor individuale. În ciuda principiului varietăţii, cu timpul se va elabora totuşi un format unic de brichetă — cel mai practic şi cel mai simplu tip — care, din punctul de vedere al studiului evoluţiei, nu va mai prezenta nici un interes.

Azi însă există sute de mii de feluri de brichete şi diverse sisteme şi forme care poartă, toate, amprenta epocii. Primele brichete la modă în ajunul războiului mondial[1], naive, cu declanşator zgomotos, şi care pentru a lua foc necesitau într-adevăr eforturi serioase, au fost urmate de uneltele sistematice fabricate în cursul războiului: specialităţi create de variate fantezii individuale, din cartuşe, tuburi de şrapnele, gamele etc. O adevărată expoziţie a echipamentului de război. Brichetele confecţionate pe front au dobîndit — ca odinioară ciorapii

[1] E vorba de primul război mondial (1914—1918). (n. t.)

împletiți în închisoare — un *pretium affectionis*[1]. Au urmat numeroasele varietăți ale brichetelor din timp de pace, fiecare aducînd cîte o mică inovație, o experiență, o încercare. Brichetele au și un caracter național; fiecare țară fabrică altfel de brichete și ele pot fi recunoscute după forma lor, după inventiozitatea specifică cu care au fost născocite, începînd cu tipurile precise dar greoaie create de spiritul german, trecînd peste modelele grațioase și spirituale ale francezilor și terminînd cu produsele principiului american al ieftinității. Belgianul își face brichetele din capse, englezul din stilouri, olandezul din ceasornice, indigenul din Noua Zelandă și le ciopleşte, probabil, din os.

Ce minunat lucru este o colecție de brichete: abia acum îmi dau seama că m-am ambalat de-a binelea! Eu încă nu am o asemenea colecție și dacă la început v-am mințit, spunînd că posed una, am făcut-o numai pentru a avea despre ce să scriu. Dar în curînd voi avea-o, fiindcă ceea ce am scris despre aceste colecții, m-au convins și pe mine cît de nobilă pasiune este colecționarea de brichete. Mereu ai de învățat citind ce ai scris.

---

[1] Pretium affectionis (lat.): valoare afectivă. (n.t.)

CUVINTE ÎNCRUCIŞATE

Dimineaţa copilul a întîrziat de la şcoală. Îşi pierduse bretelele, deşi îi atrăsese atenţia guvernantei încă din ajun. La ora unsprezece, cînd am venit acasă, Mariţa bocea, guvernanta îşi făcea bagajele gata să plece, iar coniţa era încă în pat.

Ei bine, e nemaipomenit ce se petrece în casa asta !

— Vă rog să nu intraţi ; e a cincea oară că sună coniţa să n-o deranjăm că doarme adînc...

— Ce fel de vorbă mai e şi asta ? Ei nu, e insuportabil.

Deschid uşa vijelios.

— Ce minunea lui dumnezeu s-a întîmplat cu bretelele alea ? !

Coniţa se ridică alene, cu faţa de stafie.

— Bretelele... Ah, da... Asta o fi !

Dar, în clipa următoare, dă din mînă, dezamăgită :

— Nu... Nu se potriveşte, are nouă litere şi mie îmi trebuie şapte...

Mă uit la ea încremenit ! Pe urmă încep s-o compătimesc. Fireşte, asta e cu totul altceva — şi eu care mă supărasem pe ea ! Bine, dar ieri seară nu avea încă nimica. Prin minte îmi străfulgeră amintirea unui articol pe care l-am citit dăunăzi în tramvai şi în care scria că foarte adeseori gripa se localizează la creier.

Închid uşa cu grijă şi încerc să calmez spiritele :

— Doamna nu se simte bine, trebuie menajată, fetiţo, Piştike, auzi ? Să nu plîngi. La ora patru vine

nenea doctor să vadă pe mămica. Dacă plîngi, te examinează şi pe tine.

Mă las în voia gîndurilor. Fireşte, distrat cum sînt... Că dacă m-aş fi ocupat mai mult de nevastă-mea, aş fi observat din vreme. ...Criza trebuia doar să fi început încă azi-noapte. La ora două a venit la patul meu şi m-a trezit :

— Se găseşte în Suedia, poate fi asasinat, patru litere, orizontal.

Am crezut că visează ceva urît. Am încercat s-o liniştesc şi am culcat-o la loc, în pat. Pînă să adorm, mă gîndeam, cătrănit : Cine dracu îi pune şi pe gazetarii ăştia să scrie mereu despre crimele şi asasinatele astea stupide ?

Trebuie să înştiinţăm pe tanti Malcsi să treacă după masă pe la noi. Ce-i cu dumneata, domnişoară ? N-auzi că sună telefonul de o jumătate de oră !?

Cine-i? Doamna Manţi ? La naiba cu atîtea prietene ! Şi eu care mă bucuram că mă cheamă la bancă ! Spune-i că nevastă-mea e bolnavă şi a plecat din oraş. Să viu eu la telefon ? Ce vrea cu mine ? Mi-e lehamite de atîtea prietene !

— Alo, da, scumpă Manţişor, îţi pupică mînuţele (asta-i Manţi, cea cu mîinile mari), dispune de mine, draga mea ! Nevastă-mea ? Îi pare nespus de rău, dar nu poate veni la telefon. A plecat... în Suedia.

— Vai ce rău îmi pare ! Înseamnă-ţi pentru ea, valută şi instrument muzical e liră...

— Poftim ?

— Aşadar, la revedere, pa ! Vai, pardon, nu cumva ştii, din întîmplare, se află sub apa mării, poţi şedea pe el, patru litere, vertical ?

Receptorul îmi tremură în mînă, dar fac un ultim efort şi mă reculeg. E clar ! Şi îmi aduc bine aminte ce spunea nevastă-mea : nu încape îndoială că gripa a luat-o de la Manţi. Trebuie deci s-o liniştesc, să n-o enervez pentru nimic în lume...

— Ba da, ba da, o să mă interesez. Şi o să-ţi telefonez. Am destule cunoştinţe printre ofiţerii de marină.

— Dar să nu uiţi : vertical.

— Da, da, fireşte că vertical, se înţelege de la sine, dar vezi de te culcă şi ia nişte aspirină. N-avea nici o teamă, o să-ţi treacă.

Pun receptorul în furcă cu deosebită grijă. Din camera copilului se aud nişte urlete înfiorătoare. Ce se petrece acolo ? Domnule preceptor, nu ţi-am spus de atîtea ori să-l convingi făcînd apel la simţul lui moral ? Dacă-i vorba de palme, eu ce păzesc ? Pentru aşa ceva n-am nevoie de pedagogi.

— În cazul acesta, domnule procurist, nu-mi iau răspunderea. Copilul nu şi-a făcut lecţia şi e cu totul lipsit de respect. Zice că atîrn în coridor şi miros urît, orizontal. Vă rog să mă credeţi că nu sînt obişnuit cu asemenea maniere.

Aşa ? Ei, aşteaptă, aşteaptă, puiule, că am să-ţi arăt eu ţie... Ţi-ai pierdut minţile ? Ce înseamnă aia orizontal ? Cum îndrăzneşti să-i spui domnului profesor că miroase urît orizontal ?

Pişti ţipă :

— ... Păi, tanti Manţi toată după amiaza m-a bătut la cap să-i spun ce-i aia : atîrnă în coridor, miroase urît, opt litere, orizontal... Ei bine, *profesor* are opt litere...

Ce ? Ce ? Asta nu mai e gripă ! E nebunie colectivă. A înnebunit toată casa. Domnule doctor, sosiţi tocmai la timp... Spuneţi-mi vă rog ce minune mai e şi asta : orizontal şi vertical ? Poftim ? N-aţi fost atent ? Nu vreţi să lăsaţi ziarul o clipă ? La ce vă uitaţi ? Poate la ştirile de bursă din ultima pagină ?

— Da' de unde ! Mă uit la drăcia asta de aici. Ce o fi, domnule, lua-o-ar naiba ? Toată lumea o are, totuşi toată lumea îi duce lipsa, opt litere, dar la mijloc trebuie să aibă un *a* fiindcă vertical, a treia la dreapta, e a. Nu poate fi decît pasăre.

— Sfinte dumnezeule, şi dumneavoastră, domnule doctor ? Ce s-a întîmplat cu oraşul ăsta ?!!?

— Ce să se întîmple ? Păi astea-s cuvintele încrucişate. Astăzi pe oameni nu-i mai interesează nici bursa, nici tratatele de pace, nici crimele — ci numai cuvintele încrucişate.

— A... Aşa... Înţeleg. Va să zică petele acestea pestriţe din ziare?

— Exact! Moda cuvintelor încrucişate a venit la noi din America. Acolo lumea nu are de cît o singură preocupare: cuvinte încrucişate. Şi mai sînt oameni care se miră că viaţa familiară s-a destrămat!! N-ai decît să o consideri drept o nouă cruciadă pe care America a pornit-o împotriva Europei...

— Bun, bun, am s-o consider. Dar în numele cărei idei tabără asupra noastră cu această cruciadă?

— Cum în numele cărei idei?

— Ehei, am găsit! Uite că ştiu. Gîndeşte-te şi dumneata puţin: patru litere vertical, nu se poate mînca, nici înghiţi, începe cu *timp* şi se termină cu *enie*.

ADIO, REBUSURI

Iubite colega Grätzer, te rog să consideri plîngerea şi spovedania de mai jos — căruia i-aş fi putut da şi titlul : *Eu şi literatura rebusistă* — ca adresată dumitale personal.

Am fost de cînd mă ştiu un înflăcărat adept al literaturii rebusiste. Mă gîndeam cu admiraţie la minunaţii bărbaţi care întocmeau rebusurile şi eram mîndru cînd figuram şi eu pe lista celor ce reuşeau să le dezlege.

De cînd ziarele cele mai populare din lume organizează cu duiumul concursuri — ce zic ? adevărate derby-uri rebusiste — în America.a avut loc un concurs de cuvinte încrucişate cu premiu în valoare de cincizeci de mii de dolari — preocuparea aceasta a devenit şi mai pasionantă. Vremea premiilor în cărţi sau în Frantzbrantwein Diana s-a dus ; azi cîştigătorilor li se dau automobile, case de locuit, ferme la ţară, rente viagere. Un om prevăzător, căruia nu-i este indiferent viitorul lui şi al familiei sale, trebuie să se ocupe cu toată seriozitatea de această ştiinţă, care, în cazul că norocul îl favorizează, etc., etc... Mai ales că celelalte profesii sînt şi mai puţin sigure...

M-am pus pe lucru cu toată seriozitatea.

Am început să studiez revistele de specialitate, indigene şi străine şi rebusurile de prin toate ziarele pe care mi le puteam procura. Am încercat să găsesc un principiu unitar care să-mi permită să pun mîna pe cheia generală, valabilă atît pentru întocmirea problemelor cît şi pentru dezlegarea lor ; să

mă orientez cu uşurinţă în acel labirint unde cuvîntul înseamnă imagine, iar imaginea cuvînt.

Am ajuns să rezolv cu uşurinţă şi într-o singură ochire cele mai dificile probleme, uimind pe cei grei de căpăţînă care te întreabă disperaţi : „Ce o fi aia : patru litere, e aşezată de obicei în mijlocul camerei, se mănîncă pe ea şi se termină cu... *asă*".

Pînă la urmă am dobîndit o îndemînare atît de mare, încît ajunsesem să dezleg şi figuri care nu erau rebusuri.

Într-o zi, redactorul unei reviste de specialitate mi-a povestit rîzînd că, în lipsă de material, la închiderea ediţiei a dat la tipografie un desen oarecare, decupat dintr-o revistă străină, care înfăţişa o casă, iar lîngă casă se afla o bucată de cărămidă spartă în formă de ic. Se gîndea că o să găsească el mai tîrziu o „dezlegare". Dar n-a trebuit să-şi bată capul, deoarece dintre miile de concurenţi care au trimis răspunsuri, vreo treizeci au descoperit că edificiul desenat nu avea coş şi au dezlegat problema în felul următor :

Casa
Cărămidarului
I. C. FARCOŞ

Cînd am aflat chestia asta, instantaneu mi-a trecut prin minte ideea că nu mai trebuie născocite rebusuri, fiindcă toate obiectele, figurile şi desenele din lume devin probleme misterioase, de-ndată ce nu le privim drept ceea ce sînt, ci le atribuim cine ştie ce sensuri tainice.

(Aşa a procedat filozofia cînd a făcut un mister din cel mai minunat şi mai transparent fenomen al lumii : femeia — deşi rezolvarea problemei era foarte simplă : patru litere verticale, patru orizontale şi e gata crucea pe care trebuie s-o poarte bărbaţii.)

Dacă e adevărată vorba lui Hamlet că binele şi răul nu există decît în gîndul nostru, au dreptate

şi cei care susţin că nu există taine şi rezolvări decît pentru inteligenţele analitice.

Credeam că sînt aproape de perfecţiune, cînd iată ce mi s-a întîmplat :

Cineva mi-a pus următoarea problemă :

S.U.N
CADE CASA

Trei săptămîni mi-am bătut capul cu ea. N-am fost în stare s-o rezolv. Am încercat în fel şi chip, am căutat să înlocuiesc cuvintele „cade" şi „casa" cu echivalentele lor franceze, engleze şi germane. N-a mers şi pace.

Să înnebunesc, nu alta.

Într-o zi, nepoţelul meu de cinci ani — care tocmai acum învaţă să citească — a descoperit între hîrtiile mele însemnarea aceasta şi a început să o silabisească.

N-a trecut o jumătate de minut şi puştiul a citit următoarele :

„SUNCĂ DE CASĂ"

De atunci nu mai dezleg nici un fel de probleme.

Adio, rebusuri !

VIAȚĂ NOUĂ

Cu prietenul meu m-am întîlnit pe la orele trei după masă. Nu-l mai văzusem de mult în acest local. Ședea la locul lui obișnuit... Nu scria, nu citea, ședea doar, pur și simplu, privind în gol. Totuși nu părea nici plictisit, nici obosit.

Cum m-am așezat lîngă el, m-a salutat scurt și hotărît, ca un om care își dă foarte bine seama de importanța salutului, dar nu-i acordă decît timpul strict necesar: nici mai mult nici mai puțin decît se cuvine. Ochii lui m-au învăluit într-o privire limpede, curată și hotărîtă. Era în această privire o expresie de superioritate ce nu putea izvorî decît dintr-o profundă sinceritate și onestitate, dintr-o conștiință liniștită și un suflet deschis. Pentru o clipă m-am tulburat.

— Ei... ce mai faci?

— Mulțumesc, bine — îmi răspunse prietenul meu pe un ton foarte ridicat și hotărît. Am rămas uluit.

— Hm, pari... schimbat. Parcă ești cu totul altul.

— Te cred — îmi răspunde el cu aceeași voce tare și hotărîtă, cu o nuanță de ironie aproape amenințătoare. Apoi se uită drept în ochii mei, dar atît de pătrunzător, încît m-am tulburat și mi-am întors privirea în altă parte.

— Și... cum mai trăiești în vremea din urmă? am continuat să-l descos, cu lașitate.

De data aceasta privirea lui era de-a dreptul batjocoritoare.

— Cum mai trăiesc... ? Păi, puțin altfel decît trăiți voi, de exemplu, în vremea din urmă !

— Ce spui ! Cum adică ?

A ezitat o clipă, cumpănind parcă dacă mă poate lua în serios. În cele din urmă s-a aplecat puțin înainte și a izbit cu pumnul în masă. În timp ce vorbea, în ochii lui lucea o lumină stranie, triumfătoare.

— Ascultă, băiete, dacă, după atîtea nopți pierdute care ți-au moleșit inteligența, mai ești în stare să te concentrezi pentru a putea — cum să zic ! pentru a putea aprecia un limbaj închegat... ascultă și gîndește-te bine la ce vei auzi... Am să-ți spun cum trăiesc eu în timpul din urmă... Sau nu ; mai bine am să-ți povestesc amănunțit, de pildă, tot ce fac într-o zi.

Deci, întîi și-ntîi :

La ora opt dimineața deșteptarea. Sar din pat, mă spăl în apă rece, mă îmbrac. Cafenea nu mai există. Există, în schimb, în strada mea, o lăptărie. Mic dejun modest la această lăptărie. Modest, dar sănătos și simplu, care hrănește și înviorează în același timp. S-a făcut opt și jumătate. Ești atent ?

— O ! Sînt numai urechi !

— E ora opt jumătate, încep deci munca. Scriu. Da, încep să scriu dis-de-dimineață, cu capul limpede, proaspăt, cu imaginația netulburată. Asta ține pînă la ora 11, cînd mă ridic de la masă și trec în camera de alături, unde mă așteaptă micile mele haltere. Urmează un ceas de gimnastică, sănătoasă, înviorătoare. O colaborare armonioasă între trup și suflet.

— Minunat ! !

— Te cred că-i minunat. Așa se poate face ceva, nu culcîndu-te în zori de zi. Dar ascultă mai departe. Urmează prînzul. Un prînz ușor, proaspăt, înviorător, substanțial, care dezvoltă trupul și mărește elasticitatea sufletului... adică vreau să zic... dar tot aia-i. Apoi lectura — pînă la ora patru. Concentrare adîncită în biblioteca mea în curs de înfiri-

pare: adun puteri pentru lucrul ce urmează, ca albina care adună polen.

Prietenul meu dă din mîini.

— Polen... Un moment, te rog; să iau note.

— Poftim. Așadar: de la patru la șase muncă încordată. La șase gimnastică, urmată de o gustare. La șapte, plimbare în parc. La opt, o cină sănătoasă, proaspătă și înviorătoare. O cină frugală. Pe urmă o scurtă plimbare, apoi iar lectură. La ora zece intru în pat. Peste zece minute dorm somnul simplu, adînc, curat și înviorător al oamenilor cărora sentimentul unei zile împlinite cu conștiința curată și în deplină sănătate le face dulce perna albă ca zăpada pe care-și pleacă spre odihnă capul!!

În fraza de încheiere glasul prietenului meu a devenit de-a dreptul maiestuos. Îmi amintea de marele actor Törzs [1] în scena Wagram, din L'Aiglon [2]. Mă uitam la el uluit.

— Și... și... de cînd trăiești tu în felul acesta? îndrăznii să-l întreb, cu glasul tremurînd de emoție.

Prietenul meu își lăsă capul în pămînt. Lumina din ochii lui se stinse. Fața i se încreți, iar buzele îi atîrnau blegite. Privirea începu să-i șovăie. Își întoarse palmele:

— Păi... de mîine dimineață vreau să încep... Acum... abia acum o jumătate de oră mi-a venit ideea...

---

[1] Törzs Jenö, actor dramatic maghiar, celebru interpret al repertoriului clasic și romantic. (n. t.)

[2] Piesă de teatru de E. Rostand, jucată la noi sub titlul „Pui de vultur". (n. t.)

TEM-PO EM-TE-KA

(Reportaj sportiv)

Dragă domnule redactor, te-am prins cu vorba. Te-am făcut atent că eu nu sînt specialist, nu sînt decît un scriitor oarecare, te-am rugat să pui pe altcineva să scrie reportajul de care ai nevoie, pe unul care se pricepe la d-al de astea ca „tras la poartă"... și „dispoziție de șut". Dumneata mi-ai spus că tocmai de așa ceva ai nevoie, de un ochi imparțial care, privind lucrurile dintr-o perspectivă inedită, le vede mai bine decît alții, le categorisește și apreciază la justa lor valoare și se exprimă într-un limbaj ales și distins.

Ei bine, vorbind deschis și sincer, sincer și deschis, ba chiar entuziast și, în orice caz, ales, nu înțeleg, nu înțeleg de loc de ce se-nghesuie aici treizeci de mii de oameni? Au alergat aici în goana mare, gîfîie și transpiră sub bolta azurie, uitîndu-se cu ochii ieșiți din orbite la elipsa aceea mare și verde în fața lor, iar în mine o presimțire sumbră se încuibează (nu mă mai consola, domnule redactor, simt că am dreptate) : că dacă ar fi fost vorba, dacă s-ar fi anunțat că eu voi ieși în mijlocul pajiștei verzi și voi recita, cu mîna pe inimă și vibrînd de simțire, poezia mea *„Duminică de Paști"*, la a cărei ultimă strofă lucram cînd am fost tîrît aici, da, da, mă încearcă teribila bănuială că nu s-ar fi adunat nici măcar treizeci de mii de oameni...

Cu toate că, oricum, azi e într-adevăr duminica paștilor, nu-i așa? deci ceea ce am promis eu publicului se referă, în modul cel mai stringent și mai exclusiv, la el. Poezia se adresează tuturor și vor-

bește despre toți și despre toate, în timp ce acești douăzeci și doi de oameni nu se ocupă decît de ei înșiși, nu scot o vorbă, se mulțumesc să dea doar din picioare. Nu pot scăpa de acest gînd. Arbitrul fluieră, și parcă fluierăturile lui mi-ar fi adresate mie și întregii literaturi.

Ba chiar și publicului. Ciudat. Nu există spectacol public, inclusiv teatrul și circul, în care interpreții spectacolului să se sinchisească atît de puțin de public ca jucătorii de fotbal. Cu toate acestea fotbalul este slăbiciunea cea mare a publicului, el dezlănțuie entuziasmul cel mai masiv. Și dacă jucătorii ar dansa sau ar cînta măcar în timp ce dau din picioare ! Sau cel puțin dacă ar cînta muzica în timpul jocului, ca să auzim din cînd în cînd cîte un fox-trot tip-top, bunăoară. Sau dacă jucătorii s-ar înclina măcar în fața publicului, mulțumindu-i pentru aplauzele la *scenă deschisă* cu care sînt onorate șuturile la poartă. Dar doamne ferește ! Nu se uită nici în stînga, nici în dreapta, ci stau să se sfîșie, nu alta. Și nu au decît picioare ; mîinile n-au voie să și le folosească. Dacă vreunul uită acest lucru și ridică mîna, e o adevărată catastrofă. Treizeci de mii de oameni încep să țipe ca scoși din minți : henț, henț, de parcă cine știe ce necuviință, nerușinare sau act pornografic s-ar fi comis !

Bieții băieți, trebuie să-și ascundă mîinile cum odinioară femeile își ascundeau picioarele, ca să nu calce prevederile poliției de moravuri ; trebuie să se rușineze de propriile lor mîini, să le camufleze și să nege că le au. Am văzut un cetățean care în clipa cînd un jucător de fotbal a atins din întîmplare mingea cu mîna, a acoperit fața nevinovatei sale fetișcane care stătea lîngă el, ca nu cumva copila să vadă această oroare.

E de înțeles că sînt atît de morocănoși bieții oameni. Să ai în față o frumusețe de minge elastică, bine umflată, care îți face cu ochiul zburînd zglobie de colo-colo și să nu ai voie s-o atingi decît cu vîrful piciorului ! ! ! Cui i-ar veni să zburde în asemenea împrejurări ? Singur arbitrul e bine dispus ;

el are voie să prindă mingea cu mîna ! ! Vezi bine că fluieră, vesel, ca o mierlă. Numai ce-l auzi fredonînd : pitpalac ! Jucătorii se opresc miraţi, se uită întrebători unul la altul : ce l-a găsit de-i aşa de haihui ? Publicul, în schimb, este din ce în ce mai agitat. Nu-i mulţumit de nimic, îi asmuţă pe băieţi, pe unii împotriva altora, precum picadorul — taurul. În general — lucrul acesta l-am observat de mult — publicul ştie totul mai bine. Exact ca şi chibiţii la cărţi. Jos arbitrul — urlă oamenii din răsputeri — nu vezi că-i ofsaid ? Opata, Opata [1] — strigă unii. Se vede că cineva a făcut undeva o pată... O fi asta o figură de joc pe care eu n-o cunosc şi n-o înţeleg. Ar fi cazul să ni se dea lămuriri din vreme, ca să ştim ce atitudine să luăm cînd se face o pată... La naiba, nu-l slăbi ! urlă lumea. Nu dribla, n-o tot potrivi ! Mai repede... aşa... trage la poartă, la poartă... gol... gol ! Prea sus, idiotule ! Uită-te la el, ce mai aştepţi ? ! Nemaipomenit ! Revoltător ! Ce porcărie ! A pasat ! Trebuie să deschidă lateral ! Cu capul. Aşa nu se poate realiza nimic. Tempo Em-te-ka ! Tempo Em-te-ka !

Toată lumea îi dăscăleşte pe băieţi, îi învaţă să joace, cum îşi învaţă rîndunica puii să zboare. Mă mir că nu se găseşte un deştept care să intre pe teren, să ia mingea din mînă — vreau să zic din piciorul — jucătorului, repezindu-l cît colo : dă-te la o parte, nu vezi că habar n-ai de joc ? Uite ce trebuie să faci ! Jucătorii primesc cu mutre acre urletele ca jucătorul de cărţi căruia în toiul partidei un necunoscut i-a ars o palmă zdravănă culcîndu-l la pămînt şi care de acolo, de sub masă, n-a zis, furios, decît atît : „Nu era mai bun valetul de roşu ?"

În rezumat, nu pricep nimic din toată treaba asta ! O fi un sport frumos, binefăcător, sănătos — asta nu se discută — dar treizeci de mii de oameni care nu joacă, ci numai privesc ? Orice s-ar spune, avem

[1] Opata = numele unui celebru jucător de fotbal din al doilea şi al treilea deceniu al secolului nostru. (n. t.)

de-a face cu o sugestie în masă. Nu e pentru oamenii aleşi, pentru poeţi — ca subsemnatul de pildă — a căror fantezie e solicitată de cele mai alese viziuni şi care plutesc mult deasupra maselor. De aceea plec, părăsesc terenul. E adevărat, că mai am de isprăvit şi poezia mea intitulată : *„Duminica de Paşti"*.

Da, dar aici la cafenea e imposibil să lucrezi. Toată lumea vorbeşte cu adevărată furie despre rezultatul meciului. Da, da, Slavia a fost mai bună — rezultatul de 2 : 1 e real. Ei, asta-i, Em-te-ka a jucat sub posibilităţi !

Haidem acasă... Acolo în odaia liniştită, cu perdelele lăsate, culcat în pat... izolat de fotbal, departe de zgomotul acestei lumi înnebunite, voi crea — în cap — ultima strofă a poeziei mele...

Las perdelele. Închid ochii. Paşti... Paşti... soare... înviere... înviere... da... de fapt Em-te-ka nu a atacat cu destulă vigoare... ei, ce-i asta... nori, poarta raiului... fireşte... în ultimul moment a ricoşat din bară... Molnar trage totdeauna prea sus... am spus de atîtea ori că nu-i bine... A, ce i-aş mai arăta...

În zori, nevastă-mea mă zgîlţîie, somnoroasă. Nu poate dormi din cauza mea. Zice că vorbesc în somn, că strig într-una : „Opata ! Opata !... Tem-po Em-te-ka, tem-po Em-te-ka !...

TALENT

Stăteam în cabină și așteptam sfîrșitul actului. Deodată un ropot de aplauze se auzi de afară.

— Mosonyi a fost aplaudat la scenă deschisă — observă cu ironie Pallo, intrigantul. Idiotului ăstuia, lipsit de talent, iar n-o să-i mai poți ajunge nici cu prăjina la nas. Nu-l pot suferi.

— Frumos îți șade, îl faci idiot acum că nu-i de față ! În fond ți-e frică și ție de el ca și celorlalți, fiindcă știi că e înfumurat și violent. Și-i mai tare decît tine.

Pallo zîmbi cu modestie. Apoi îmi spuse, simplu :

— Ascultă-mă. Fii atent la ce se va întîmpla. Eu sînt într-adevăr mai slab și mai laș decît Mosonyi, recunosc. Ei bine, nu vor trece nici cinci minute și am să-l snopesc în bătaie, aici în fața ta, de o să-i meargă fulgii, am să-i car la palme și la pumni de rămîne cu vînătăi, am să-l insult, am să-l fac tîmpit, și escroc, iar el nu numai că nu se va atinge de mine, ci, dimpotrivă, va fi fericit, și va spune că sînt cel mai bun prieten al lui.

N-am mai avut vreme să-i răspund, căci vuietul aplauzelor ce marcau sfîrșitul actului ne copleși. Peste cîteva clipe în ușa cabinei apăru figura de atlet a lui Mosonyi.

— E o nebunie ! gîfîia el cu fața aprinsă. E a treia oară că mă cheamă la rampă...

În aceeași clipă Pallo sări la el și îl izbi din toată puterea cu pumnul în piept.

Am înghețat. Și Mosonyi se uita la Pallo uluit ; rămase cu gura căscată.

Pallo în schimb îl privea calm, rînjind cu gura pînă la urechi. Apoi își ridică din nou pumnul :

— Mă porcule — strigă vesel și însuflețit, izbindu-l încă o dată în piept. Ești dat dracului ! Asta cum o mai făcuși ? Ai fost extraordinar !

Mosonyi începu să surîdă :

— Nu-i așa ? Nu-i așa că am fost bine ? întrebă fericit.

— Ce-i aia, bine ? Te-am urmărit din culise... Cum ai născocit cîrligul ăla de efect ? Mă... mă, ticălosule... (și îl pocni din nou, cu toată puterea în umăr). De altfel am spus-o totdeauna, porcule, că într-o zi o să ne arăți tu ce știi (nouă lovitură de box).

Mosonyi se împleticea, beat de fericire.

— Într-adevăr, ești foarte drăguț — zise radios — va să zică ai observat ?

— Dacă am observat ? I-auzi ! Unde licărește un strop de artă, eu o observ imediat, băiete, așa să știi !

— Ești foarte drăguț.

— Nu mă întrerupe, animalule ! Ai talent, auzi bă, ai talent și pace ! Ești un talent porcesc, pungașule. Și tu un porc, un derbedeu, dar ai talent, măă... ce-i drept, e drept. Mă... mă derbedeule (lovitură în burtă)... vită încălțată... (lovitură joasă). Un singur lucru aș vrea să știu... (directă în arcade) de unde dracu' ai moștenit, mă, talentul ăsta tîmpit de mare, pe care-l ai ?

Cu vînătăi pe sub ochi, Mosonyi bîlbîia fericit :

— Dragul meu Pallo... tu știi că totdeauna te-am iubit... Îți mulțumesc că ești așa de drăguț cu mine...

— Ce, mă ? Eu drăguț ? Pe dracu. Sînt drăguț ! Și adică, de ce să fiu drăguț, mă ? Poți fi drăguț cu o secătură ca tine ?... Dar, n-am ce face, dacă ai talent... Ai și gata ! Asta nu ți-o poate lua nimeni... Ești un dobitoc ? Ești ! (o nouă lovitură). Dar ai talent cu carul ! Nici nu înțeleg cum e posibil ca un analfabet, un prost ca tine, mă... (palmă răsunătoare peste ceafă) un cap sec, o căpățînă de dovleac ca

asta... (o directă în ureche, cu contuziuni imediate) o asemenea scursoare a speciei umane...

Aci Mosonyi a rămas totuşi o clipă nedumerit:

— Poftim? întrebă.

— ... de unde poate avea atîta talent, atîta spontaneitate, adevărat dar de la dumnezeu!... îşi continuă Pallo vorba cu un calm desăvîrşit.

Faţa lui Mosonyi radia din nou. Ar fi vrut să spună ceva, dar în clipa aceea regizorul năvăli pe uşă poftindu-l la rampă, să răspundă la aplauze.

Cum s-a întors, îl luă la o parte pe Pallo şi îi spuse:

— Dragul meu, tu ştii cîţi duşmani am eu în teatru... dar azi sînt fericit... văd că am şi un prieten adevărat, care nu mă invidiază, care îmi recunoaşte talentul... Îţi mulţumesc, dragă Pallo... Poţi conta oricînd pe prietenia mea... Ai fost, într-adevăr, tare, tare drăguţ...

NE TUTUIM!

(Pe promenadă. Trei scaune)
Bakacs și Takacs ocupă două din ele

TAKACS : Nu te uita, nu te uita, nu te uita într-acolo ! *(stă cu ochii ațintiți drept înainte).*

BAKACS : De ce ? *(se uită în dreapta și în stînga).*

TAKACS : Fiindcă lunganul ăla scîrbos — nu știu cum îl cheamă — e în stare să vină încoace și să ocupe scaunul liber.

BAKACS : *(se uită în direcția indicată).* Ăla lung ? Bine, dar ăla-i Kovacs. De ce să nu-l ocupe, ai ceva cu el ?

TAKACS : N-am nimic, dar nu-l pot suferi. Nu te uita, nu te uita ! Nu sînt în stare să schimb două vorbe cu el, tot timpul mă întreabă „ce mai faci ?" „ce mai faci ?" ; nu te uita, nu te uita ! *(privește fix înainte).*

BAKACS : Bine, dar parcă data trecută v-ați împrietenit la toartă, știi, atunci, în noaptea aceea, cînd am fost invitați la Karasz...

TAKACS : Ne-am împietenit noi ?

BAKACS : Păi da. E adevărat că amîndoi erați beți, dar vă aveați tare bine, v-ați și sărutat, iar la urmă ați băut „per-tu".

TAKACS : Noi ? Am băut noi „per-tu" ? Ei bine, eu am uitat. Sper că și el.

BAKACS : Fii pe pace, n-a uitat de loc. Vă tutuiați.

TAKACS : Asta o să se vadă... eu n-am să-i zic nici cum. Dacă a uitat, cu atît mai bine, dacă n-a uitat, o să aștept pînă îmi va vorbi el. *(Zărește pe cineva).* Sărut mîinile... *(se ridică, își aranjează cra-*

vața). Pardon... o clipă, vin imediat, păstrează-mi locul... *(pleacă grăbit).*

(pauză)

KOVACS : *(vine din dreapta).* Servus, Bakacs. Îmi dai voie ? *(se așază pe scaunul din dreapta).*

BAKACS : Poftește. Ce mai faci, cum te simți ?

KOVACS : Mulțumesc, bine. De aș avea un milion de lire sterline m-aș simți și mai bine. *(brusc, se uită înainte).* Nu te uita, nu te uita !

BAKACS : De ce ?

KOVACS : Fiindcă scîrba de colo, uite ăla, care stă de vorbă cu o femeie — nu știu cum îl cheamă — e în stare să vină și să se așeze aici lîngă noi.

BAKACS : *(se întoarce în direcția arătată)* Cine ? Takacs ? Dar ce ai cu el ? De ce să nu stea cu noi ?

KOVACS : N-am nimic cu el, dar nu pot să respir același aer cu un astfel de tip ; nu te uita, nu te uita, te rog nu te uita ; cînd îl întrebi ce face, îți răspunde mereu : mersi bine, mersi bine. Nu te uita, nu te uita *(privește fix înainte).*

BAKACS : Dar, te rog, rîndul trecut cînd am petrecut la familia Karasz v-ați împrietenit la cataramă...

KOVACS : Ne-am împrietenit, noi ?

BAKACS : E adevărat, că erați afumați amîndoi, dar vă înțelegeați de minune, v-ați și sărutat și ați băut „per-tu".

KOVACS : Am băut eu „per-tu" cu ăsta ? Cu scîrbosul ăsta ? Să știi că am uitat, sper că a uitat și el. De altfel, dacă totuși ar veni să stea cu noi, eu am să aștept să înceapă el...

BAKACS : *(zărește pe cineva)* Sărut mîinile... *(se ridică repede, își aranjează dunga pantalonilor)* Pardon... un minut... *(pleacă grăbit).*

KOVACS : Dracu să-i ia pe toți ! Mai bine plecam și eu... *(se ridică, dă să plece, dar se izbește de Takacs. Se opresc amîndoi uitîndu-se amical unul la altul).*

TAKACS : A...a...a... *(își strîng mîna călduros și se uită, radioși, unul la altul)* Ia te uită ! ... *(continuă să-și strîngă mîna).*

KOVACS : Uite, uite... Ce surpriză !... Ei, asta zic și eu plăcută... întîlnire... plăcută... *(privește insistent pe Takacs).*

TAKACS : Hm... *(își drege vocea)* Încotro te... adică ne... încotro ne... duceam... încoace ?

KOVACS : A, încotro mă duceam ? Eu mă duc puțin încoace, cam pe aici, așa... *(continuă să-i strîngă mîna ; aparte)* Dracu să te ia, dă-mi drumul odată...

TAKACS : *(aparte)* Lua-te-ar Kozarek[1], de ce nu-mi vorbești direct ? *(către Kovacs)* Ei... și... cum ne mai merge ?

KOVACS : *(ascultă încordat, apoi decepționat)* Mersi, bine.

(Pauză penibilă)

TAKACS : *(ca să zică ceva)* Nu sta... vreau să zic, nu stăm puțin jos ?

KOVACS : *(înveselit)* Cum să nu, cu plăcere ! *(aparte)* Luate-ar naiba...

(Se așază. Pauză penibilă)

TAKACS : Ce spu... ce spune lumea despre asta... despre vreme ?

KOVACS : E o căldură nesuferită. Omul nu mai știe ce să facă de căldură, nu-i așa ?

TAKACS : *(pripit)* E o căldură înfiorătoare *(sforțindu-se).* Și unde mai pui că soarele ăsta pîrjolește de-a dreptul.

KOVACS : Da, da, tocmai. Nu-i destul că-i așa de cald, mai e și soare.

TAKACS : Asta-i adevărat. Vara e posibil orice.

(Pauză penibilă. Continuă să șadă amîndoi)

KOVACS : *(aparte).* Dracu să te ia, am treabă, dar nu îndrăznesc să plec, fiindcă ar trebui să-l salut, și nu știu cum să-i spun „servus" sau „am onoarea", fiindcă nu știu dacă ne tutuim sau nu.

TAKACS : Poftim ?

KOVACS : N-am zis nimic... Fredonam ceva...

[1] Călău celebru în vechea Ungarie. (n. t.)

TAKACS : *(se silește să rîdă).* A, da... pardon, credeam că... *(aparte)* Umfla-te-ar zmeii!... Cum dracu să-mi iau rămas bun, să-ți zis „servus" sau „am onoarea" ?

(Pauză penibilă)

KOVACS : Dar... asta... familia, ce mai face ?

TAKACS : *(distrat)* Care familie ?

KOVACS : *(glumeț)* Ei, care familie ? Familia... stimata doamnă, copiii...

TAKACS : *(zăpăcit)* A... copiii mei ? *(se uită la Kovacs).*

KOVACS : Desigur, desigur... copiii, de ei e vorba.

TAKACS : *(forțînd nota)* A, da, va să zică copiii mei... *(arătîndu-se pe sine însuși)* Sau poate...

KOVACS : *(încurcat)* Ei da, am zis așa, în general, familia... cum se zice în glumă... he, he, he... *(își șterge nădușeala)* Tiii...

TAKACS : *(rîzînd)* Da ? În glumă ? Înțeleg, he, he, he...

KOVACS : Hi, hi, hi.

TAKACS : He, he, he.

(Rîsete penibile. Pauză lungă).

KOVACS : *(se decide brusc și se ridică să plece)* Eu trebuie să plec...

TAKACS : *(se ridică și el, răsuflă ușurat)* Și eu... Ei, atunci... *(îi întinde mîna, se uită stăruitor la el).*

KOVACS : Atunci... *(e în așteptare).*

(Pauză)

TAKACS : Deci plecăm ?

KOVACS : *(cu îndoială)* Știu și eu ?... *(încurcat)* Să mai stăm puțin... *(se așază).*

TAKACS : N-am nimic împotrivă... *(se așază și el).*

(Pauză penibilă)

TAKACS : *(se uită furios la Kovacs, care privește fix înainte ; pe un ton amical)* Pardon... atenție... să fim atenți... O gîză se urcă în sus... *(arată spre gulerul lui Kovacs).*

KOVACS : Unde ?

TAKACS : Aici, pe haină.

KOVACS : *(provocator)* Pe care haină ? *(se uită la Takacs triumfător).*
TAKACS : *(contrariat)* Uite, pe haina asta *(glumeţ)*. Nu pe haina mea, he, he, he.
KOVACS : *(se înfurie)* Dar pe a cui ? *(se uită fix la el).*
TAKACS : *(glumind penibil)* Nu spun, nu spun...
KOVACS : Pe haina mea ?... sau...
TAKACS : *(după ce se gîndeşte puţin)* Da.
KOVACS : *(resemnat îşi scutură haina)* Mulţumesc. E foarte drăguţ cînd... *(ironic)* cînd oamenii se fac atenţi unul pe altul.
TAKACS : Vai de mine, o nimica toată.
KOVACS : Nu, nu. Mulţumesc foarte mult.
TAKACS : Nu-i de ce ; a fost o nimica toată.
(Pauză)
TAKACS : *(se ridică brusc)* Ei, dar acum într-adevăr plec.
KOVACS : *(e rîndul lui să se sperie)* Deja ?... E aşa de urgent ? Nu mai putem sta puţin de vorbă ?
TAKACS : *(se reaşază)* Ba da, dar nu ştiu dacă nu... inoportunez... de, omul are...
KOVACS : Omul ?... A, da' de unde... Mai degrabă... se bucură că are ocazia... cum se zice... om cu om...
TAKACS : Da, aşa-i, şi mie îmi pare bine... că oamenii mai au ocazia să se vadă unul cu altul.
KOVACS : Om cu om ? *(îl priveşte sumbru).*
TAKACS : Da... unul cu altul...
KOVACS : Un om cu celălalt om...
TAKACS : Oamenii între ei...
(Se uită încruntaţi unul la altul şi tac amîndoi).
KOVACS : *(se ridică)* Plec, sînt în întîrziere.
TAKACS : *(se ridică)* Eu la fel... Aşadar... *(îşi întind mîna deodată, se uită unul la altul).*
KOVACS : Nuuu... mer... mergem împreună ?
TAKACS : Ba da, cu plăcere.
KOVACS : Eu o iau în sus pe bulevard.
TAKACS : *(aparte)* Am treabă exact în direcţia opusă *(lui Kovacs)*. Mergem împreună. Încotro, asta... *(zîmbitor)* încotro... locuim ?

KOVACS : *(furios)* Cine, cine ?
TAKACS : Păi, cine... *(resemnat)* cine altul... eu...
KOVACS : Păi, eu, de unde să știu ?
TAKACS : *(furios)* De unde ? Habar n-am ! Dar de obicei omul știe...
KOVACS : Omul ? Care om ?
TAKACS : *(vulgar)* Păi, oamenii *(îl calcă pe Kovacs pe picior).*
KOVACS : Ufff !
TAKACS : Ce s-a întîmplat ?
KOVACS : Nimic... din întîmplare... he, he... piciorul mi-a fost călcat.
TAKACS : *(îngălbenit de furie)* De cine ? *(urlînd)* De cine ?
KOVACS : *(visător)* Habar n-am...
TAKACS : Habar n-ai ? Na... *(îi arde o palmă).* Na... ca să ai habar, ca să știi cine te-a călcat pe picior, mă idiotule, derbedeule *(scoate revolverul).* Acum știi cine te-a călcat pe picior ?
KOVACS : *(fericit)* Sigur că știu, sigur că știu ! Tu ! Tu ! Tu !... *(se îmbrățișează).*
TAKACS : *(se reîntoarce, îi vede)* Ei, nu v-am spus eu că v-ați împrietenit la toartă ?...

(CORTINA)

ALEGORIE DESPRE SCRIITORI

Ce este un scriitor, Piştike ? Asta vrei să ştii ?

Păi... uite, Piştike, cum să-ţi explic ?... e un om care scrie mereu. În faţa lui se află un maldăr mare de hîrtie. Scriitorul lasă să curgă din el un fir subţire şi albastru, care se lipeşte de hîrtie, formînd fel de fel de figuri şerpuitoare... ştii, nişte desene dantelate care se aşază sub altele... Hm, da. Acestea se numesc rînduri.

Cum să-ţi explic ? E ca şi cu viermii de mătase, ştii, viermi din aceea, pe care îi creşti şi tu. Nu-i aşa că după ce s-a îndopat bine cu frunze de dud, într-o bună zi viermele încetează să mai mănînce... iar din cap începe să-i curgă un fir lung de mătase pe care îl răsuceşte, îl strînge, îl toarce, îl înfăşoară şi îl înnoadă în jurul său, făcîndu-şi un fel de căsulie în care se piteşte şi doarme dus, ca după un timp să iasă din ea în chip de fluture. Frunzele de dud pe care le-a mîncat se transformă în capul omidei într-un fel de lichid mătăsos, iar lichidul mătăsos se preface apoi în fire de mătase.

Cam la fel se petrec lucrurile şi cu scriitorul-vierme, Piştike. În tinereţea lui nenea scriitor mănîncă o mulţime de foi, dar nu foi de dud, ci foi de hîrtie pe care au scris alţii fel de fel de lucruri, foi de scrisori, foi de cărţi, numite şi file... Acestea, Piştike, cum să-ţi explic ?... în capul scriitorului se transformă în cerneală... da, da, în cerneală... Şi într-o bună zi, cînd capul i s-a umplut, scriitorul încetează să mai mănînce şi începe să dea drumul firelor de cerneală cu care se va îmbrobodi, ca pe

urmă să se prefacă în fluture... Pe unde curge cerneala din el ? Păi, din capul scriitorului iese un tub, care îi trece prin braţ, pînă la mînă. Iar în el ţine în permanenţă un fel de băţ avînd în cap un mic obiect ascuţit, numit peniţă... Firul de cerneală iese prin această peniţă... Un lucru mi se pare mai ales ciudat, Piştike : că orice fel de foi ar mînca scriitorul, ele se transformă toate în fire de cerneală. De exemplu, speţa numită „poet" nu mănîncă toată ziulica decît scrisori de dragoste. Şi acestea se prefac în capul lui tot în cerneală, iar cerneala în fire de cerneală...

Aşadar, scriitorul lasă să i se scurgă din cap firul de cerneală care se aşterne pe hîrtie... Un capăt al firului îl leagă de un ciot numit editor, da, Piştike, apoi îi dă drumul cernelii. Şi cerneala curge, curge necontenit, firul se face tot mai lung, tot mai îmbelşugat (da, Piştike, fiindcă scriitorul mai are încă multă cerneală în cap !), ies fire groase şi frumoase care acoperă hîrtia. E o frumuseţe de fir, o minunăţie, ce mai — toată lumea e încîntată de el. „Vai ce frumos e, ce frumos !" se entuziasmează cu toţii, făcîndu-i loc cît mai mult. Scriitorul e bucuros şi el, deşi ştie că cerneala din cap i se împuţinează mereu, vede firele nenumărate, şi se bucură, gîndindu-se cu plăcere la viitor. Se va înfăşura zdravăn cu ele şi va dormi ca un popă, iar mai tîrziu se va transforma în fluture...

Iar cerneala din capul scriitorului scade, scade mereu. Şi pe măsură ce scade, firul se face tot mai subţire, rîndurile tot mai rare şi mai firave. În epoca aceasta ia naştere de obicei ceea ce se numeşte „drama în versuri". Dar scriitorului nu-i pasă, se bucură de gogoaşa ce-l aşteaptă.

Într-o bună zi cerneala din capul scriitorului se isprăveşte. S-a transformat toată în fire de cerneală care s-au aşternut pe hîrtie. Scriitorul se gîndeşte la acelaşi lucru : ce dulce va dormi el între atîtea fire, pînă în momentul cînd se va trezi fluture.

Dar vezi că nu se întîmplă întocmai, nu-i aşa, Piştike ? Viermii de mătase nu se cultivă de dragul

fluturilor, ci de dragul mătăsii. De aceea oamenii aruncă gogoașele în apă clocotită; viermii se prăpădesc, iar mătasea e depănată pe mosoare. Din ea se fac ciorapi frumoși, iar viermii sînt aruncați la gunoi.

Așa se întîmplă și cu gogoașa de cerneală, Piștike. Cînd i s-a scurs toată cerneala din cap, scriitorul e aruncat în apele clocotitoare ale criticii și scuturat din gogoașa de cerneală, iar firul de cerneală... păi da, se preface și el tot în ciorapi de mătase... pentru nevasta crescătorului de scriitori. Sînt unii care se miră de acest lucru și plictisesc lumea cu fel de fel de întrebări. Despre aceștia se spune în cercul viermilor mai tineri:

— Uite-l și pe moșneagul cutare... S-a epuizat complet. Sărmanul... !

Și tinerii au dreptate.

HAL-AND-ALA

Iată ce mi s-a întîmplat la cafenea.

Cineva s-a așezat lîngă mine. Era un tînăr modest și politicos. Am vorbit despre multe, cîte toate. La un moment dat conversația s-a poticnit.

Deodată, proaspăta mea cunoștință mi se adresează din nou :

— Vă rog să mă iertați, îmi spuse cu modestie, și dumneavoastră aveți cucinsera mera nin cu chelnerul ?

— Pardon, îi răspund, aplecîndu-mă mai aproape de el, n-am înțeles !

Prevenitor, tînărul repetă :

— Am întrebat dacă și dumnevoastră aveți întotdeauna cucinsera mera nin cu chelnerul ?

Am roșit. Ei, ce o fi cu urechile mele de nu aud ce-mi spune omul acesta, deși vorbește clar și răspicat ?

Îi spun deci după o pauză de o clipă :

— Iertați-mă, vă rog, e un zgomot infernal în cafeneaua aceasta. Mi-e rușine, dar nici de data aceasta n-am înțeles ce mi-ați spus.

Omul meu pare încurcat. Se uită bănuitor la mine, nu cumva vreau să-mi bat joc de el ? Pe urmă, puțin rușinat, repetă cu glas și mai tare.

— Am vrut numai să știu dacă și în această cafenea chelnerul e cucinsera mera valadat, dacă se poate.

Ce s-a întîmplat cu mine ? Îmi țiuie urechile ? O clipă îmi străfulgeră prin minte o ipoteză înfiorătoare : te pomenești că am înnebunit ! ! De multă

vreme am observat anumite semne ciudate... Ieri, de exemplu, cînd ieşeam de la cafenea, am vrut să arunc mucul aprins de ţigară în bazinul cu peştişori de aur de lîngă tejgheaua casieriţei, dar m-am răzgîndit repede, şi l-am aruncat jos.

Abia mai tîrziu mi-am dat seama că am făcut acest gest, de mila peştilor. M-am temut să nu ardă la focul ţigării mele.

De data aceasta cuvintele îmi răsună dogite în urechi, ca nişte aglomerări de sunete ininteligibile. E îngrozitor! Nu le mai percep sensul. Nu sînt în stare să asociez ideile! Cunoaşteţi starea chinuitoare şi tîmpă cînd omul repetă disperat în sinea lui un cuvînt, să zicem „supă", şi nu reuşeşte să-i asocieze nici un sens, ba pînă la urmă nu mai ştie nici măcar dacă-i vorba de „supă" ori de „sapă".

Tîmplele îmi zvîcnesc. Mă uit la prietenul meu. El mă priveşte decepţionat şi uimit, sigur, din cauză că nu i-am răspuns încă la o întrebare atît de elementară. Pauză goală, penibilă. De afară se aud clopoţeii tramvaielor. Mă înfior şi mă gîndesc la cimitir. Tramvaiele vor ţiui şi clănţăni la fel, iar eu mă voi odihni în cimitir: sub mine şi peste mine va fi ţărînă, iar bietul meu creier idioţit şi paralizat se va usca printre compartimentele căpăţînei mele.

— Ce e cu chelnerul? întreb eu cu o ultimă nădejde, istovit.

— Aş vrea să ştiu dacă aici, în cafeneaua asta se poate să cucinsera mera begava pînă la restituire?

Ei bine, asta nu mai poate merge aşa...

— Da, îi răspund cu hotărîre, sigur că se poate!

— Bine, atunci te rog să mi-i dai, îi duc eu.

— Ce să-i duci?

Se uită la mine nedumerit:

— Păi, banii, cele cinci coroane!

— Ah, da, desigur... pardon — bolborosesc eu îngrozit şi îi întind tremurînd o hîrtie de cinci coroane. Apoi îmi iau rămas bun de la el, şi cobor, clătinîndu-mă pe picioare, la parter.

Poftim, mă gîndesc, iată că-mi tremură picioarele. Gata. Sînt un om sfîrşit. La vîrsta asta! Doamne, sînt încă atît de tînăr.

Un prieten mă apucă de braţ:

— Ce-ai vorbit cu omul halandalelor?

— Cu cine? Dumnezeule sfinte!

— Cu ăla, cu omul halandalelor. Te-a păcălit şi pe tine?

Prietenul meu se uită lung la mine. A înţeles tot. Rîde cu hohote.

— Bănuiam. Tipul ăsta a născocit limba *hal-andala*. Amestecă în fraze fel de fel de cuvinte fără sens, iar cînd cel care-l ascultă, văzînd că nu înţelege nimic, stă să înnebunească, îi cere împrumut cinci coroane...

A, va să zică asta e!

Mă îndrept din şale şi din genunchi. Îl măsor ironic pe prietenul meu.

— Ei, asta-i. Nu cumva îţi închipui că pot fi „dus" în halul ăsta? Mi-am dat seama numaidecît despre ce e vorba. Crezi că mă las păcălit aşa de uşor? Îmi pare rău...

CA-N VALGURAR

Ce s-o fi ales de el ? Pe unde l-o fi aruncat destinul pe tovarăşul meu întru poezie, pe Joska, prietenul meu drag, de care nu mai ştiu nimic din ziua acelei divergenţe de păreri care l-a mîhnit atît de mult — era doar nespus de sensibil — încît a dispărut cu totul de la orizontul meu... Căci eram poeţi amîndoi. O, da ! şi încă ce poeţi ! Era în o mie nouă sute zece, aveam douăzeci şi doi de ani şi ne făceam veacul sus, la balconul cafenelei New York. Ştiţi voi ce înseamnă asta ? Poeţii de azi — ce ştiu ei — au primit de-a gata cuvintele din care îşi compun poemul, cum primesc copiii alintaţi cuburile de construit. Ce ştiu ei ce era atunci, în acea epocă de renaştere a culturii, mai mult, la începuturile, la izvoarele ei, cînd nu exista decît haosul, nimicul din care noi, adică eu şi cu Joska, eram nevoiţi să creăm întregul univers. Noi nu aveam dicţionare, n-aveam biblioteci, cum au aceşti futurişti tradiţionalişti şi anchilozaţi, sau aceşti azi-işti ! [1]. Noi am fost nevoiţi să ne creăm singuri atît limba, materialul poetic, cît şi vorbirea, materialul gîndirii, însă nu ca Zamenhof, care, e drept, a fabricat cuvintele noi ale limbii esperanto, dar tot pentru determinarea noţiunilor vechi ! Noi nu avem nici măcar noţiuni fixate, de vreme ce la cele vechi renunţasem global. Noi am creat mai întîi cuvîntul, apoi l-am lăsat să se umple singur de conţinut : da, noi habar n-aveam ce facem, cu toate acestea am asistat la

[1] De la grupul poetic modernist „Azi", în mare vogă la începutul secolului. (n. t.)

nașterea celei mai pure limbi din univers : limba hal-and-ala, care nu cunoaște decît cuvinte și lasă, la aprecierea vorbitorului sau al celui ce-l ascultă, ce să înțeleagă prin acele cuvinte.

Halandaliștii de azi greu își pot imagina ce era atunci acolo, la masa noastră. Epoca ancestrală a limbii, poezia și cultura ei : totul.

Intra Joska, se îndrepta spre masa noastră, alene și distins, ușor posomorît. Nu saluta pe nimenea (a saluta ! — ce vechitură fără sens !) și spre cea mai mare stupefacție a străinului neinițiat, care ședea lîngă mine, mă întreba :

— De ce n-ai fost de față la congelare ?

Iar eu înțelegeam fără nici o explicație că noi amîndoi sîntem niște cadavre depuse în celulele de la morga din strada Szvetensky, de unde nu putem evada decît uneori și fără știrea plutonierului. Deci îi răspundeam liniștit :

— A trebuit să reacordăm șuruburile.

La care el, înțelegător, dădea din cap.

— Bineînțeles la sfîrșitul actului patru ! I-am spus idiotului acela să-i pună ștampila. Ai primit, te rog, apa de ploaie ?

— Nu, s-a amestecat. Am fost nevoit s-o periez.

— Telegrafiază la bancă.

— Dacă n-o fi prea tîrziu.

— A, nu, nu-i tîrziu ! Abia acum montează botnițele pentru salcîmi. Chiar adineauri trecui pe acolo. De altfel, ce mai faci ?

— Făcînd abstracție de acest mic auz al ambelor urechi, binișor.

— Las'că și mie-mi merge destul de prost...

— Ce ai ?

— Nu ți-am spus ? De două zile am circulația sîngelui.

După o asemenea scenă chibițul care la început se încăpățîna să rămînă pe loc, sperînd că dacă va fi foarte atent, în cele din urmă tot va reuși să înțeleagă despre ce vorbim, se ridica tăcut, își cerea scuze și pleca împleticindu-se și pipăindu-și capul

spre a se convinge dacă mai e la loc. Rămaşi noi de noi, ne puteam abandona deliciilor creaţiei.

— Azi vom scrie o poezie haiducească.

— Halandală pură sau punem şi cîteva cuvinte ?

— Hal-and-ală pură. Model al genului.

Şi începu să dicteze :

La ran dale, la ran male
Moinicii dopor al fale
Moinicii şin rărenţii
Al rărunte mereţii.

Era o strofă deosebit de reuşită, plină de foc războinic, cu iz arhaic, din păcate n-o mai ţin minte în întregime, refrenul îmi stăruie însă şi acum în urechi :

Nu spîn, nu spîn, mereţii.

Cîte poezii minunate n-am mai scris noi pe vremea aceea ! În toate genurile şi în toate manierele ! Balade, serenade, cîntece populare, epopei clasice în metru antic ! Uneori scriam eu, iar el îmi dicta, alteori rolurile se inversau. Ne-am înţeles perfect, niciodată nu s-a ivit între noi vreo divergenţă de păreri... Doar atunci, odată, cînd am scris acel blestemat sonet, din cauza căruia a rupt prietenia cu mine. Nici din sonetul acela nu mai ţin minte decît cîteva versuri de la început şi de la sfîrşit. Era o poezie fină, fragilă, lucrată cu migală, puţin în maniera decadenţilor francezi. Titlul ei : „Cîntamer..." ! sugera atmosfera înnegurată, contemplativă a rîndurilor de la început :

Dorur valem de cin darat
Irize luminalt mabat.

Urmau cîteva reflecţiuni asemănătoare, în legătură cu acel „doruŗ" sonor de la început. Nu ne mai

lipseau decît două versuri de încheiere. Joska scria repede, era în febra inspirației, ochii îi străluceau.

„...Căci mienil cîndor matul
Ca-n vălgurar contrabatur..."

După ce le-a scris, mi le-a întins cu un gest triumfal. Le-am citit atent, le-am examinat, apoi am dat din cap.

— Ce zici, sînt reușite ? întrebă el însuflețit.

— Cred că sînt foarte reușite, i-am spus eu cu modestie, dar uite aici, cred că ar trebui schimbată o literă.

— Unde ?

— Aici, la sfîrșit, în rîndul din urmă... Ai scris *matul*, iar apoi la urmă *contrabatur*. Ce ar fi să punem în loc de „contrabatur" — „contrabatul" ?

Făcu ochi mari și se uită la mine întrebător :

— De ce ?

— De dragul rimei. Dacă e matul, atunci să fie „contrabatul". E rimă mai bogată, se termină cu aceeași literă.

Nu puteam prevede efectul ce-l va produce modesta mea sugestie. Amicul meu întîi a pălit, apoi s-a aprins la față. A sărit în picioare. Ochii îi scînteiau.

— Nu cumva îți închipui, țipă el pe un ton de extremă indignare, că, de dragul unui efect ieftin de rimă, o să sacrific *înțelesul întregii poezii ?!* Pfui !... Întotdeauna am bănuit că pentru tine poezia nu-i decît un joc al formelor...

A plecat fără să-mi dea bună ziua. De atunci nu l-am mai văzut.

AM CĂZUT LA BACALAUREAT

La ora trei după amiază m-am urcat în avionul-timp şi am dat drumul motorului. Şuruburile, roţile au început să zbîrnîie, indicatoarele de zile, de luni şi de ani se învîrteau cu iuţeala ameţitoare. Cînd am oprit aparatul, ceasornicul meu arăta ora patru. M-am uitat în jurul meu. Eram într-o piaţă mică, între nişte case înalte ; aveam impresia vagă că mă aflu în piaţa Calvin, dar casele nu mai erau aceleaşi. M-am uitat la timpometru : arăta anul 2015, luna aprilie, ziua a patra. Ceasul cronostatului arăta orele trei după amiază.

Am coborît din aparat şi am început să hoinăresc la întîmplare. Străzile erau pline de oameni grăbiţi. Bărbaţii purtau fuste largi şi lăbărţate, femeile pantaloni strîmţi. Unii dintre trecători se uitau la mine, perechile se înghionteau, arătîndu-mă cu coada ochiului. În aer avioanele zburau în zigzaguri fulgerătoare, fără nici un zgomot.

Unul a trecut aşa de aproape de capul meu, încît, speriat, m-am pitit sub portalul unei case, de unde nişte scări somptuoase de marmură urcau la etaj. Reculegîndu-mă puţin, îmi rotii privirile de jur împrejur. Oameni tineri, încărcaţi cu cărţi şi caiete, alergau în jos şi în sus pe scări. Erau atît de agitaţi şi de preocupaţi încît, după toate semnele, nici nu observară apariţia mea ciudată şi anacronică. Pe unul din ei l-am înşfăcat de braţ în clipa cînd trecea pe lîngă mine. Cînd şi-a ridicat ochii era să cad de uimire : tînărul îmi semăna leit. Stăpînindu-mi mi-

rarea, l-am întrebat cu deosebită politeţă unde şi în ce clădire mă aflu.

— Aici e liceul cartierului al XX-lea — îmi răspunse el grăbit, gata să-şi continue goana.

— Iartă-mă, te rog — l-am reţinut — uită-te puţin la mine, nu ţi se pare şi dumitale că noi doi semănăm grozav unul cu altul?

Mă privi şi rămase la fel de uluit.

— Ba da — zise apoi. E ciudat, foarte ciudat. Atît că dumneavoastră sînteţi ceva mai în vîrstă decît mine.

— Da, puţin. Cîţi ani ai?

— Optsprezece. De altfel mă numesc Paczka Pal.

— Eşti sigur? Eu tocmai mă gîndeam că poate am plăcerea să stau de vorbă cu vreun strănepot de al meu.

Tînărul se uita la mine cu compătimirea rezervată de obicei bolnavilor mintali. Apoi dădu nervos din umeri şi vru să-şi vadă de drum.

— Unde te grăbeşti? îl reţinui.

— Ei, asta-i, domnule — îmi răspunse el. Eu nu-mi văd capul de necazuri şi dumneavoastră mă puneţi să dezleg rebusuri. Mă duc să mă spînzur.

— Ei, ei! Dar ce s-a întîmplat?

— Ce s-a întîmplat? Peste cinci minute am examenul de bacalaureat la istorie. Am tras deja biletul, dar habar n-am de materie. N-am avut vreme să mă pregătesc. Subiectul meu este : Războiul mondial din nouă sute patrusprezece. E singurul capitol pe care nu l-am pregătit.

Războiul mondial... nouă sute patrusprezece (repetam eu în sinea mea)... Băiatul ăsta are noroc! Nici nu bănuieşte că stă de vorbă cu un martor ocular al acelor vremuri! Eram gata-gata să-i rezum în cîteva cuvinte întreaga temă, dar pe urmă mi-a venit o idee mult mai bună. Bietul băiat, am să-l salvez! Trebuie să fie un om de treabă de vreme ce seamănă atît de mult cu mine.

— Uite ce este — îi spusei — să intrăm într-o sală liberă, să ne schimbăm îmbrăcămintea. Nici o vorbă! Ai încredere în mine! N-o să observe ni-

meni nimic, prea semănăm unul cu altul. În locul dumitale mă voi prezenta eu la bacalaureat. Dumneata ai să mă aştepţi aici; n-avea nici o teamă, dumnezeu m-a trimis ca să te salvez. Cu dumneata s-a petrecut o minune.

— Ştiinţa nu cunoaşte minuni — replică el cu oarecare ezitare.

— Bine — îi răspunsei — dacă ai atîta încredere în ştiinţa dumitale, n-ai decît să te prezinţi dumneata!

Intervenţia mea a avut efect. N-au trecut nici cinci minute şi eu şedeam — travestit — în clasă, la locul lui Paczka Pal, bucurîndu-mă cu anticipaţie de succesul pe care-l voi avea la examen...

Isprăvisem tocmai la timp; peste un minut profesorul îl strigă pe Paczka Pal.

Mă îndreptai semeţ spre catedră.

— Dumneata ştii din ce ai să răspunzi? mă întrebă cu severitate profesorul.

— Fireşte — îi răspunsei curajos. Războiul mondial din nouă sute patrusprezece.

Aşteptam nerăbdător întrebările, bucurîndu-mă cu anticipaţie de răspunsurile precise şi perfecte pe care le voi da şi de surpriza plăcută ce voi face-o auditorilor prin vastele mele cunoştinţe.

— Aşadar, Paczka Pal — începu profesorul — te rog să-mi spui cum a încercat Anglia să înfometeze Germania?

Mi-am deschis gura, dar imediat am închis-o la loc. Ei drăcie, bine stăm!... Cum o fi vrut, frate? Tii, mamă, mamă!... şi cînd te gîndeşti că tocmai săptămîna trecută era în nu ştiu care ziar un articol frumos şi mare despre chestia asta!... Mă pregăteam chiar să-l citesc, dar în clipa aceea a intrat nevasta mea să-mi spună că are nevoie de pantofi noi, că celor vechi li s-a descusut talpa... Poftim, nevasta mi-a mîncat bacalaureatul...

— Văd că nu cunoşti problema — zise profesorul după cîteva minute de aşteptare. Să-ţi pun o altă întrebare... Cum s-a comportat Italia în război?

— Cum s-a comportat... adică cum s-a comportat Italia... ei da, asta aş vrea s-o ştiu şi eu! Aici într-adevăr n-am nici o vină, nicăieri nu s-a scris despre acest lucru clar şi precis.

— Vă rog o altă întrebare — bolborosii, roşind.

— După cîte văd, dumneata nu te-ai pregătit, Paczka Pal. Îţi mai pun o ultimă întrebare: Ce a vorbit contele Tisza cu împăratul Germaniei?

— În ianuarie, nu-i aşa? întrebai.

— Bineînţeles, în ianuarie!

— Ei, ce-a vorbit? întrebai curios, ieşind din rolul meu (de candidat).

— Ce-i asta? sări profesorul ca ars. Dumneata mă examinezi pe mine, sau eu pe dumneata! Cară-te la loc!

Isuse Hristoase, ce-o să se întîmple cu sărmanul Paczka? Am început să-l implor pe profesor, să-mi mai pună o întrebare. După lungi stăruinţe a consimţit.

— Unde a fost Hindenburg în martie? m-a întrebat.

— Vă rog să mă iertaţi — îi răspunsei cu demnitate — asta nu sînt obligat s-o ştiu, întrucît din motive tactice asemenea lucruri nu se dădeau publicităţii.

— Văd că dumneata eşti de-a dreptul idiot — zise profesorul. Treci la loc!

— Mai daţi-mi o singură întrebare! strigai.

— Fie — consimţi profesorul. De istoria politică habar n-ai. Poate că ştii ceva despre viaţa culturală a acestei epoci... Spune-mi... spune-mi, te rog, cine a fost cel mai mare umorist al acelor vremuri?

Am răsuflat uşurat... Paczka Pal, eşti salvat! Triumfător, şi fără cea mai mică ezitare, îmi rostii numele.

— Marş la loc! răcni profesorul, ridicîndu-se. Asta-i culmea obrăzniciei: născoceşti un nume de care n-am auzit niciodată în viaţa mea, da, asta-i o neobrăzare fără pereche...

Ce să vă mai spun? Paczka Pal a căzut la examen. Bine i-a făcut!

ÎNTÎLNIRE CU UN TÎNĂR

Eram vesel, uitasem de toate. Îmi aprinsei tacticos ţigara de foi, apoi pornirăm pe calea Andrassy. Frumoasa şi scumpa mea soţie îmi zîmbea de sub voal. Frumoasa mea adorată mă iubea şi îmi îngăduia să o iubesc şi eu.

Pe tînărul acela l-am întîlnit pe cheiul Dunării. Era pe la orele şase. A trecut pe lîngă noi, dar cum începuse să amurgească, nu l-am observat. Făcuse vreo douăzeci de paşi cînd l-am zărit din spate. Am amuţit dintr-o dată, şi o nelinişte tulburătoare a pus stăpînire pe mine. Silueta lui zveltă se desprindea clar din umbra unui şlep. Totuşi cred că l-am recunoscut mai degrabă după felul cum păşea. Hainele îi erau cam ponosite. În mînă ţinea un caiet voluminos. Să tot fi avut optsprezece sau poate numai şaptesprezece ani... Ezitam încă, nu-mi venea să-mi cred ochilor. Am vrut să-mi întorc capul în altă parte, dar deodată simţii în piept un junghi ascuţit, iar inima începu să-mi bată atît de puternic, încît am fost silit să mă opresc. I-am recunoscut un gest, l-am văzut cum şi-a ridicat mîna şi cum şi-a întins-o înainte : o, vai, e îngrozitor, era aceeaşi mînă, am recunoscut pînă şi cicatricea de pe ea, urma tăieturii pe care în sala de gimnastică...

Nevasta mea s-a uitat la mine mirată. Am început să mă bîlbîi :

— Scuză-mă un minut... Trebuie să vorbesc neapărat cu tînărul acela...

Am lăsat-o singură şi am trecut înainte. Nu peste mult mi-am încetinit paşii. Umbrele serii coborau

tot mai dese. Tînărul înainta fără să se uite înapoi. Știa că sînt în spatele lui, dar își vedea liniștit de drum. În dreptul unui debarcader s-a oprit, s-a întors spre apele liniștite ale Dunării și a început să privească dincolo de ele, spre dealurile îndepărtate. Eram nespus de tulburat. Îmi dregeam mereu glasul, parcă mă sufocam. M-am apropiat de el, nădăjduind că mă va observa. Mă uitam pe furiș la gura lui care era mai îngustă și mai tînără decît a mea. Ochii îi erau mai mari și mai limpezi. Da, da, era el. Și caietul pe care-l ținea în mînă era vechiul meu caiet pe care îl păstrasem în fundul dulapului meu și de care uitasem cu totul... O emoție profundă și sugrumătoare mă stăpînea.

— Cum ?... Nu mă recunoști ? îi spusei în sfîrșit cu glasul stins.

— Ba da — îmi răspunse, fără să se întoarcă spre mine.

Tăceam tulburat. Pe urmă mi-a fost rușine. E ridicol. Un tînăr de optsprezece ani ! Întîlnirea e neobișnuită, desigur, dar oricum, trebuie să fac față situației. Să mă arăt degajat. Să-i pară bine că a avut ocazia să mă vadă.

— Te-am recunoscut imediat — i-am spus cu voce tare — te-am recunoscut în clipa cînd ai trecut pe lîngă mine.

— Știu — îmi răspunse el.

— Dar atunci de ce n-ai venit la mine ? Nu erai curios să mă vezi ?

Tînărul nu răspunse și asta mă enerva.

— Bine. Știu cît ești de rezervat și de orgolios. Dar, vezi tu, toate acestea n-au nici un sens... Crede-mă, m-am convins, că n-au nici un înțeles... O să-ți explic și ai să te convingi și tu că nu puteam rămîne rezervat și mîndru ca pe vremuri... Dar de ce nu te uiți la mine ?... Nu vezi, port mustăți, am douăzeci și șase de ani... Măi, da ciudat te mai porți ! Ești supărat pe mine ?

Nu mi-a răspuns. Gura i s-a strîns într-o grimasă amară.

— Eh !... exclamai, din nou faimoasa tăcere ! Da, da, îmi amintesc... și pe urmă ? Că nu poți tăcea la infinit. Te pomenești că vrei să-mi faci și reproșuri ? Ei, dar în definitiv tăcerea ta nu este un lucru tocmai atît de mare... Nu văd la ce ți-a folosit... Costumul tău, dragul meu, e într-o stare deplorabilă. Ai slăbit. Nu te supăra, dar eu n-aș putea purta o astfel de haină... Ce ? Ce ai ? Hai, plîngi puțin, o să-ți dea nenea un ban !

Abia acum s-a uitat întîia oară la mine. M-a privit aspru, drept în ochi. Apoi s-a întors.

— Vorbești prea mult — zise sec.

M-am supărat.

— Oh, asta-i ! Te crezi perfecțiunea întruchipată. Află că vorbesc fiindcă vreau să te învăț cîte ceva. Înțelegi ? La urma urmelor sînt mai bătrîn decît tine... și de atunci am văzut multe... am căpătat o experiență mare... tu ești un copil... ce știi tu ?

Dintr-o dată glasul mi s-a stins într-un sughiț, mi-am lăsat capul în piept și am zîmbit stînjenit, zăpăcit. Apoi mi-am ridicat încet și sfios mîinile și i-am șoptit zîmbind încurcat :

— ...Ce era să fac ? Crede-mă, nu s-a putut... Te rog să mă crezi... A fost imposibil... cu totul imposibil...

S-a întors brusc spre mine. M-a privit dușmănos strîmbînd din gură.

— Unde-i avionul ? m-a întrebat cu vocea răgușită.

M-am bîlbîit zăpăcit :

— Păi... ce să fac ?... L-au inventat alții. Farman, Frații Wright... n-am fost acolo. Dar, crede-mă, l-au construit destul de bine... E bun, relativ destul de bun... Se poate zbura cu el...

— Știu — îmi răspunse batjocoritor. Apoi m-a măsurat din nou din cap pînă-n picioare :

— Și polul Nord ?

Mi-am lăsat ochii în pămînt :

— Unul Peary l-a atins... Crede-mă, te rog, eu n-am avut vreme... Te-ai înșelat... nu se poate face totul deodată... eram la Universitate pe vreme aceea.

— Da, da — zise el, apoi adăugă : Dar Ungaria mîndră şi liberă unde este ?

— Te rog... zău că eşti ciudat... Lucrăm... ne străduim... mă străduiesc şi eu... dar lucrurile nu se fac aşa, în pripă... Omul trebuie să mai şi trăiască... Începui să turui din gură :

— Dar vezi... cu toate acestea, m-am străduit... să realizez măcar ceva din ceea ce ţi-am făgăduit... Am scris... am publicat... Am scris lucruri destul de bune... N-ai decît să te uiţi la vitrine... Numele meu e cunoscut... e apreciat.. aşa cum ai dorit tu... Sînt un om respectat. Am scris şi cărţi... aşa cum rîvneai tu... uite, una din ele, e destul de reuşită...

Am scos nervos din buzunar un volum de schiţe şi nuvele umoristice şi i l-am arătat :

— Uite-l, e destul de bun...

A aruncat o singură privire spre carte, fără să pună mîna pe ea.

— Da, l-am văzut — mi-a răspuns scurt — e destul de bun.

A făcut un gest larg, arătînd cu mîna spre depărtările ce se cufundau în întuneric şi înspre munţii ce se topeau în zare.

— Unde este marea simfonie ? Unde este teribila piesă de teatru despre orizonturile cenuşii ale existenţei şi despre zeii trufaşi care se zbat dincolo de aceste orizonturi ?

Am roşit.

— Ei bine, a fost imposibil... Nu se putea realiza în trei acte... Te-ai înşelat. Orizonturile cenuşii nu pot fi interpretate scenic... Şi pe urmă am descoperit că genul dramatic nu mi se potriveşte... că nu aş putea duce lucrarea la bun sfîrşit... Dar în schimb am scris un sonet drăguţ cu acelaşi subiect... mi l-a publicat o revistă de frunte... a plăcut tuturor... de atunci mi s-a mărit şi onorariul...

Nu mi-a răspuns. S-a cufundat într-o tăcere sumbră. Privirile i s-au pierdut în depărtări. Aş fi vrut să-i mai spun ceva, să-i explic cît este de tînăr... dar mi-am adus vag aminte că în clipele cînd se uită

așa, nu trebuie deranjat... Deodată îmi amintii de nevastă-mea și am început să mă neliniștesc.

— Vino, te rog, cu mine — i-am spus — vino, să te prezint neveste-mi. O să-ți facă plăcere. E o femeie foarte frumoasă... distinsă... o femeie minunată... și eu am cucerit-o... mă iubește... Vezi, sînt și eu cineva... așa cum ai dorit tu !...

Acum s-a uitat la mine. În ochii lui licărea o infinită ironie.

— Ai cucerit-o ? zise el. Ce vorbești ? Și ce mîndru ești de isprava asta ! Te-ai dus tu la ea și a-i cucerit-o !... Castelul a coborît din vîrful muntelui și a luat valea cu asalt... Stejarul a cucerit iedera și se răsucește drăgăstos în jurul ei... De ce nu vine nevasta ta încoace ?

M-am încruntat.

— Ești un prost — îi spusei — un copil. Toate acestea sînt închipuiri, iluzii. N-ai dreptate. Dreptatea e de partea mea. Eu sînt om matur și cunosc viața... Ce știi tu despre viață ? De tine ar rîde toată lumea !

În timp ce-i vorbeam, se apropie de mine și se uită adînc în ochii mei. Abia acum văzui ce păr castaniu și des are.

— N-am vrut să cunosc viața... mi-a spus. Am vrut ca viața să mă cunoască pe mine... E adevărat, de mine ar rîde toată lumea... Și tu te-ai ferit să te faci de rîs din pricina mea... Dar tu știi... — uită-te în ochii mei, haide, îndrăznește —... tu știi că cel ridicol, cel meschin și mărunt ești tu... și că eu am dreptate... Și că ceea ce spun eu nu-i ridicol de loc... că adevărul e de partea mea... Ce ești tu, în definitiv ? O biată făptură măruntă... un zero... Uită-te în ochii mei, haide, îndrăznește !...

A trebuit să-mi întorc privirea ; situația era stupidă și penibilă. Tînărul s-a îndepărtat încet de mine, apoi, fără să mă mai privească, a pornit, încet și îngîndurat...

Nu izbutii să-i vorbesc decît după cîteva clipe :

— Unde te duci? îl întrebai cu vocea stinsă. Rămîi!... Dar el nu s-a mai întors. I-am auzit doar, de departe, glasul:

— Să-ţi aduci aminte că ţi-a fost dat să mă mai vezi o dată în viaţă; e ultima noastră întîlnire... Şi dacă a mai rămas în tine o fărîmă din eul meu, moaie-ţi, te rog, pana în focul soarelui ce apune şi scrie despre această întîlnire... Descrie-o, aşa cum a fost. ...Arată-le tuturor cum te-am părăsit, cum am dispărut topindu-mă în cerul amurgit, în plină tinereţe, frumos şi infinit de liber, ca să nu te mai văd niciodată...

Cuvintele acestea le-am auzit din mare depărtare. Făptura zveltă a tînărului se făcea tot mai subţire, se scurgea şi se înălţa în zare. M-am uitat lung în urma lui... Credeam că îl mai văd, dar deodată mi-am dat seama că nu era decît un nouraş străveziu ce plutea pe bolta înroşită.

Nevastă-mea îşi pierdu răbdarea:

— Cine a fost tînărul acela? mă întrebă.

— Un vechi cunoscut — i-am răspuns încurcat. Un băiat tare drăguţ.

— Se poate — mi-a răspuns nevasta cam tăios — dar e prost crescut. De ce nu s-a prezentat? De altfel semăna surprinzător de mult cu tine...

Pe urmă am venit aici în cafeneaua asta. Spasmul care îmi apăsa sufletul se risipea cu greu.

— Subiectul e frumos — mi-am zis, înviorîndu-mă. Cam lung pentru o poezie. Dar bun pentru o nuvelă. Scurtă, satirică. De altfel azi e marţi, chiar trebuie să trimit material la redacţie...

Am cerut hîrtie şi după o scurtă ezitare am scris titlul: „Întîlnire cu un tînăr..."

Şi rana de-acum mă durea înăbuşit.

CUPRINS

Redactor responsabil : IULIU INDREI
Tehnoredactor : VASILE BIRIŞ

Dat la cules 05.09.1961. Bun de tipar 28.11.1961. Apărut 1961. Comanda nr. 3705. Tiraj 25.210. Broşate 23.100 + Legate 2110. Hîrtie semivelină de 65 g/m², 84×108/32. Coli editoriale 8,2. Coli tipar 12,5. A. 0775 C.Z. pentru bibliotecile mici 8 (R)

Tiparul executat sub comanda nr. 11 488 la Combinatul Poligrafic Casa Scînteii, Bucureşti, R.P.R.



EDITURA TINERETULUI